

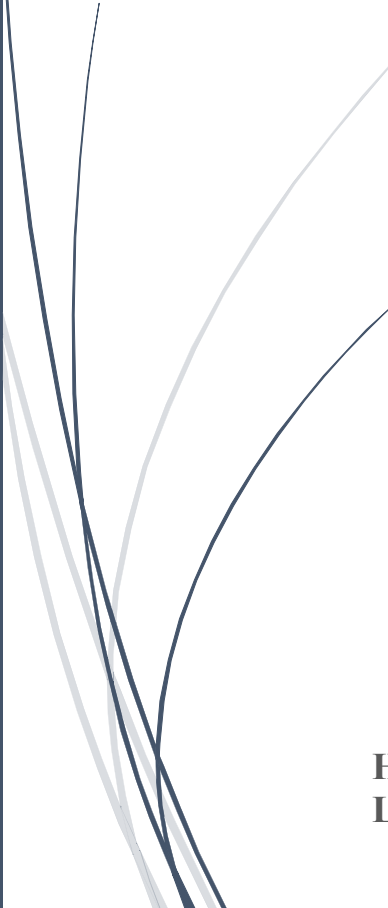
Høgskolen i innlandet, Lillehammer. Fakultet for helse- og
sosialvitenskap

MASTEROPPGAVE I SOSIALFAGLIG ARBEID MED BARN, UNGE OG DERES FAMILIER

*En kvalitativ undersøkelse om barn i
lavinntektsfamilier
og samarbeidet mellom NAV og
barneverntjenesten*

Bente Granli

15.09.2020

**HØGSKOLEN I INNLANDET, AVD.
LILLEHAMMER, MASBU 2016-2020**

SAMMENDRAG

Formålet med denne undersøkelsen er å studere utfordringer og livsbetingelser for barn i lavinntektsfamilier og hvilke konsekvenser dette har for barns utvikling. Videre ønsker jeg å se om det kan være av betydning for barn at NAV og barneverntjenesten samarbeider når oppveksten er preget av begrenset økonomi, og hva dette innebærer for tjenestene.

Undersøkelsen belyser i hvilken grad materielle og sosiale vansker står i vekselvirkning til hverandre, og hvordan det ene påvirker det andre. Hensikten med undersøkelsen er å bevisstgjøre sammenhengen mellom begrenset økonomi og sosiale betingelser, og synliggjøre årsaker til at barn i lavinntektsfamilier er mer utsatt enn andre barn for å utvikle risikoatferd og for å bli utsatt for omsorgssvikt i hjemmet.

For innsamling av data er det benyttet kvalitativ metode og åpne, individuelle intervjuer. Det er intervjuet tre ansatte ved NAV og tre ansatte ved barneverntjenesten i en forholdsvis liten kommune. Det har vært et bevisst valg å ikke intervju barn eller deres familier da lavinntekt og barnefattigdom er et sensitivt og tabulagt tema.

Resultater av undersøkelsen viser at det er store likheter i tjenestenes beskrivelser av de utfordringene barn i lavinntektsfamilier har, og deres livsbetingelser beskrives som omfattende og sammensatte. Informantene er enige om at barns levekår omfattes av både Lov om sosiale tjenester og Lov om barneverntjenester.

Undersøkelsen konkluderer med at det er helt nødvendig at NAV og barneverntjenesten samarbeider for å sikre barn i lavinntektsfamilier tilstrekkelige materielle, så vel som sosiale levekår. Empirien i undersøkelsen viser at det vil få negative konsekvenser for barns utvikling om barn og familiene deres ikke får oppfølging på tvers av instansene.

FORORD

Arbeidet med denne oppgaven har vært en lang prosess med mye arbeid og mange utfordringer, men samtidig har det vært veldig lærerikt og spennende. Det har gitt meg ny kunnskap som har bidratt til et faglig løft og inspirasjon til videre arbeid innenfor temaet.

Mange har støttet meg og hjulpet meg underveis og jeg vil rette en stor takk til de utvalgte kontorene, barneverntjenesten og NAV, som lot meg komme å gjennomføre intervjuer. Særlig vil jeg takke alle informantene for at dere satt av tid til meg i en tidskrevende hverdag. Dere utgjør grunnlaget for hele oppgaven, og uten dere hadde jeg ikke kunne gjennomført arbeidet.

Videre vil jeg takke min tålmodige veileder Anne Sigrid Grønseth for faglige innspill og konstruktive tilbakemeldinger. Takk for ros og kritikk, og for at du alltid har vært så tilgjengelig. Takk for at du pushet meg videre når jeg sto fast – og for at du ikke gav meg opp da jeg følte alt var håpløst. Takk også til opponent Halvor Fauske for nyttige og konkrete innspill som hjalp meg å samle «løse tråder» avslutningsvis i arbeidet.

Vil også takke faren min, slekt, venner og kollegaer for støtte og oppmuntring og for å vise interesse av mitt arbeid, og arbeidsgiver som har gitt meg rom og tid for å studere og skrive min avhandling. Takk for oppmuntring og gode ord og for at dere har hatt troen på meg. Dette har betydd veldig mye og dyttet meg i riktig retning.

Til slutt vil jeg takke mannen min og barna mine som har gitt meg tid til å være student. Dere har hjulpet meg, og avlastet meg, slik at jeg har fått tid til å skrive. Ikke minst har dere sørget for å minne meg på hva som er viktig i stunder jeg har følt at hele min verden har handlet om denne oppgaven. Dere har gitt meg inspirasjon og vist forståelse for at jeg har vært sliten og gitt meg grunn til å fullføre målet jeg har hatt i så mange år – en sosialfaglig utdanning.

Tusen takk alle sammen.

Slåstad, 15.09.2020.

Bente Granli

INNHALDSFORTEGNELSE

1 INNLEDNING	s. 6
2 PROBLEMSTILLINGER OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	s. 7
2.1 Avgrensning og presisering av begreper	s. 8
-Lavinntektsfamilier og lavinntekt/fattigdom	s. 8
-Relativ fattigdom	s. 9
-NAV og sosialtjenesten	s. 10
-Barneverntjenesten	s. 10
3 KUNNSKAPSSTATUS	s. 11
3.1 Skole (og senere utdanning og arbeid)	s. 11
3.2 Bolig og nærmiljø	s. 12
3.3 Venner, nettverk og deltakelse på fritiden	s. 13
3.4 Psykisk og fysisk helse	s. 14
3.5 Foreldrerolle og omsorgskapasitet	s. 15
3.6 NAV og barneverntjenestens forpliktelse til samarbeid og Barnekonvensjonen.....	s. 16
- Oppsummering av sentrale poenger og sammenhenger innenfor kunnskapsstatus...	s. 17
4 TEORETISK REFERANSERAMME	s. 18
4.1 Bronbrenners økologiske utviklingsmodell	s. 19
4.2 Familieprosessmodellen	s. 22
4.3 Sosial kapital	s. 24

5 VALG AV METODE OG VITENSKAPELIG PERSPEKTIV	s. 27
5.1 Kvalitativ metode	s. 27
5.2 Fenomenologi og hermeneutikken	s. 27
5.3 Utvalg av informanter og bakgrunn for valg av kommune	s. 29
5.3.1 Utvalg av informanter og rekruttering	s. 30
5.3.2 Gjennomføring av intervjuer	s. 31
5.4 Bearbeiding og analyse av materialet	s. 32
5.5 Reliabilitet og validitet	s. 33
5.6 Etske refleksjoner	s. 35
5.7 Refleksjoner over egen posisjon og forforståelse	s. 36
 6 RESULTATER AV UNDERSØKELSEN	 s. 37
6.1 Trekk ved lavinntektsfamilier og deres livsbetingelser	s. 38
- oppsummering av funn	s. 43
6.2 Muligheter og utfordringer i samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten i lavinntektsfamilier	s. 44
- oppsummering av funn	s. 47
6.3 Hvordan kan NAV og barneverntjenesten imøtekomme behovet til barn i lavinntektsfamilier og i hvilken grad har de barna i fokus?	s. 47
- oppsummering av funn	s. 51
 7 DISKUSJON OG ANALYSE AV FUNN	 s. 52
7.1 Er funn i undersøkelsen forenlig med relevant forskning?	s. 52
7.2 Konsekvenser for barns utvikling	s. 55

- Mikrosystemet	s. 56
- Mesosystemet	s. 61
- Eksosystemet	s. 63

7.3 Har bestemmelser i de ulike lovverkene betydning for samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten?	s. 65
- oppsummering av kapittel	s. 69

8 KONSEKVENSER FOR NAV OG BARNEVERNTJENESTEN	s. 70
--	-------

9 AVSLUTNING OG OPPSUMMERING	s. 80
Avsluttende kommentarer	s. 83

10 LITTERATURLISTE	s. 84
--------------------------	-------

11 VEDLEGG	s. 90
- Informasjonsskriv og forespørsel om deltakelse	s. 90
- Samtykke erklæring – deltakelse i intervju	s. 93
- Intervjuguide	s. 94
- Godkjenning fra NSD	s. 96

1 INNLEDNING

Denne oppgaven handler om barn i lavinntektsfamilier og deres livsbetingelser, og samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten. Mitt valg av tema er preget av et stort engasjement for barn og barns levekår etter flere år med arbeid i barneverntjenesten og med lavinntektsfamilier i NAV. Jeg har erfart hvor omfattende vansker mange barn og familier står ovenfor, og hvor tett sammenheng det er mellom økonomi og sosioøkonomiske forhold.

Jeg er nysgjerrig på om barn i lavinntektsfamilier er tjent med et samarbeid mellom NAV og barneverntjenesten, og jeg tror det er nødvendig å tenke helhetlig og tverrfaglig for å sikre disse barna tilstrekkelige oppvekstvilkår. Jeg tror at fattigdommens innvirkning på barns oppvekst henger sammen med kvaliteten på, og omfanget av offentlige tjenester. Dette er i tråd med Gjertsen (2010) som påpeker at det er nødvendig med økt forståelse for å se materielle livsvilkår, sosiale livsvilkår og kulturelle livsvilkår i sammenheng med barns psykologiske utvikling. Kjønstad (2014) påpeker også samfunnets særlige ansvar overfor vanskeligstilte barn gjennom barneverntjenesten og sosiale tjenester i NAV. Dette er begge tjenester som skal yte hjelp i spesielle situasjoner og er sånn sett atskilt fra de andre velferdstjenestene som ivaretar barn. Selv om det er barneverntjenesten som er den sentrale institusjonen i samfunnet med ansvar for vanskeligstilte barn, kan ofte søknader om sosialhjelp og den kjennskap NAV får til foreldre medvirke til at problemer barn har kommer frem i dagens lys.

Tall fra Statistisk sentralbyrå [SSB], (2019) viser at nærmere 106 000 barn under 18 år (10,7 %) tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt, noe som er en økning på 4000 (10,3 %) fra året før. Ifølge Furuberg, Grav, Lima og Munch-Ellingsen (2018) er mottakere av økonomisk sosialhjelp, enslige forsørgere og husholdninger med innvandrerbakgrunn overrepresenterte grupper, og andelen av husholdninger med lavinntekt øker med antall barn. De påpeker at barn i lavinntektsfamilier har utfordringer knyttet til sosiale og materielle mangler og deltar i mindre grad enn andre barn i barnehage, skolefritidsordninger og fritidsaktiviteter, og ofte har foreldrene helseplager og er marginaliserte. Utfordringene innebærer et sammensatt samspill mellom familieforhold, skole, venner og fritid, arbeidsmarked og det offentlige hjelpeapparat. Furuberg et al. (2018) mener at dette har konsekvenser for politikk og tjenestetilbudet fra NAV og øvrige instanser. Det krever at hjelpeapparatet ikke begrenser seg til utdanningssystemet eller arbeidsmarkedet alene, og for flere grupper vil det være behov for å samordne de offentlige tjenestetilbudene over flere år.

Kjønstad (2014) påpeker at vanskeligstilte barn kan omfatte barn i familier med ulike inntektsnivåer, men for min oppgave er fokuset vanskeligstilte barn i familier med lav inntekt (Furuberg, Grav, Lima & Munch-Ellingsen, 2018, s. 2-3, 58, 61; Gjertsen, 2010, s. 102-103; Kjønstad, 2014, s. 11, 73, 103; SSB, 2019).

2 PROBLEMSTILLINGER OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA

For å belyse min oppgave har jeg kommet frem til følgende problemstillinger:

- Hvilke utfordringer opplever ansatte ved NAV og barneverntjenesten at barn i lavinntektsfamilier har, og er det samsvar i hva tjenestene opplever?
- Hvilke konsekvenser har disse utfordringene for utviklingen til barn i lavinntektsfamilier, og har det betydning for disse barna at NAV og barneverntjenesten samarbeider?

Etter å ha arbeidet innen barnevern- og sosiale tjenester i mange år har jeg tilegnet meg mye erfaring og kunnskap om vanskeligstilte barn, uavhengig av familiens inntektsnivå, men med tiden har min interesse for barn i lavinntektsfamilier økt. Lavinntekt og barnefattigdom er også et omstridt tema både faglig og samfunnspolitisk og det er gjennomført omfattende forskning på hvilken betydning økonomi har for barns livsbetingelser. I forbindelse med dette ble det påstartet et prosjekt ved NAV i min arbeidskommune som omhandlet å gi helhetlig oppfølging til barn i lavinntektsfamilier. Som veileder/familiekoordinator i dette prosjektet tilegnet jeg meg ny kunnskap og økt innsikt i hvor omfattende utfordringer barn i lavinntektsfamilier står ovenfor, noe som vekket et engasjement i meg. Å arbeide med disse barna og familiene deres var for meg svært givende og det ga meg inspirasjon til videre fordypning innen temaet.

Ønsket om å utvide egen forståelse og behovet for økt kompetanse innen temaet har vært min drivkraft til å skrive denne oppgaven. Samtidig håper jeg å kunne formidle til andre, og særlig fagpersoner innen samme felt, hva lavinntekt betyr for barns utvikling, og hvor viktig det er at NAV og barnverntjenesten samarbeider.

Oppgaven er inndelt i to hoveddeler og består av 9 kapitler. I kapittel 1- 5 som til sammen utgjør første del av oppgaven skal jeg redegjøre for kunnskapsstatus, teoretisk forståelsesramme og metode. Jeg vil først presentere relevant forskning på lavinntektsfamilier og barns livsbetingelser, og deretter følger en kort gjennomgang av begge tjenesters lovverk og en gjennomgang av barns rettigheter med bakgrunn i Barnekonvensjonen. Videre vil jeg gi en presentasjon av Uri Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell som er teoretisk referanseramme for oppgaven. For å utvide mitt faglige perspektiv vil jeg trekke inn andre teorier som familieprosessmodellen og teorier om sosial kapital. Avslutningsvis vil jeg presentere valg av forskningsmetode og vitenskapsteoretisk perspektiv, og gi en oversikt over hvordan jeg har gjennomført min undersøkelse. Utvalg, fremgangsmåte og tilnærming vil bli presentert, samt etiske refleksjoner. Deretter følger en beskrivelse av hvordan funn systematiseres og tolkes, og bakgrunnen for dette, samt en vurdering av undersøkelsens kvalitet i form av validitet og reliabilitet.

I kapittel 6-9, i andre delen av oppgaven, skal jeg redegjøre for funn og resultater av undersøkelsen. Jeg vil gi en presentasjon og drøfting av innsamlet data og se hvordan egne funn plasserer seg i forhold til forskningsfunn som er redegjort for i kunnskapsstatus. Videre vil jeg analysere og diskutere funn i lys av min teoretiske forståelsesramme før jeg ser nærmere på hvilke konsekvenser funn har for NAV og barneverntjenesten. Siste kapittel er avslutning og oppsummering, og helt til slutt vil jeg gjøre noen avsluttende refleksjoner.

2.1 Avgrensning og presisering av begreper

Noen begreper vil være gjennomgående og hyppig fremstilt i oppgaven, og jeg vil derfor avklare betydningen og redegjøre kort for hva jeg legger i de enkelte begrepene, samt henvise til en teoretisk definisjon der dette er aktuelt.

Lavinntektsfamilier og lavinntekt/fattigdom

Begrepet lavinntektsfamilier vil i undersøkelsen være ensbetydende med alle barnefamilier med et eller flere barn under 18 år, uavhengig om barna bor sammen med en eller to foreldre.

Lavinntekt brukes ofte synonymt med barnefattigdom i Norge, ifølge Hyggen, Brattbakk & Borgenaas (2018). Den mest brukte måten å måle fattigdom på er å måle hvor stor andel som har en inntekt under 60 prosent av medianinntekten i et land, og justere dette etter sammensetningen av barn og voksne i husholdningen. Dette er EU sin definisjon av lavinntekt

og ifølge Kristofersen (2019) er dette det mest anvendte fattigdomsmålet i Norge og Europa. Fordelingen er relativ hvor man først ordner inntektsfordelingen i to like store grupper, der halvparten av fordelingen ligger over denne medianen, og halvparten ligger under. Det er de med inntekt under 60 prosent av nedre halvparten som blir definert som inntektsfattige. I tillegg er det vanlig å innføre et tilleggskriterium om at personene/familiene har vært under dette nivået, i vedvarende lavinntekt, i to av tre påfølgende år.

Ifølge Omholt (2019) benyttes begrepet vedvarende lavinntekt om en inntekt etter skatt per forbruksenhet som i gjennomsnitt over en periode på tre år, er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene. Inntekt defineres som summen av alle yrkesinntekter (lønn- og næringsinntekter), kapitalinntekter (renteinntekter av bankinnskudd og avkastning på diverse verdipapirer) og ulike overføringer (for eksempel pensjoner, barnetrygd, bostøtte og sosialhjelp). Til fratrekk kommer utlignet skatt og negative overføringer som pensjonspremier i arbeidsforhold og betalt barnebidrag.

Mediangjennomsnittet basert på EUs ekvivalensskala var på 369 000 (2017-kroner) for årene 2015-2017, og alle personer med en gjennomsnittlig årlig ekvivalentinntekt under 221 500 kroner (60 prosent av 369 000 kroner) i denne treårsperioden, vil dermed tilhøre gruppen med vedvarende lavinntekt (Hyggen, Brattbakk & Borgenaas, s. 2018, s. 8; Kristofersen, 2019, s. 15; Omholt, 2019, s. 9, 14).

Relativ fattigdom

I et velstående land som Norge er det vanlig å bruke begrepet relativ fattigdom om fattigdom, og slik vil det også være i min oppgave.

For å utdype begrepet relativ fattigdom vil jeg sitere Peter Townsend:

«Individer, familier og grupper i befolkningen kan betraktes som fattige når de mangler ressurser til å skaffe seg det kotholdet, delta i de aktivitetene og ha de livsforhold og bekvemmeligheter som er vanlige eller i det minste alminnelig akseptert i det samfunnet de tilhører. Ressursene deres er så langt under gjennomsnittsindividets eller gjennomsnittsfamiliens at de blir utelukket fra de vanlige livsmønstre, vaner og aktiviteter» (Claussen, 2014, s. 27).

Samfunnsvitenskapelige studier benytter ulike former for deprivasjonsmål for å identifisere grupper som er ressursfattige på flere måter enn inntekt, og Kristofersen (2019) påpeker at noen grupper av befolkningen har høyere risiko for fattigdom som følge av sosioøkonomisk status. Grupper som regnes som ressursfattige er for eksempel de som har knapphet på likvide midler og har svært dårlige boforhold, er marginaliserte i forhold til arbeid og har betydelige helseproblemer/rusproblemer og/eller er sosialt isolerte. Det er ofte snakk om hvilken tilgang folk har til materielle ressurser som kosthold, møbler, klær, personlig utstyr (pc, telefon, sykkel) og i hvilken grad de har tilgang til ressurser som helsetjenester, fritidsaktiviteter, samt beskyttelse mot vold og annen kriminalitet. I levekårsundersøkelser kartlegges derfor økonomisk romslighet og betalingsproblemer samt tilgang til økonomiske, sosiale og materielle goder for ulike grupper i tillegg til registerdata om lavinntekt. Poenget er at det fanger opp noe mer enn kun inntektssiden av familiens ressurser (Kristofersen, 2019, s. 11-12, 20).

NAV og sosialtjenesten

Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) er en statlig og kommunal velferdstjeneste. NAV fremstår som en samlet enhet og har felles resultatansvar selv om ulike oppgaver og tjenester er delt mellom stat og kommune. Sosialtjenesten inngår i kommunens samlede velferdsansvar og er regulert av Lov om sosiale tjenester. Min oppgave handler konsekvent om den kommunale delen, sosialtjenesten, når jeg refererer til NAV (NAV-Arbeids- og velferdsetaten, 2012).

Barneverntjenesten

Barneverntjenesten er delt mellom statlig og kommunalt nivå og har ulike oppgaver og ansvarsområder som er regulert i Lov om barneverntjenester. Den statlige delen skal bistå den kommunale delen med råd og veiledning om hvilke muligheter og alternativer som finnes innenfor hjelpeapparatet, men det er den kommunale delen som har ansvar for å sikre at barn og familiene deres får de tjenestene de har krav på etter loven. Denne oppgaven handler om barneverntjenestens kommunale del (Barne- og likestillingsdepartementet, 2007, s. 6-7, 9).

I neste kapittel vil jeg redegjøre for sentrale funn fra forskning som er gjennomført de siste årene for å gi en beskrivelse av hvilke sammensatte og omfattende utfordringer barn i

lavinntektsfamilier står ovenfor. De funn som kommer frem av forskningslitteraturen vil jeg benytte som en referanse, i tillegg til egne funn, i analysen.

3 KUNNSKAPSSTATUS

Jeg skal nå redegjøre for funn som er relevante for min oppgave og som viser sammenhenger og betydninger av å leve i fattigdom/lavinntekt, og hvilke konsekvenser familieøkonomi kan ha for barn i lavinntektsfamilier. Noe av forskningen som trekkes frem er nordisk og internasjonal, men all forskning som presenteres er relevant for å forstå norske forhold. Gjennomgående funn forsterker antakelser om at barn i lavinntektsfamilier kommer dårlige ut enn andre barn på områder som skole (og senere utdanning og arbeid), bolig og nærmiljø, venner og deltakelse på aktiviteter, helse og den totale omsorgssituasjon.

3.1 Skole (og senere utdanning og arbeid)

Hyggen, Brattbakk og Borgeraas (2018) påpeker at det er en sammenheng mellom oppvekst med lavinntekt og en rekke utfall knyttet til barns utvikling. Dette omhandler blant annet faktorer som kan påvirke og hindre barns prestasjoner i skolen, og deres kognitive og språklige utvikling. Videre ser de at særlig foreldrenes utdanningsnivå, samt sosiale problemer i familien som alkoholmisbruk, kriminalitet og psykiske lidelser påvirker barns utvikling negativt. Sievertsen og Montgomery (2015) fant tilsvarende i sin studie. De fant at barn som har levd med lavinntekt har en lavere husstandsinntekt som voksne, de gjennomfører kortere/lavere utdanning, og er mer rammet av arbeidsledighet enn barn som vokser opp i husstander med høyere inntekt. Denne sammenhengen viste seg å være tydeligere jo lenger tid barn berøres av lav inntekt og jo lavere inntekt husstanden har (Hyggen, Brattbakk & Borgeraas, s. 10; Sievertsen & Montgomery, 2015, s. 7-10, 58-59, 72).

For mine oppgave er dette interessant fordi studier viser at det er forekomst av sosiale problemer i familier som lever med vedvarende lavinntekt, og at dette får negative følger for blant annet barns kognitive og språklige utvikling. Videre fremkommer det at det er en sammenheng mellom lavinntekt og sosiale problemer. Dette er sosiale problemer jeg tror kan påvirke foreldrenes omsorgsevne for barna, noe som er forenlig med Kvellø (2015) som påpeker at det er sammenheng mellom en forringet kognitiv utvikling hos barn og omsorgssvikt.

Omsorgssvikt innebærer at barns utvikling på flere basale kompetanseområder er forsinket og ikke har forventet nivå ut fra alder. Forsinket kognitiv utvikling kan forklares med at barns

hjerne ikke i tilstrekkelig grad «kobles opp» som følge av understimulering. Hjernen må «kobles opp» etter fødselen via stimulering, akkurat som programvarer må legges inn når man kjøper en ny PC, og om barna ikke får nødvendig stimulering vil hjerneceller falle ut og forbindelseslinjer mellom de gjenværende utvikles dårlig. Kvello (2015) ser også at sosial status har konsekvenser for barn ved at barn fra lavere sosiale lag har generelt lavere IQ og svakere språkutvikling enn barn fra høyere sosiale samfunnslag, og det er en sammenheng mellom barn som vokser opp i relativ fattigdom og svakere skoleprestasjoner. Med dette indikerer han at foreldrene til barn i lavinntektsfamilier har mindre kapasitet til å stimulere barns hjerne og at en direkte konsekvens av dette kan være at det blir vanskeligere for barna å fullføre studier, og senere skaffe seg arbeid.

Dette er funn som er relevante for min oppgave da det viser at det kan være en sammenheng mellom å leve med vedvarende lavinntekt og omsorgssvikt, noe som indikerer at det bør være et samarbeid mellom NAV og barneverntjenesten. Dette kan bekreftes av funn i forskning av Backe-Hansen, Madsen og Hvinden (2014) som fant at en viss andel av unge som faller ut av skole eller arbeid har hatt kontakt med barneverntjenesten, og at mange av de problemene barn og unge strever med kan være av en slik art at andre tjenester bør involveres. De mener at det er nødvendig at barneverntjenesten er oppmerksomme på behovet for tverrfaglig samarbeid ved iverksettelse av tiltak, når foreldrenes situasjon er spesielt framtreddende (Backe-Hansen, Madsen & Hvinden, 2014, s. 189; Kvello, 2015, s. 331-332).

3.2 Bolig og nærmiljø

Ustabilitet, trangboddhet og lav standard preger boligforholdene til mange lavinntektsfamilier og det er dokumentert gjennom forskning at dårlige boforhold har negativ effekt på barns livssjanser. Hyggen, Brattbakk og Borgenaa (2018) fant at barn i lavinntektsfamilier, i større grad enn andre, vokser opp i utrygge boligsituasjoner med leid bolig og dårlige boforhold, samt utilsiktet flytting som skaper stress. De bor også oftere i områder med et belastet oppvekstmiljø, og påvirkes i sterkere grad av nabolaget enn barn fra økonomisk sterkere familier. Dette fordi de synes å tilbringe mer tid ute og eksponeres dermed i sterkere grad, noe som kan komme av trangboddhet og dårlige boforhold. Andre årsaker kan være høyere grad av familiestress, mer sårbare barn eller at foreldrene beskytter barna i mindre grad mot uheldige sider ved nabolaget. Da en høy andel av lavinntektsfamilier bor i de mest sosioøkonomisk depriverte områdene i byer er dette særlig uheldig med tanke på at de har større muligheter for negativ eksponering. Jo lavere sosioøkonomisk status, jo høyere risiko er

det for at den sosiale deprivasjonen i nabolaget har betydning. Oppvekststedet har stor påvirkning på sannsynligheten for rusmisbruk, og det er en sammenheng mellom økonomisk status og misbruk av rusmidler. Nabolaget spiller også en avgjørende rolle for ungdommens fremtidige helserelaterte atferd (Hyggen, Brattbakk & Borgenaas, 2018, s. 156, 160, 168-170).

Dette viser at lav standard og urolige boligforhold, samt oppvekststed bidrar til eller opprettholder at barn vokser opp i skadelige omsorgssituasjoner. Dette er interessant for min oppgave og indikerer at samarbeid mellom NAV og barneverntjenesten er hensiktsmessig. Dette på bakgrunn av at NAV har et ansvar for å hjelpe vanskeligstilte med bolig, og barneverntjenesten skal sikre at barn har en tilfredsstillende omsorgssituasjon.

3.3 Venner, nettverk og deltakelse på fritiden

Dårlig økonomi vil også, ifølge Hyggen, Brattbakk og Borgeraas (2018) og Øia og Fauske (2010), svekke barns muligheter for sosial deltakelse med jevnaldrende fordi foreldrene ikke har råd til å la barna være med i en organisert aktivitet. Samfunnet krever mer ressurser enn før for å delta i sosiale sammenhenger og aktiviteter som barn flest deltar i, og foreldrene har begrenset mulighet til å investere i ting som materielle goder, treningsavgifter og liknende. Det er også slik at barn som ikke deltar i sosiale aktiviteter med jevnaldrende er mer utsatt for mobbing og er mindre populære enn andre barn, og de har i mindre grad enn andre, en nær venn. Flere opplever mobbing og utestengelse på grunn av mangel på forbruksgoder som gir status blant jevnaldrende, og avstanden kan bli stor til barn som kommer fra familier med høy inntekt, og føre til en form for eksklusjon da det fortsatt er en skam å være fattig. Det er en klar risiko for at barn vil oppleve dette hvis familien ikke har økonomi til å spise, kle seg og delta i samfunnet på en måte som er alminnelig. Dette er i tråd med Helgeland (2008) som gjennom å intervjuer barn i lavinntektsfamilier som har mottatt hjelpetiltak fra barneverntjenesten fant at barn selv opplever å ikke bli verdsatt like mye av jevnaldrende som andre barn. De forteller om mobbing og en følelse av å være annerledes og mindre verdt, og de savner å være med på aktiviteter med andre barn og kunne dra på ferie slik som andre gjør. Videre påpeker Økland (2012) at å bo i kommunale boliger, eller utleieboliger, kan føre til at barn kan få vansker med å etablere venner fordi de kan bli redde for å knytte kontakter og bygge relasjoner om de er kjent med at de leier midlertidig. Flytting kan skape usikkerhet og frykt hos barn for å plutselig måtte skilles fra venner, og det tar tid å utvikle vennskap og

sosiale relasjoner (Helgeland, 2008, s. 176-178; Hyggen, Brattbakk & Borgenaas, 2018, s. 9; Øia & Fauske, 2010, s. 141-142; Økland, 2012, s. 62).

NAV og barneverntjenesten har begge ansvar for å legge til rette for at barn får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter og bidra til at det har muligheten til å delta på sosiale arenaer. Videre påpekes det av Kvello (2011) at barn som lever med vedvarende omsorgssvikt ofte er lite sosialt akseptert blant jevnaldrende uavhengig av grad og type omsorgssvikt. Grunnen til dette er at disse barna har dårlig utviklet sosial kompetanse og svak selvregulering. Med bakgrunn i det Kvello (2011) trekker frem her, og presentert forskning, mener jeg det er grunn til å tro at omsorgssituasjonen til barn i lavinntektsfamilier er en medvirkende årsak til sosial ekskludering. Dette sier noe om at NAV og barneverntjenesten bør samarbeide da det ikke er tilstrekkelig med å sikre barn deltakelse på sosiale arenaer. I tillegg til økonomiske bistand må barneverntjenesten sikre at barn i lavinntektsfamilier har en tilstrekkelig omsorgssituasjon ved å iverksette foreldrestøttende tiltak (Kvello, 2011, s. 209).

3.4 Psykisk og fysisk helse

Helsedirektoratet (2019) finner flere sammenhenger mellom dårlig helse og sosioøkonomiske faktorer. De har funnet at dårlig helse ofte fører til avbrutt skolegang og svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet, med lav inntekt som følge av dette. Samtidig kan økonomiske forskjeller i seg selv være skadelig for folkehelsen fordi det kan medføre mindre samhold, solidaritet, følelse av tilstrekkelighet, mer kriminalitet og så videre. Store økonomiske forskjeller i samfunnet kan også bidra til misunnelse og avmaktsfølelse blant de som er dårligere stilt, og det kan dannes sosioøkonomiske grupper etter hva slags helse du har. Dette er i tråd med Kvello (2015) som hevder at psykisk og somatisk helse varierer systematisk med sosial tilhørighet, da dette gjenspeiler seg i henviste barn og unge. Foreldre med lavere utdanning tar oftere kontakt med hjelpeapparatet, enn de fra høyere sosiale lag, til. I tillegg til dette viste Folkehelse rapporten (2018) at lav utdanning og dårlig økonomi gir mer fysiske helseproblemer, og de lever kortere. Sosiale helseforskjeller gjelder for nesten alle sykdommer, skader og plager og også fedme, røyking og alkoholbruk viser seg å ha nær sammenheng med utdanning. Dette er også forenlig med tidligere forskning av Elstad og Pedersen (2012) som fant at ungdommer i alderen 16-18 år som bodde i lavinntektsfamilier rapporterte flere selvopplevde helseplager som hodepine, vondt i magen og nedforhet enn andre unge. Effekten av dårlig økonomi virket trolig indirekte gjennom barns opplevelse av økonomisk knapphet, stressende familierelasjoner og redusert sosial deltakelse som følge av

pengemangel (Elstad & Pedersen, 2012; Helsedirektoratet, 2019; Kvello, 2015, s. 162; Folkehelse rapporten, 2018).

Dette viser at det er direkte sammenheng mellom sosioøkonomiske faktorer og dårligere folkehelse og at det kan være en sammenheng mellom lav inntekt og følelsen av å ikke strekke til som forelder. Dette er et sentralt poeng i min oppgave, og noe jeg vil komme tilbake til.

3.5 Foreldrerolle og omsorgskapasitet

Fellesorganisasjonen [FO], 2016 påpeker at det å leve i fattigdom over tid er en stor belastning som kan bidra til at foreldre ikke får gitt ønsket omsorg til sine barn, og foreldrenes evne til å endre en situasjon eller å motta råd og veiledning påvirkes av bekymringer for dårlig økonomi eller en uegnet bosituasjon. Dette er forenlig med Killèn (2008) som mener at samfunnsforhold, sosioøkonomiske og sosiokulturelle forhold kan utløse og forsterke destruktive prosesser i forholdet mellom foreldre og barn, og øke faren for omsorgssvikt. Økonomiske bekymringer kan påvirke foreldrenes omsorgsevne, og familiens samspill kan påvirkes av å leve med lavinntekt. Foreldrenes selvfølelse kan bli kronisk redusert om de står ovenfor belastende situasjoner som angår arbeid, bolig og økonomi, noe som kan få innvirkning på barns omsorgssituasjon. Dette kan være stressfaktorer som belastninger på arbeidsplassen, arbeidsledighet, økonomiske vansker og boligproblemer. Endrede muligheter for arbeid kan for eksempel føre til flytting og tap av nettverk, og det kan utløse kriser hos barn, så vel som foreldre. Kriser kan bidra til å utløse utfordringer i samspillet mellom foreldre og barn, da deres identitet trues ved at normer og indre arbeidsmodeller utfordres. Situasjoner som dette kan føre til alt fra tilbaketrekning fra barna til at foreldrenes følelse av utilstrekkelighet projiseres på barna, og avreagerer på det. Dette er i tråd med Kvello (2011) og Hyggen, Brattbakk og Borgenaas (2018) som påpeker at oppvekst i lavinntektsfamilier og negativ utvikling på flere områder kan forklares av foreldrenes rolle. Felles for samtlige er forståelsen for at konfliktnivået i familien kan øke som følge av emosjonelt stress, noe som kan skape utfordringer for samspillet i familien. Varmer og sosial støtte fra foreldrene ovenfor barna reduseres, og foreldrekonflikter kan øke og i verste fall føre til brudd og skilsmisser. Lav inntekt har ofte også en sammenheng med uhelse og andre utfordringer hos foreldrene som utgjør økt risiko for omsorgsovertakelse fra barneverntjenesten (Fellesorganisasjonen, 2016; Hyggen, Brattbakk & Borgenaas, 2018, s. 8-9, 170; Killen, 2008, s. 110; Kvello, 2011, s. 186).

3.6 NAV og barneverntjenestens forpliktelse til samarbeid og Barnekonvensjonen

Alle sosioøkonomiske faktorer vil i en eller annen grad ha påvirkning for barns oppvekstsvilkår, noe som kan ha negative konsekvenser for deres livsbetingelser slik jeg har gjort rede for ovenfor. Felles for alle disse faktorene er at det er områder som er omfattet av velferdstjenestens ansvar og særlig NAV og barneverntjenesten, slik det kommer frem av lovverkens formålsparagrafer.

Formålet med barnevernloven er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid og bidra til at barn og unge får trygge oppvekstsvilkår (Lindboe, 2016, s. 275).

Formålet med sosialtjenesteloven er å bedre levekårene til vanskeligstilte og fremme økonomisk og sosial trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Videre skal loven bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud, samt bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer (Sosialtjenesteloven, 2009).

Videre er det nedfelt i lovverket til begge tjenester at de har plikt til å samarbeide med andre relevant instanser slik det fremkommer her:

- Barnevernlovens § 3-2 omfatter barneverntjenestens plikt til å medvirke til at barns interesser ivaretas av andre offentlige organer og de skal samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer når det kan bidra til å løse oppgaver pålagt etter barnevernloven (Lindboe, 2016, s. 279).
- Sosialtjenesteloven § 13-2 omfatter sosialtjenestens plikt til å samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer der dette kan bidra til å løse oppgaver som er pålagt etter loven (Sosialtjenesteloven, 2009).

FNs barnekonvensjon er gjeldende ved motstrid, og skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning. Barnekonvensjonen kom i 1989, og Sandberg (2010) påpeker at den har en sentral betydning for måten vi forstår barn og barndom på i dag. En av de underliggende tankene i barnekonvensjonen er å fremme barn som aktive deltakere i eget liv, og Smith (2009) viser til at den inneholder en presisering av alle de generelle menneskerettighetene som også gjelder

for barn. Den legger til grunn at barn med sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg. Konvensjonen ble inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven i 2003, og er derfor av stor betydning. At det er en konvensjon innebærer at den er rettslig bindende for de stater som ratifiserer den.

Barnekonvensjonen omfatter barn og unge i alderen 0-18 år og har som formål å sikre barnets individuelle, formelle, universelle og juridiske rettigheter. Som Qvortrup (2010) viser til, har man ved konvensjonens oppdeling av barnets rettigheter (såkalte P'er: protection, provision og participation), erkjent at barnet har behov for beskyttelse, for å få stilt ressurser til rådighet og for (fra en viss alder) å ha rett til å øve innflytelse på egne livsvilkår. Haugli (2009) påpeker at det grunnleggende prinsippet i barnekonvensjonen er barnets beste, og det fastslås at hensynet til barnets beste skal komme først og være et grunnleggende hensyn ved alle tiltak som gjelder barn.

Barnekonvensjonen har også egne bestemmelser som angår det økonomiske og materielle grunnlaget for barnets velferd, som Oppedal (2009) viser til. I artikkel 26 og 27 fremkommer det at staten har omfattende forpliktelser når det gjelder barns velferd og økonomi. Barn har krav på hjelp og økonomisk støtte og dette er statens ansvar om nødvendig. I artikkel 27 anerkjennes ethvert barns rett til levestandard som er tilstrekkelig for barnets helse, fysisk og psykisk, samt åndelige, moralske og sosiale utvikling. Bestemmelsene handler om sikring av et tilstrekkelig økonomisk og materielt grunnlag for å dekke langt mer enn barnets umiddelbare fysiologiske behov (Haugli, 2009, s. 46; Oppedal, 2009, s. 190-191; Sandberg, 2010, s. 49, 61; Smith, 2009, s. 15-16, 24; Qvortrup, 2010, s. 35).

Oppsummering av sentrale poenger og sammenhenger innenfor kunnskapsstatus

Et sentralt poeng for min undersøkelse er at validert forskning viser at livsbetingelser for barn i lavinntektsfamilier er lite utviklingsfremmende, og at det er økt risiko for at disse barna vokser opp i utilstrekkelige omsorgssituasjoner.

Det kommer frem at boligforhold og oppvekststed bidrar til eller opprettholder at barn vokser opp i skadelige omsorgssituasjoner, og det er direkte sammenheng mellom sosioøkonomiske faktorer og dårligere folkehelse. Barns muligheter for deltakelse på sosiale arenaer svekkes som følge av lavinntekt, og vedvarende lavinntekt kan føre til forsinkelser av barns utvikling. Dette kan påvirke barns prestasjoner i skolen barn, og kan ha sammenheng med at barn fra lavinntektsfamilier tar kortere/lavere utdanning. Dette kan igjen føre til at de er mer rammet

av arbeidsledighet eller har lavere inntekt som voksne. Videre ser vi at det er vanskeligere for barn i lavinntektsfamilier og få venner, og de er mer utsatt for utestengelse og mobbing enn andre barn. Generelt er det også hyppigere forekomst av sosiale problemer foreldre, og det kan være en sammenheng mellom vedvarende lav inntekt og følelsen av å ikke strekke til som forelder og at barn blir utsatt for omsorgssvikt.

Samtlige faktorer viser nedslående konsekvenser for disse barnas livssjanser, og for å sikre deres rett til en levestandard som er tilstrekkelig for dets fysiske og psykiske helse, samt åndelige, moralske og sosiale utvikling, slik det kommer frem av artikkel 27 i

Barnekonvensjonen, tror jeg at det er helt nødvendig at NAV og barneverntjenesten samarbeider. Bestemmelsene i Lov om barneverntjenester og Lov om sosialtjenester vil bli nærmere diskutert i oppgavens analysedel. Dette er relevant for å se hvilke muligheter og eventuelt hindringer det finnes innenfor lovverkene, og om de er forenlige i tilnærmingen til barns behov og rettigheter.

4 TEORETISK REFERANSERAMME

Teoretisk rammeverk for oppgaven er i hovedsak Uri Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell, men jeg vil også trekke frem familieprosessmodellen og teorier om sosial kapital for å utvide mitt teoretiske perspektiv.

Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell har en utbredt tilnærming innen forskning som omfatter barn som vokser opp i familier med lavinntekt. Ifølge Hyggen, Brattbakk og Borgeraas (2018) benyttes modellen ofte for å gi en forklaring på hvordan økonomisk deprivasjon kan påvirke barns sosioemosjonelle utvikling. Den fanger, og anerkjenner kompleksiteten i begrepet fattigdom, og konsekvenser av oppvekst i fattigdom ved at den tar for seg sosioøkonomiske forhold og dets betydning for barn (Hyggen, Brattbakk & Borgeraas, 2018, s. 64).

Jeg har valgt å legge vekt på denne tilnærmingen fordi modellen belyser barns deltakelse innenfor ulike systemer og hvilken betydning deltakelse har for barns utvikling. Dermed gir modellen også grunnlag for å analysere konsekvenser av manglende deltakelse, og den viser hvordan barn er hemmet i deltakelsen på de ulike arenaer som følge av blant annet lavinntekt og medfølgende problemer. Dette er i tråd med Kvello (2015) og Gulbrandsen (2010) som synes at modellen gir et oversiktlig bilde av hva barn er i behov ved at den

ivaretar systemperspektivet, samt at den gir en forklaring på ordinær utvikling, også når barn lever i risiko. Analyse i lys av denne modellen viser videre nødvendigheten av å anerkjenne betydningen av at NAV og barneverntjenesten har et tilstrekkelig og godt samarbeid som ivaretar barn. Dermed blir innsikt i dette samarbeidet viktig for å ivareta barns beste/barns rettigheter. Samtidig er modellen relevant for min oppgave da det er barn som er hovedtema, og ikke de ansatte (Gulbrandsen, 2010, s. 39, Kvello, 2015, s. 29).

Ifølge Bronfenbrenner er utvikling en livslang prosess, noe han presiserer i sin teori, men da mitt fokus er barn vil jeg i hovedsak referere til «barna», og ikke «individet» eller «personen» i min oppgave.

4.1 Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell

Ifølge Shelton (2019) er hovedmålet i Bronfenbrenners modell å øke forståelsen av at barn utvikler seg gjennom deltakelse i ulike økosystemer ved at det lærer å opptre effektivt innenfor det systemet det deltar i sammen med andre. I aktiv deltakelse og samhandling med andre vil barn konstruere nye måter å tilpasse seg andre på og utvikle ny forståelse av egne erfaringer.

Gulbrandsen (2010) påpeker at modellen har vært under kontinuerlig revisjon siden den ble presentert i 1979 og frem til siste publikasjon i 2005, og i tråd med nyere versjoner av økologisk utviklingsteori rettet Bronfenbrenner på 1990-tallet sitt fokus i større grad mot personens rolle og biologiske forutsetninger. En slik tilnærming fremhevet det personlige og interaksjonelle, og nedtonet miljøets betydning noe. Bronfenbrenner la nå mer vekt på betydningen av det utviklede barnets forutsetninger, aktivitet og engasjement for prosessene som skapes i, så vel som skaper, økologiske utviklingssystemer. Etter hvert presenterte han derfor modellen som bioøkologisk, og han ble mer opptatt av betydningen av de nære prosessene i samhandling med andre, og nærhetsprosesser eller «proksimale prosesser» ble et svært sentralt fenomen. Bronfenbrenner fremhevet de proksimale prosessene som utviklingens fremste drivkraft, og Bronfenbrenner og Morris (2006) påpekte fire hovedområder som virket uløselig sammen i den biologiske utviklingsmodellen: prosesser, person, kontekst og tid. Hvordan prosessene påvirket individet (barna) var avhengig av dets personlige egenskaper og hvilken kontekst/miljø det befant seg i, samt varighet/hvor lenge barn oppholdt seg innenfor samme kontekst/miljø. I tillegg la Bronfenbrenner vekt på kvaliteten på de proksimale prosessene. For at de skulle være utviklingsfremmende måtte de

være preget av varme, gjensidighet og anerkjennelse, og barnet og personen som inngikk i de proksimale prosessene måtte begge være engasjert i aktiviteten for at de skulle være viktige læringsprosesser.

Bronfenbrenner (1999) understreket at barn må delta aktivt i samhandling med andre for at utvikling skal skje fordi han mente at de proksimale prosessene ikke kan strukturere, styre eller opprettholde seg selv. Han la vekt på samhandlingene måtte være varige, i nærmiljøet, og skje på ganske regelmessig basis over lengre tid for å være effektive. Samtidig var det sentralt at de økte i kompleksitet. Han mente at både intellektuell, emosjonell, sosial og moralsk utvikling krever aktiv deltakelse i gradvis mer sammensatt, gjensidig samhandling med andre barn og voksne, gjenstander og symboler i nærmiljøet. Deres form, kraft, innhold og retning varierer systematisk som en felles funksjon av egenskapene til miljøet og det utviklede barnet. Bronfenbrenner (1999) mente videre at prosessene og grad av utviklingsutfallet må vurderes i forhold til tiden gjennom livsløpet og den historiske perioden som personen (barnet) har levd (Bronfenbrenner, 1999, s. 4; Bronfenbrenner & Morris, 2006, s. 795; Gulbrandsen, 2010, s. 39, 53, 55; Shelton, 2019, s. 6-7, 10, 12-13).

Det er fire hovedsystemer som omfattes av den økologiske modellen; mikro-, meso-, ekso- og makrosystemene. Gulbrandsen (2010) beskriver Bronfenbrenners mikrosystem som et mønster av mellommenneskelige relasjoner, sosiale roller og aktiviteter, der mennesker har direkte kontakt med hverandre. Eksempler på miljøer i mikrosystemet er hjemmet, nærmiljø, skole og barnehage, og det er i dette systemet barn har mulighet til å inngå i proksimale prosesser. Jeg tror derfor barneverntjenestens arbeid er særlig viktig innenfor mikrosystemet da Kvello (2015) påpeker at et sentralt arbeid for barnverntjenesten er å styrke foreldreferdigheter og relasjonen mellom barn og foreldre. Samtidig mener jeg det er opplagt at barneverntjenestens fokus er på familiemiljøet da deres oppgave er å sikre at barn har en tilstrekkelig omsorgssituasjon (Kvello, 2015, s. 28, 30).

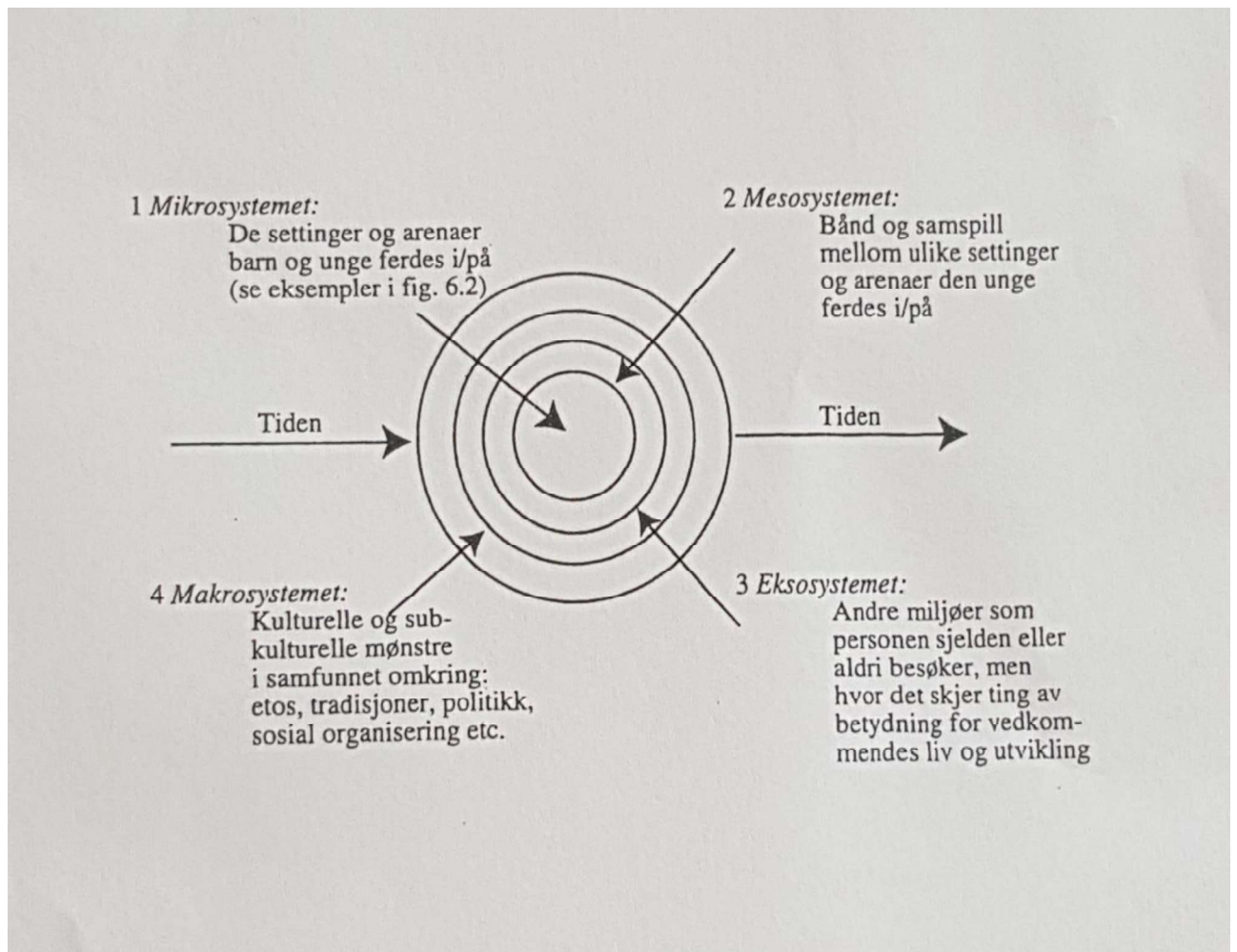
Mesosystemet er forholdet mellom minst to mikrosystemer. Det består av to eller flere miljøer barn deltar aktivt i, og ifølge Bø (2010) kan det forstås som et system eller nett av mikroer som barn pendler mellom. Dette kan for eksempel være forholdet mellom hjem og skole, hjem og kamerater, nabolaget og kameratflokkene og fritidsmiljø. Jeg tenker at dette systemet også er særlig relevant for barneverntjenestens arbeid i saker der det er nødvendig å opprette et bedre samarbeid mellom hjem og skole/barnehage.

Eksosystemet omfatter de viktigste samfunnsinstitusjonene og settinger barn selv ikke deltar i. Eksempler på dette er foreldrenes arbeidsplass eller venner de har som barna ikke har direkte kontakt med. Shelton (2019) påpeker at det likevel har betydning for barns utvikling da det skjer hendelser i eksosystemet som indirekte påvirker prosesser i det miljøet barna oppholder seg, som følge av at foreldrene har fått en påvirkning utenfra. Jeg tror at dette systemet omfavner mye av NAV sitt arbeid da NAV arbeider for å få selvstendige foreldre, og arbeidsrettede tiltak er sentralt. Samtidig er det begge tjenesters ansvar å arbeide med nettverksbygging.

Makrosystemet er det systemet som omfatter lover, regler og ulike kultur og verdisyn i samfunnet. Lovverket til NAV og barneverntjenesten, samt Barnekonvensjonen, er eksempler på hva som omfattes av dette systemet. Selv om dette systemet er distansert og abstrakt for barna vil også settinger her ha en indirekte effekt på miljøer barn ferdes i da det kan prege foreldrenes væremåte.

Etter hvert tilførte Bronfenbrenner også et femte system, kronosystemet, som representerer tidsdimensjonen, det at barnet (mennesket) aldri blir ferdig utviklet. Det representerer tidsdimensjonen og dets effekt på barnet/mennesket, relasjoner, situasjoner (settinger) og de andre systemene. Det reflekterer nyere teknologi og andre samfunnsendringer som krever at vi må utvikle oss for å klare å forstå og handle i tråd med det som forventes av oss.

Gulbrandsen (2010) påpeker videre hvordan Bronfenbrenner fremhever at tidsdimensjonen er sentral for hvordan proksimale prosesser utvikler seg. For at proksimale prosesser skal fungere utviklingsfremmende for barn/individet er det sentralt at de tiltar i kompleksitet. Dette krever tid, noe som er sentralt for enhver prosess. Prosesser foregår over tid, til forskjell fra et tilstandsbilde som «fryser» bevegelsen inn i en festnet form (Bø, 2010, s. 159-162; Gulbrandsen, 2010, s. 54-55; 64; Shelton, 2019, s. 65, 91, 97-99, 103).

Figur 4.1. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (Bø, 2010, s. 159).

Med bakgrunn i forskningsfunn som jeg har redegjort for tidligere i oppgaven vil det være mikro-, meso- og eksosystemet som er sentrale i diskusjonen og drøfting av funn i min undersøkelse. Samtidig vil jeg trekke frem kronosystemet der det er relevant da tidsdimensjonen er sentral og relevant for hvordan de proksimale prosessene utvikler seg.

4.2 Familieprosessmodellen

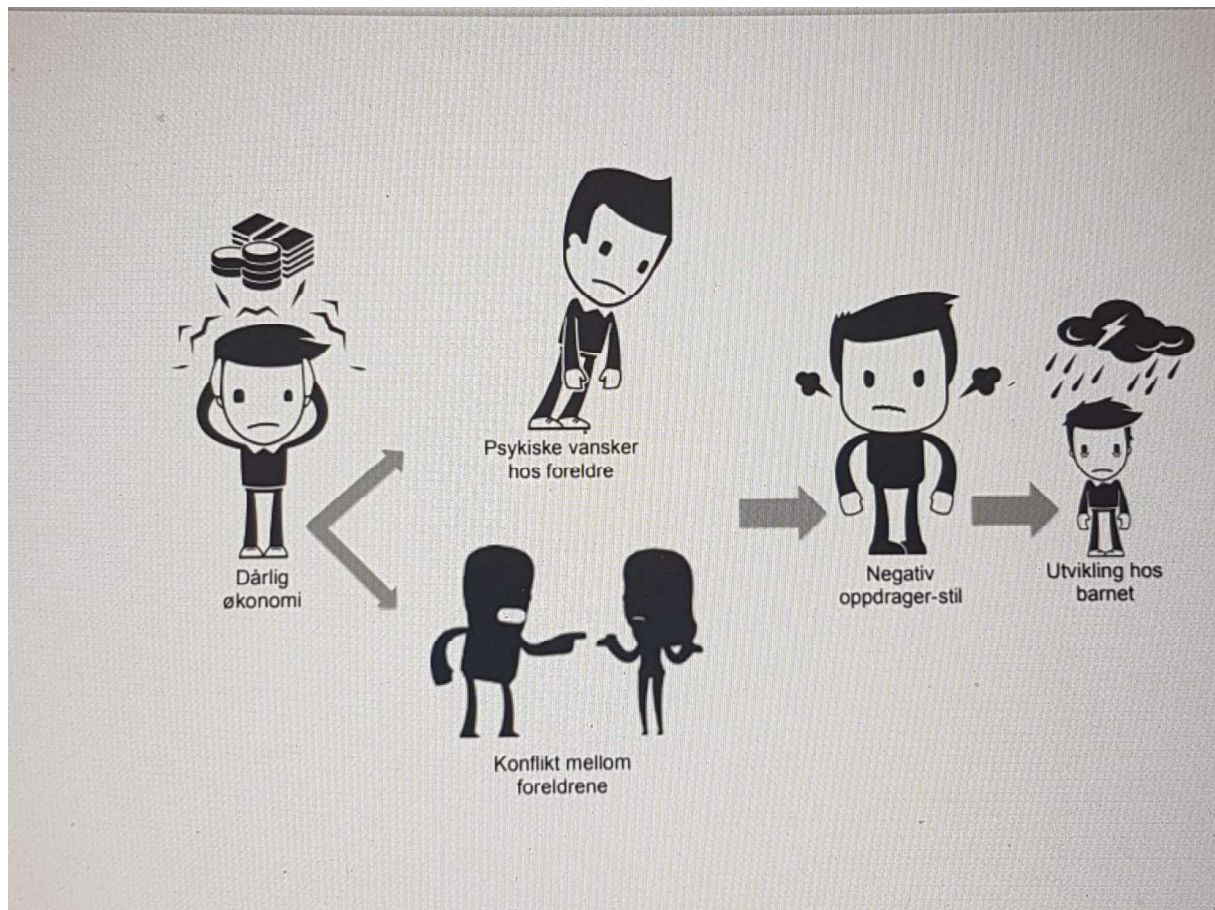
Jeg vil supplere med å presentere familieprosessmodellen, publisert av Helsedirektoratet (2015), fordi den synliggjør viktigheten av de nære prosessene, de proksimale prosessene, som Bronfenbrenner viser til. Modellen er utviklet på bakgrunn av validert forskning og handler om hvordan barn og unges psykiske helse påvirkes av stress og lav sosioøkonomisk status, og hvordan dette er knyttet til foreldrene og familiemiljøet. Den forklarer hvordan

bekymringer knyttet til dårlig inntekt kan føre til emosjonelle vansker hos foreldrene, samt utløse konflikter mellom foreldrene, og føre til negativ oppdragerstil.

Slik jeg forstår modellen påvirkes de nære prosessene mellom foreldrene, og foreldrene og barn, negativt, og fører til uheldige konsekvenser på samspillet. Dynamikken i familien, og samspillet mellom foreldrene og barnet illustreres som negativt og preget av atferds- og emosjonelle problemer hos foreldrene. Foreldrene blir strengere, mindre involvert og mer inkonsekvent i sitt samspill med barna, noe som kan føre til mer internaliserende og eksternaliserende atferd hos barn.

Dette samstemmer med Bronfenbrenners modell og hans forståelse av hvor sentrale proksimale prosesser, og kvaliteten på disse, er for barns utvikling, slik Shelton (2019) viser til. De som inngår i de proksimale prosessene, her illustrert ved foreldre og barn, må begge være engasjert i aktiviteten for at de skal være viktige læringsprosesser. De må være preget av varme, gjensidighet og anerkjennelse, noe som er lite forenlig med dynamikken og samspillet som beskrives i familieprosessmodellen. Modellen viser triste fjes hos barn og foreldre, og den siste illustrasjonen er av et nedstemt barn med en regnsky over seg, noe som indikerer lite varme, glede og anerkjennelse. Videre synes jeg modellen skisserer et destruktivt familiemiljø generelt og dette er uheldig for barns psykiske helse og utvikling da det miljøet barn ferdes i er av stor betydning

Denne tilnærmingen er relevant for min oppgave da den understreker hvordan dårlig økonomi påvirker barns sosioemosjonelle utvikling, og den synliggjør og bekrefter hvor viktig det er at kvaliteten er god på de nære prosessene mellom barn og foreldre. Samtidig viser den hvordan lav inntekt og belastninger knyttet til dette får negative konsekvenser for foreldrenes omsorgsutøvelse, noe som kan medføre økt risiko for at barna utsettes for omsorgssvikt (Helsedirektoratet, 2015, s. 8-9; Shelton, 2019, s. 7, 63).

Figur 4.2. Familieprosessmodellen (Helsedirektoratet, 2015, s. 9).

4.3 Sosial kapital

Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell illustrerer barns deltakelse innenfor ulike lag av sosiale systemer i oppvekstmiljøet, og familieprosessmodellen viser hvordan barn og unges psykiske helse påvirkes av foreldrene og familiemiljøet. For å få en utvidet forståelse av hvilke ressurser som er innenfor familien og i andre sosiale nettverk i barns nærmiljø, mener jeg det er relevant og trekke inn sosial kapital, slik det påpekes av Buer og Fauske (2009). De mener at teorier om sosial kapital kan si noe om hva som er nødvendig for å sikre barn god oppvekst, noe som er forenlig med Starrin (2009) som hevder at sosial kapital kan benyttes i ulike tilnærminger for å forstå og styrke situasjonen for svakstilte grupper.

Ifølge Rønning & Starrin (2009) var Pierre Bourdieu den første av mange som benyttet begrepet sosial kapital. Hensikten var å rette oppmerksomheten mot andre sider av menneskets aktiviteter som også har verdi. Han ønsket å synliggjøre at menneskets posisjon i

det sosiale feltet bestemmes av den totale kapitalen de har, og hvordan mennesket bruker de ulike kapitalene for å fremme sine interesser. Bourdieu definerte sosial kapital slik:

«... summen av ressurser, faktiske eller virtuelle, som tilkommer et individ eller en gruppe som resultat av å ha et vedvarende nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte forbindelser av gjensidig bekjentskap og anerkjennelse».

Bourdieu var opptatt av makt og dominans og hvordan ulik tilgang på kapital reproducerer ulikheter og klasseskiller i samfunnet. Ifølge Gjertsen (2006) utviklet Bourdieu begrepet kapital for å kunne forstå menneskets sosialisering og inntreden som medlem i samfunnet. Bourdieu ønsket å vise at menneskelige utfordringer som svak arbeidstilknytning, fattigdom, avbrutt skolegang, oppløste fellesskap og skilsmisse har sosiale årsaker, og kan knyttes til nedbygging av velferdsstaten. For Bourdieu uttrykker kapital symbolske og materielle ressurser, og symbolsk kapital er sentral i hans sosiologi, i tillegg til økonomisk kapital. Symbolsk kapital handler om sosiale relasjoner, og kvaliteten på dette, noe som bestemmer i stor grad om mennesker (barna) kan nå sine mål. Den symbolske kapital blir betraktet som verdifullt av ulike sosiale grupper eller klasser, og Bourdieu delte den videre inn i kulturell og sosial kapital. Kultur kapital beskrev han som den kulturen som har makt til å definere og dominere i et samfunn, og sosial kapital omfattet nettverk gjennom slektsbånd og vennskapsbånd som kan gi mennesker (barn) tilgang til viktige forbindelser og posisjoner i samfunnet. Bourdieu mente at barns adgang til kapital kommer av egen eller foreldrenes sosiale posisjon, og et av hans hovedbegreper, «habitus» sier noe om dette. Habitus kan betegnes som legemliggjort kapital, og kan gjelde for grupper og individer. Habitus er påvirkninger og erfaringer som mennesket og barn gjør, og som tas opp i kroppen og lagres. Den legemliggjorte kulturelle kapitalen er ressurser som er i forandring, og omhandler disposisjoner, evner og handlingsmuligheter som kan tas i bruk på nye måter i nye situasjoner. Barns medfødte disposisjoner blir gjennom sosialisering prosesser konfrontert med og påvirket av strukturer i samfunnet. Barns oppvekstbetingelser og sosialisering er dermed bestemmende for den enkeltes habitus. Påvirkninger og erfaringer kan være selvskapte eller påførte, bevisst eller ubevisst, språklige eller kroppslige. Den enkeltes habitus er avgjørende for hvilke disposisjoner mennesket eller barn har til å handle og tenke (Buer & Fauske, 2009, s. 98; Gjertsen, 2006, s. 122-124; Rønning & Starrin, 2009, s. 19, 21, 31).

Økland (2012) påpeker et hovedpoeng hos Bourdieu som er at ved å reprodusere sin families økonomiske kapital, og posisjon i det sosiale landskapet mellom generasjoner, vil de det gjelder kunne dra nytte av den sosiale og kulturelle kapitalen de har med seg. Bourdieu mente at den økonomiske kapitalen kan omsettes til kulturell og sosialkapital mellom generasjoner, og senere overføres igjen til økonomisk kapital til neste generasjon.

Videre viser Økland (2012) til Putnam og Coleman og deres forståelse av begrepet sosial kapital. Hun mener at Putnam, som benytter begrepene «bonding» og «bridging», kanskje er den som sier mest om begrepet. For han er sosial kapital noe som utvikles gjennom gjensidige normer som binder mennesker sammen, og som bidrar til å skape mellommenneskelig tillit. Med bonding, mener Putnam, noe sammenbindende, og det omfatter nettverk som består av sterke bånd innad i en gruppe, og som skaper solidaritet og gjensidighet mellom de som inngår i gruppen. Dette er lite åpne nettverk som virker identitetsforsterkende, og for Putnam er dette nettverk som er viktig i betydningen av å «klare seg i hverdagen». Bridging omfatter den overbyggende sosiale kapitalen som preges av å være utadvendt. Putnam beskriver det som brobyggende relasjoner som går på tvers av sosiodemografiske skillelinjer og ressursene i disse nettverkene kan være utveksling av informasjon, sosial kontakt og samhandling som skaper tillit mellom gruppering. Han trekker frem at bridging er viktig sosial kapital for å komme seg videre i livet. Coleman definerer sosial kapital med utgangspunkt i at det har en nyttefunksjon, og et viktig poeng i hans teori er at han mener at begrepet sosial kapital kan bidra til å synliggjøre sammenhenger mellom menneskers handlinger og deres muligheter for deltakelse i større sammenhenger. Rønning & Starrin (2009) påpeker at det er flere, og omstridte definisjoner av begrepet sosial kapital, men at felles for mange definisjoner er at de fremhevet tillit. Han påpeker at gjensidig tillit er en forutsetning for at nettverk består, og danner grunnlag for å benytte sosial kapital. Dette understreker også Økland (2012) som mener at tillit og sosial kapital hører sammen. Hun sier at sosial kapital handler om kvaliteten på sosiale relasjoner, og at tillit er sentral for denne kvaliteten (Rønning & Starrin, 2009, s. 24; Økland, 2012, s. 62-63, 65).

Økland (2012) påpeker at bonding og bridging er viktige begreper å være bevisst på i utviklingsarbeid og dermed relevant i diskusjonen og analyse av funn i min undersøkelse fordi det kan ha betydning for hva NAV og barneverntjenesten kan gjøre for å bidra til å bedre oppvekstvilkårene for barn i lavinntektsfamilier. Bourdieu's forståelse av begrepet sosial kapital er også relevant for min undersøkelse fordi han knytter økonomi og sosiale årsaker

sammen, og hans forståelse av at habitus endres og påvirkes i møte med nye situasjoner samsvarer med Bronfenbrenners teori om hvordan barn utvikler seg, slik jeg har redegjort for tidligere i dette kapittelet (Økland, 2012, s. 65).

5 VALG AV METODE OG VITENSKAPELIG PERSPEKTIV

Jeg skal nå gi en redegjørelse for hvilken metode jeg mener er mest relevant for gjennomføring av undersøkelsen, og hvilken vitenskapelige perspektiver jeg legger til grunn.

5.1 Kvalitativ metode

Jeg vil benytte kvalitativ metode for å gjennomføre min undersøkelse, og jeg har valgt intervjuer, som er en velegnet metode innenfor kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode har en fortolkende tilnærming, og ifølge Thagaard (2018) gir en slik tilnærming grunnlag for fordypning, og til å utføre intensive analyser av de sosiale fenomenene vi studerer. Intervjuer fremheves som en særlig egnet metode for å bli kjent med hvordan informantene opplever og forstår seg selv og sine omgivelser, noe som er relevant for min oppgave da jeg ønsker å få frem hvordan ansatte ved NAV og barneverntjenesten opplever livsbetingelser for barn i lavinntektsfamilier, samt hvordan de kan samarbeide til det beste for barna. Jeg vil benytte meg av åpne, individuelle intervjuer, slik Jacobsen (2015) viser til, og som kjennetegnes ved at forsker og informant prater sammen som i en vanlig dialog. Dette egner seg best når det er et begrenset antall som skal intervjues da det som regel gir store mengder data. Selve intervjuet kan være tidkrevende og vanligvis gjennomføres det ansikt til ansikt, noe jeg har ønsket, fordi det gir muligheten til å avklare den enkeltes forståelse og hva som menes, underveis i intervjuet (Jacobsen, 2015, s. 145-147; Thagaard, 2018, s. 11-12, 49, 53).

5.2 Fenomenologi og hermeneutikken

De vitenskapsteoretiske perspektivene jeg legger til grunn for min undersøkelse er fenomenologien og hermeneutikken. Dette er begge humanvitenskaper, og fenomenologien har ifølge Thomassen (2017) fått stor oppmerksomhet som et egnet utgangspunkt for kunnskapsutvikling innen helse- og sosialfag, og hermeneutikken betegnes som grunnlaget for alle humanvitenskaper. Hermeneutikk kommer fra det greske «hermeneuein» som betyr å tolke eller fortolke, og betyr læren om fortolkning av tekster. Fenomenologi er studiet av menneskelig erfaring og hvordan verden presenteres for oss i, og gjennom denne erfaringen.

Kvalitativ metode som jeg har valgt å benytte meg av har en fenomenologisk tilnærming da det ivaretar det særegne ved den menneskelige erfaringsverden. En fenomenologisk tilnærming forsøker å forstå den levde erfaringsverden ut fra perspektivet til den eller de som studeres, som i min undersøkelse er ansatte ved NAV og barneverntjenesten.

Fenomenologiske undersøkelser retter oppmerksomheten mot verden slik den konkret oppleves og erfares fra et subjektperspektiv, noe jeg har lagt til rette for ved individuelle, åpne intervjuer. Jeg ønsker at informantene, de ansatte som intervjues skal få muligheten til å dele egne erfaringer, slik at min forståelse for viten kan bli til ved at verden presenteres gjennom disse erfaringene. Thomassen (2017) fremhever hvordan Edmund Husserl, som er kjent som grunnleggeren av fenomenologien, påpeker at menneskelig erfaring er kjennetegnet ved en direkte opplevelse av helhetlige, meningsbærende fenomener og at det er dette som er utgangspunktet for kunnskap. Ifølge Thomassen (2017) kaller Husserl tingene slik de kommer til syne for oss for fenomener, og fokuset i fenomenologien er å beskrive hvordan ting vi står ovenfor fremtrer for oss, slik vi direkte og umiddelbart opplever dem. De ulike subjektene vil alle ha forskjellige opplevelser av samme fenomen så det er viktig at undersøkelsen er mest mulig utfyllende av hele den variasjonsbredden fenomenet kan oppleves i. Hensikten er å få frem det særegne ved fenomenet som bli konstant på tvers av alle variasjonene. Som metodisk tilnærming kreves en mest mulig forutsetningsløs undersøkelse, og vår førforståelse, oppfatninger og viten må settes til side. Utgangspunktet for enhver forståelse er fortsatt menneskets indre opplevde erfaring, men fordi disse opplevelsene manifesterer seg i livsytringer blir de tilgjengelige for forståelse.

Den forstående metode er humanvitenskapens særegne forskningsstrategi, og det å redegjøre for hva forståelse er, er hermeneutikkens oppgave. Jacobsen (2015) påpeker at hermeneutikken har en forståelse av at utvikling av kunnskap er en stadig fortolkningsprosess, og at forståelsen av virkeligheten bare kan kartlegges ved at forskeren setter seg inn i hvordan mennesker fortolker og legger mening i spesielle sosiale fenomener. For meg, som forsker, innebærer dette at jeg må ha evnen til å sette meg inn i andres situasjon, i tillegg til å selv kunne fortolke den empirien som informantene gir og sette dette inn i en større forståelsesramme. Ifølge Jacobsen (2015) blir virkeligheten konstruert gjennom ulike fortolkninger fra ulike mennesker, og det nærmeste man kommer en virkelighet er når flere oppfatter samme fenomen på like måter. Metoden er derfor tett knyttet til et fortolkende eller konstruktivistisk vitenskapssyn, og valg av vitenskapsteoretisk perspektiv er slik sett forenlig med mitt valg av teoretiske referanseramme for oppgaven. Bronfenbrenners økologiske

utviklingsmodell har et grunnleggende konstruktivistisk perspektiv da essensen av utviklingen er forståelsen av verden slik barn konstruerer den. Barn utvikler, ifølge Shelton (2019), en unik og personlig forståelse ved å utforske verden gjennom dets egne erfaringer. Barns perspektiv er primært basert på egne, unike erfaringer det har hatt over tid i et eget, unikt miljø/omgivelser eller økosystem. Det er ingen ytre, objektiv sannhet eller en verden som er mer virkelig. Fra et utviklingsperspektiv er det hvordan barna selv oppfatter virkeligheten i økosystemet som er av betydning.

Hermeneutikken blir avgjørende som metodisk tilnærming, og er, ifølge Thagaard (2018), en viktig inspirasjonskilde for samfunnsvitenskapelige tilnærminger der fortolkning har en sentral plass. Det legges vekt på at fenomener kan tolkes på flere nivåer og at det ikke finnes en egentlig sannhet. Betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold, enn kun det umiddelbare innlysende, fremheves (Jacobsen, 2015, s. 28, 147; Thagaard, 2018, s. 37; Thomassen, 2017, s. 82-84, 157, 159-160; Shelton, 2019, s. 13-14).

5.3 Utvalg av informanter og bakgrunn for valg av kommune

Jeg har valgt en liten kommune med i underkant av 8000 innbyggere for min undersøkelse. Det har vært et strategisk valg da kommunen har en større andel av befolkningen med levekårsutfordringer enn landet for øvrig, og befolkningen kommer lavere ut enn landsgjennomsnittet på flere indikatorer som bidrar til helseforskjeller. Mitt valg av kommune er begrunnet i befolkningens livsbetingelser og levekår, og ikke befolkningstetthet. For å opprettholde anonymitet har jeg benyttet fiktivt navn på kommunen.

I kommunens planer og styringsdokumenter for 2016-2019 kommer det frem at denne kommunen strever med, og har stort tilfang av mange av de sentrale forhold som er beskrevet om lavinntektsfamilier. Kommunens planer viser at befolkningen har et høyt medisinbruk, et høyt frafall i videregående skole og svake læringsresultater, og utdanningsnivået i kommunen er lavt. Det er en klar sammenheng mellom utdanning og en rekke levekårsfaktorer, og det må jobbes for å legge til rette for at flere innbyggere tar fagutdanning eller høyere utdanning. Kommunen har også flere enslige forsørgere, et betydelig større antall uføretrygdete mellom 18-44 år og mottakere av sosialhjelp som hovedinntektskilde, enn landet for øvrig. Det er sosiale helseforskjeller som gjelder for nesten alle sykdommer, skader og plager, og finnes både blant barn og voksne. Mange barn og unge sliter med psykisk helse, særlig jenter, og en

følelse av mobbing og flere ungdommer har rapportert om vold i nære relasjoner. Forventet levealder for kvinner og menn er også lavere enn landsgjennomsnittet.

Terskelen for hjelp av spesialhelsetjenesten har økt, og kommunen har ikke et godt nok utbygd psykisk helsetilbud til barn og unge, og har ikke gode nok tiltak/tjenester til de som trenger det. Samtidig har det vært en høyere andel barn med barnevernstiltak enn landsgjennomsnittet de siste årene, og kommunen har en økende utfordring med grupper i befolkningen som har vansker med å skaffe seg eller beholde en tilfredsstillende bolig (Hompetitten kommune, 2016, s. 13, 15, 17).

For min studie har forskning i denne kommunen relevans da en stor andel av befolkningen har oppfølging fra NAV som følge av nedsatt arbeidsevne, og et betydelig større antall innbyggere enn landsgjennomsnittet har sosialhjelp som sin hovedinntektskilde. Det er også interessant at kommunen har et høyere antall barn med barnevernstiltak enn landet for øvrig.

5.3.1 Utvalg av informanter og rekruttering

Jeg har benyttet meg av tre rekrutteringsmetoder; strategisk utvelging, tilgjengelighetsutvalg og snøballmetoden. Thagaard (2018) beskriver strategisk utvelging som et systematisk valg av personer eller enheter som har egenskaper eller kvaliteter som er strategiske i forhold til aktuell problemstilling. Som nevnt ovenfor har mitt valg av kommune vært strategisk, og jeg har benyttet strategisk utvalg av informanter da jeg har valgt ut tre ansatte ved NAV og tre ansatte ved barneverntjenesten som har erfaring med arbeid med barn og lavinntektsfamilier. Utvalget av informanter har utover dette mindre strategisk, da det har vært nødvendig for meg å sikre personer som var villige til å være med i undersøkelsen. Fremgangsmåten for utvalg ble da basert på tilgjengelighet, og er forenlig med tilgjengelighetsutvalg og snøballmetode som Thagaard (2018) betegner det. Det som karakteriserer snøballmetoden er at det først tas kontakt med en person som har ønsket egenskaper og kvalifikasjoner som er relevante for problemstillingen og deretter be denne personen om å rekruttere andre som befinner seg i samme situasjon med tilsvarende egenskaper. Dette samsvarer med min tilnærming. For å etablere kontakt sendte jeg en mail til enhetsleder ved hver tjeneste med utfyllende informasjon om meg selv og hensikten med undersøkelsen, og jeg la frem ønske om hjelp til rekruttering av relevante deltakere innad i avdelingene. Samtidig ønsket jeg å forsikre meg om at aktuelle deltakere fikk nødvendig kjennskap til undersøkelsen før de samtykket og ba derfor om at leder skulle videresende informasjon om undersøkelsen internt. Informert samtykke gikk jeg selv gjennom når jeg startet å intervju, og samtlige fikk tilbud om en ny

gjennomgang av min hensikt med undersøkelsen før intervjuet startet (Thagaard, 2018, s. 54, 56).

Jeg synes rekruttering av informanter gikk greit ved begge tjenestene, og intervjuene kom i gang innen rimelig tid. Fordi det er en liten kommune arbeidet de ansatte ved barneverntjenesten etter generalistmodellen, med unntak av eget omsorgsteam, og det faglige ansvaret lå hos enhetsleder. Ved NAV kontoret var det egen fagleder på sosialavdelingen, og team var inndelt etter om bruker var over eller under 30 år.

5.3.2 Gjennomføring av intervjuer

Intervjuprosessen opplevde jeg som givende og interessant og jeg tror jeg fikk frem mer enn jeg ville ha gjort om jeg ikke hadde vært kjent med tjenestenes faglige innhold fra før. Med egen erfaring på område og med bakgrunn i arbeid ved begge tjenester ble det enklere for meg å stille oppfølgingsspørsmål og gå dypere og grundigere inn i problematikken. Jeg tror også at dette var en fordel for informantene da vi kunne bistå og supplere hverandre og føre en gjensidig dialog. Samtidig måtte jeg være oppmerksom på å ikke stille førende spørsmål, eller gi inntrykk av at jeg visste svarene på forhånd. Dette kunne i verste fall hemmet informantene i å tale fritt, og ført til at jeg hadde mistet viktig data.

Det var viktig for meg at alle skulle få mulighet til å møte forberedt og være trygge på hva jeg skulle spørre om, så derfor sendte jeg intervjuguiden til kontorene på forhånd. Samtidig ønsket jeg med dette å få gjennomtenkte og utfyllende informasjon ved å gi de mulighet til å se gjennom det i forkant. Samtlige intervjuer foregikk på tjenestenes egne kontorer, noe som var veldig nyttig da noen gikk inn på egen saksliste for å gi meg noen svar i løpet av intervjuet. Ikke alle hadde forberedt seg fordi de ikke hadde fått intervjuguiden oversendt fra leder eller de hadde ikke hatt tid, men uavhengig av dette synes jeg at jeg fikk tilstrekkelige og gode tilbakemeldinger, og informantene syntes å være uanstrengte i møtet med meg. Jeg la vekt på at intervjuguiden var et utgangspunkt og hjelpemiddel slik at begge parter skulle føle seg frie til å komme med andre spørsmål, eller diskutere tema utover guiden. Dette var noe de fleste benyttet seg av og det ble en fin flyt, og vi brukte tiden vår godt.

Jeg synes at jeg har fått nære og gode beskrivelser av menneskene bak tallene av de tjenestene som er i direkte, og ofte daglig kontakt med lavinntektsfamilier. Det gis karakteristiske, og nyanserte beskrivelser av disse familiene som bekrefter mye av det som er kjent fra allerede eksisterende kunnskaper og hva jeg forventet. Samtidig har jeg fått informasjon som har

inspirert til nye refleksjoner om et tema som jeg har tenkt at jeg kunne mye om fra før. Intervjuene bar preg av en felles oppdagelsesreise og jeg fikk inntrykk av at informantene også fikk en ny erkjennelse av egen innflytelse på tema underveis. Flere kommenterte at «dette har jeg ikke tenkt på før ...», og det synes som dype refleksjoner fikk frem noen nye perspektiver. Det var tydelig engasjement og et tema som flere enn jeg viste interesse for og dette gjorde hele intervjuprosessen givende og meningsfylt for meg, men også for flere av informantene. Jeg hadde satt av en time til hvert intervju, og noen ble gjennomført innen estimert tid, men for de flere trakk det ut en halv time lenger fordi de hadde så mye å komme med.

5.4 Bearbeiding og analyse av materialet

Jeg startet prosessen med transkribering så raskt som mulig etter gjennomføring av intervjuer. Transkribering omfatter å skrive ned muntlig tale til skriftlig tekst, og er en omfattende prosess. Alle intervjuene ble skrevet ordrett ned, og jeg markerte pauser i teksten og utsagn som uttrykte at informantene tenkte og brukte tid på å komme frem til et svar. Dette for å markere at spørsmålet jeg stilte ga rom for resonnering og handlingsrom, og at svarene ikke var gitt, men krevde et gjennomtenkt svar. Slik kunne jeg gå tilbake inn i teksten etterpå og tolke om informantene opplevde noen spørsmål som mer meningsfylte enn andre.

Selv om jeg ikke har intervjuet flere enn seks personer har det kommet frem betydelig data, så jeg startet med å gjøre en systematisk beskrivelse av hva som kom frem i intervjuene. Etter transkribering av alle intervjuene laget jeg en mer kortfattet oppsummering av hvert intervju, hvor jeg i denne omgang utelot pauser, for å få en mer sammenhengende tekst og for å fjerne mest mulig irrelevant informasjon og fremheve det sentrale. Dette var en nyttig arbeidsprosess for meg da jeg ble ekstra kjent med innholdet ved å skrive ned alt en gang til, i en mer sammenhengende tekst. Det var viktig for meg å gjøre en grundig jobb for å ikke miste noe materiale i sammendraget. Jeg leste gjennom hver oppsummering flere ganger for å bli fortrolig med notater og referater fra intervjuene.

Det er Thagaard (2018) jeg i hovedsak har latt meg inspirere av i arbeidet med analysen, og dette jeg har redegjort for nå er det første trinnet i en analyse. Det neste trinnet i analysen innebar en vurdering av hvilken analytisk tilnærming jeg syntes var mest hensiktsmessig og jeg valgte å benytte meg av en temaanalytisk tilnærming slik Thagaard (2018) viser til. En temaanalytisk tilnærming er hensiktsmessig ved omfattende mengde av data for å få en systematisk organisering av dataene. Denne tilnærmingen er basert på at data kodes på en

enhetlig måte og at det foretas en sammenligning “på tvers” av data. Å kode data innebærer en inndeling av teksten hvor utsnitt av teksten betegnes med kodeord. En viktig del av analysen er basert på at det er utviklet relevante kodeord, og det er viktig å ikke anvende for omfattende koder slik at analysen blir mer generell enn hensiktsmessig. Det sentrale er at vi reflekterer over hvordan vi kan forstå innsamlet data, og hvilke begreper vi tenker er best egnet til å uttrykke viktige poenger i teksten. Koder er betegnelser som symboliserer meningsinnholdet, og jeg har hatt en induktiv tilnærming ved at jeg har forankret koder empirisk ved å utvikle koder som gir et konsentrert uttrykk for informantenes erfaringer. En tilnærming som er induktiv og fortolkende handler om å utvikle teori på grunnlag av koding av data og sammenlikne hendelser. Kodingen besto av flere ord hvor jeg forsøkte å trekke ut det som var mest relevant for teksten i hver kategori. Utvelgelsen av kodene ble tatt ut fra hva som appellerte til meg i teksten, og hva som kunne være relevant for min problemstilling. Noen koder ble også utviklet på bakgrunn av at flere informanter nevnte det samme og var gjennomgående likt. Videre knyttet jeg sammen de enkelte temaene som hver kode representerte og utviklet kategorier som jeg hadde identifisert som meningsbærende elementer for problemstillingen (Thagaard, 2018, s. 151-155, 159).

Etter å ha organisert temaene kom jeg frem til tre kategorier som jeg mener representerer sentrale temaer i problemstillingen: Trekk ved lavinntektsfamilier og deres livsbetingelser, muligheter og utfordringer i samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten i lavinntektsfamilier, og hvordan kan NAV og barneverntjenesten imøtekomme behovet til barn i lavinntektsfamilier og i hvilken grad har de barna i fokus?

5.5 Reliabilitet og validitet

I vitenskapelig kunnskapsdannelse vil det alltid stilles kritiske spørsmål ved den kunnskapen som fremsettes, og ifølge Thomassen (2017) vil det kreve at teorier kan vise til begrunnelser for å påstå det de gjør. Det må altså kunne vises til erfaringer som styrker teoriens hypoteser eller som svekker dem, noe som gir grunnlag for videre forskning. Dette innebærer at jeg må vurdere kvaliteten på studien og de funn som er gjort. Ifølge Jacobsen (2015) bør to krav være tilfredsstillt uavhengig av hva slags empiri det handler om. Empirien må være gyldig og relevant (valid) og den må være pålitelig og troverdig (reliabel). At undersøkelsen er gyldig og relevant betyr at empirien vi samler inn faktisk gir svar på vår problemstilling. Gyldighet deles inn i intern og ekstern gyldighet. Intern gyldighet handler om vi har dekning i våre data (empiri) for de konklusjonene vi trekker, mens ekstern gyldighet handler om de resultatene vi

kommer frem til også er gyldige i andre sammenhenger, om funnet kan generaliseres/har overføringsverdi. At undersøkelsen er pålitelig og troverdig betyr at undersøkelsen må være til å stole på.

Ifølge Thagaard (2018) kan kvalitative metoder være mer utfordrende enn kvantitative med hensyn til troverdighet, noe som kan gi konsekvenser for reliabilitet og repliserbarhet. Begrepet reliabilitet har referanse til repliserbarhet som innebærer at resultatene kan gjentas når undersøkelser «reproduseres» ved videre forskning. I begge forskningsmetoder, både kvantitative og kvalitative, må forskeren argumentere for reliabilitet, men det er nødvendig å skrive konteksten og legge til rette for at forskningsprosessen er transparent i kvalitativ forskning. Forskeren må argumentere i større grad for reliabilitet i kvalitative studier fordi de tar sikte på å utvikle forståelse av fenomener som studeres, og det er tolkingen av resultater som gir grunnlag for om funn er overførbare, og ikke beskrivelser av mønstre i innsamlet data slik det er ved kvantitativ forskning. Generalisering av funn kan derfor være utfordrende og for å oppnå høy troverdighet er det viktig å redegjøre for hvordan data utvikles. Videre kan det være nødvendig å legge vekt på teoretisk gjennomsluktighet for å styrke forskningens validitet. Det handler om å beskrive det teoretiske ståstedet som representerer grunnlaget for våre tolkninger, og vise hvordan analysen gir grunnlag for konklusjonene og tolkningene vi kommer frem til.

Empirien i min undersøkelse er blitt til på bakgrunn av hva ansatte med NAV og barneverntjenesten har fortalt, noe som er data fra en virkelighet, og ikke data jeg kan observere på samme måte som fysiske fenomener. For å ta stilling til empirens gyldighet og reliabilitet, har jeg derfor, i tråd med Jacobsen (2015), forsøkt å gjøre en tydelig fremstilling av sammenhenger mellom informantenes oppfatninger og påstander, og relevant teori og forskning. Samtidig har jeg beskrevet konteksten for å gjøre undersøkelsen transparent. Det har også vært nødvendig å reflektere over betydningen av hvordan jeg som forsker har fremstått for informantene, og om det er egenskaper ved meg som har kunnet påvirke funn. Dette er i tråd med Jacobsen (2015) som påpeker at det er viktig å redegjøre for sin egen førforståelse da dette utgjør begrunnelsen for metodevalg. En viktig del av førforståelsen er ifølge Jacobsen (2015) å reflektere over hvordan virkeligheten ser ut for forskeren (ontologi) og hvordan forskeren forstår denne virkeligheten (epistemologi). Thomassen (2017) poengterer også at forskeren ikke kommer utenom å ha en føroppfatning eller forforståelse, og refererer til Hans-Georg Gadamer, som står som den sentrale fornyer av hermeneutikken.

Ifølge Thomassen (2017) fremhever Gadamer at all forståelse er strukturert av en ikke bevisst forståelse, eller fordommer, som han kaller det. Fordommer er for Gadamer i utgangspunktet ikke negativt, men en forutsetning for å i hele tatt gjøre det mulig å forstå noe, og han mener at forståelse eller fordommer henger sammen med at den menneskelige eksistens er en historisk eksistens. Gadamer mener at forståelsen aldri starter ved et nullpunkt fordi historien alltid er før oss, og den historiske sammenhengen vi mennesker står i får avgjørende betydning for vår forståelse i dag. Ifølge Gadamer er det bare på bakgrunn av den forståelse vi allerede har, at vi kan gripe en mening, også i det nye som møter oss. Forskerens forforståelse vil derfor være preget av omgjengelige og historiske fordommer, i tillegg til personlige historier. Gadamer påpeker at dette til sammen utgjør et hele, en forståelseshorisont (Jacobsen, 2015, s. 16-17, 23; Thagaard, 2018. s. 172, 187-189; 193-194; Thomassen, 2017, s. 43, 86-87).

5.6 Etiske refleksjoner

Det er alltid nødvendig å reflektere over det etiske i forskning som omhandler barn og foreldre, og særlig sårbart er det kanskje å forske på utsatte barn og deres familier, slik barn i lavinntektsfamilier er. Mitt fokus vil være barna, sett i lys av hva et barn er i behov av for å fremme utvikling, og hvilke muligheter det har for deltakelse i samfunnet. Undersøkelsen berører likevel ikke barn eller deres foreldre direkte da jeg har samlet inn data ved å intervju ansatte ved barneverntjenesten og NAV. Hverken barn eller foreldre vil derfor bli personlig involvert i den empiriske undersøkelsen.

Ved å intervju de ansatte vil jeg kunne få en beskrivelse av hvordan de utfører sitt arbeid og hvorvidt de selv opplever å lykkes i å utføre en tilstrekkelig jobb. Jeg tenker at det er naturlig at noen vil reflektere over egen prestasjon og kanskje vil oppleve noen av spørsmålene som granskende og utfordrende, og tenke at min hensikt er å få frem om det er noe som ikke fungerer. Jeg ville derfor forklare informantene hva hensikten med undersøkelsen er, og at det ikke handler om å ta noen i å gjøre dårlig arbeid. Min hensikt med undersøkelsen er ikke å sette noen i et dårlig lys, men å se på hvilke muligheter som finnes.

Det har også vært nødvendig for meg å reflektere over det å foreta undersøkelsen i en forholdsvis liten kommune. Det har vært viktig for meg å være oppmerksom på at det er små kontorer jeg har forsket på, da særlig i tema som omhandler samarbeid mellom tjenestene med tanke på anonymitet og sårbarhet for å uttale seg fritt. Jeg har hatt fokus på å overholde de

ansattes anonymitet ovenfor hverandre, og så langt det er mulig å unngå at innsamlet data er preget av at «alle kjenner alle». Det at «alle kjenner alle» kan i verste fall føre til at informantene holder tilbake viktig data eller forteller det de tror den andre parten/tjenesten vil høre. Samtidig må jeg ha tillit til at det som kommer frem har et profesjonelt og faglig perspektiv, og at det er formidlet i den hensikt å tilføre relevans til undersøkelsen.

Jeg har videre reflektert over at jeg selv er sosialarbeider og har arbeidet i både NAV og barneverntjenesten. Det å forske innen eget fagfelt kan føre til en uheldig påvirkning, og i verste fall en manipulering av funn om forsker ikke er bevisst egen rolle. Jeg har derfor vært tydelig ovenfor de ansatte at jeg først og fremst er forsker, og student, og ikke fagperson. Å gjennomføre undersøkelsen i en annen kommune enn den jeg selv arbeider i har hjulpet meg med å ha fokus på forskerrollen, da jeg bare har intervjuet ansatte som ikke har en relasjon til meg. Jeg tror derfor at det er lite sannsynlig at jeg har påvirket svar eller funn i den grad at det forringer gyldigheten av undersøkelsen min.

5.7 Refleksjoner over egen posisjon og førforståelse

Min undersøkelse omhandler forskning på barn i lavinntektsfamilier, og arbeid med utsatte barn og deres familier har vært mitt arbeidsfelt siden 2007. Jeg har derfor opparbeidet mye egen erfaring og har god kjennskap til tema, noe som innebærer at jeg har måtte reflektere over egen posisjon og min rolle i møte med informantene som er ansatt i tjenester jeg kjenner. Ifølge Gadamer, som Thomassen (2017) viser til, er en viktig del av denne prosessen å redegjøre for min førforståelse for å bli mer bevisst på egen posisjon, men også får å gjøre undersøkelsen transparent og troverdig.

Mitt valg av tema og problemstilling er preget av min førforståelse og en oppfatning om noe jeg tror jeg vet, men som jeg ønsker å få bekreftet eller avkreftet for å ha et utgangspunkt for videre arbeid. Jeg tror nok at jeg er preget av historie, og samfunnet jeg lever i, slik Gadamer viser til, da mitt engasjement har økt samtidig med samfunnets interesse for barn i lavinntektsfamilier som følge av at fattigdomstallet stiger. Samtidig oppleves mine etablerte oppfatninger veldig personlige fordi jeg på bakgrunn av erfaringer i arbeid med utsatte barnefamilier har dannet et eget meningsgrunnlag. Etter lang tid innen sosialfaglig arbeid med barn og familiene deres har jeg en grunnleggende overbevisning om at barn i lavinntektsfamilier er særlig utsatt og at deres mulighet for utvikling er forringet. Samtidig er

jeg overbevist om at NAV og barneverntjenester kan gjøre en bedre jobb for å hjelpe disse barna ved å tenke helhetlig, i et samarbeid. Her kommer det også frem at jeg har en føroppfatning om at jeg synes tjenestene ikke gjør en tilstrekkelig jobb. Det kan være at jeg er preget av historien og nåtidens kultur ved at det er stort fokus på NAV og barneverntjenesten, og generelle oppfatninger i samfunnet om at det tas feil vurderinger og utilstrekkelig arbeid. Kanskje er min førforståelse et resultat av en felles forståelse innenfor vår kultur eller om velferdsstatens oppgaver, slik som Gadamer viser til.

Uavhengig av opprinnelsen av min førforståelse har det vært viktig for meg å være bevisst på dette da jeg kunne komme i en posisjon hvor distanse til temaet kreves underveis i intervjuene, men også i analysen. Om jeg ikke hadde reflektert over dette kunne mitt personlige engasjement og faglige ståsted i verste fall ha preget den analytiske tilnærmingen av innsamlet data og påvirke funn. Samtidig tror jeg at jeg har hatt flere fordeler med å forske innen eget fagfelt da det har hjulpet meg med å utforme spørsmål slik at temaet og problemstillingen har blitt belyst best mulig. Det har også gitt meg muligheten til å stille relevante og faglige oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuene, og jeg tenker at den kunnskapen jeg har innen feltet har bidratt til økt kvalitet på studien. Dette er i tråd med Thagaard (2018) som mener at det å ha kjennskap til miljøet eller faget kan være både en styrke og en begrensning. Med bakgrunn i egne erfaringer kan vi forstå informantenes situasjon og det kan bidra til å bekrefte den forståelsen vi utvikler, samtidig kan vi overse nyanser som ikke er i samsvar med våre egne erfaringer. Samtidig påpeker Thagaard (2018) at poenget med kvalitativ forskning ofte er å stille spørsmål ved forhåndsdefinerte oppfatninger av sosiale problemer, og at dette innebærer at jeg har en kritisk og reflektert holdning til spørsmålene jeg stiller i studien. Resultatene av undersøkelsen kan på denne måten føre til at jeg kommer frem til en annen forståelse av mine funn, enn mine etablerte oppfatninger (Thagaard, 2018, s. 49, 190; Thomassen, 2017, s. 87).

6 RESULTATER AV UNDERSØKELSEN

Målet med studien er å få mer kunnskap om hvilke utfordringer de ansatte ved NAV og barneverntjenesten opplever at barn i lavinntektsfamilier har og om det er samsvar mellom hvordan de opplever dette. Videre ønsker jeg å finne ut av hvilke konsekvenser utfordringene har for barns utvikling og om det er av betydning for barna om tjenestene samarbeider.

Jeg skal nå presentere datamaterialet i de tre kategorier som ble fremtredende i analysen:

- Trekk ved lavinntektsfamilier og deres livsbetingelser
- Muligheter og utfordringer i samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten i lavinntektsfamilier
- Hvordan kan NAV og barneverntjenesten imøtekomme behovet til barn i lavinntektsfamilier og i hvilken grad har de barna i fokus?

På bakgrunn av at undersøkelsen består av et lite utvalg, i et lite miljø hvor mange kjenner hverandre har jeg valgt å ikke benytte fiktive navn på informantene. Informantene er derfor presentert etter hvert utsagn ved nummer en til tre og hvilken tjeneste de tilhører. Noen av informantene hadde mer å fortelle enn andre, og er derfor hyppigere referert til i teksten, men det er samlet sum av alle uttalelser som utgjør empirien.

6.1 Trekk ved lavinntektsfamilier og deres livsbetingelser

Beskrivelsene av lavinntektsfamilier er gjennomgående lik hos begge tjenester. Det beskrives mange og sammensatte faktorer som er i et samspill, eller er utløsende for hverandre. Det er bred enighet hos informantene om at lavinntektsfamiliene har omfattende vansker, og lever med store belastninger. Utfordringene oppleves som lite konkrete og med mange variasjoner, der økonomi ofte henger med som en tilleggsutfordring. Selv om økonomi ikke kommer frem som en hovedbekymring når det meldes til barneverntjenesten forteller informantene at det hele tiden er pågående saker som omhandler barn fra familier med lav inntekt. Det kommer også frem at samtlige barn som er plassert utenfor hjemmet opprinnelig kommer fra familier med større eller mindre økonomiske vansker, i tillegg til andre utfordringer.

Begge tjenester beskriver trekk ved foreldrene som lav utdanning og manglende tilknytning til arbeidslivet, noe de mener er et resultat av sosial generasjonsarv. Dette er familier som kanskje ikke har hatt en oppvekst som har vært tilrettelagt med tanke på utdanning hvis foreldrene selv ikke har det. Det kan da blir vanskeligere gjennom generasjonene å få jobb med høy inntekt på grunn av lav utdannelse. Begge tjenester forteller at det ofte er de samme familiene som går igjen i systemet over tid, og de blir ikke overrasket over at disse familiene trenger hjelp fordi foreldrene og besteforeldre kanskje også var i systemet da de var barn.

«De samme familienavnene går igjen, at det går litt i arv ... At det etter hvert gjennom generasjoner blir vanskeligere å få jobb med høy inntekt med lav utdanning». (Informant 2NAV).

«Tror det går i generasjoner ... det henger nok igjen veldig mye i slekter. Ja, det er litt sånn ... de samme som har gått igjen i alle år liksom ... som man ikke er overraska over da på en måte, hvis jeg kan si det sånn». (Informant 1BV).

Videre forteller informantene om foreldre i lavinntektsfamilier som ofte mottar ytelser fra NAV, og kanskje bare en av foreldrene er i arbeid. Det kommer også frem av saksporteføljen fra begge tjenester at det er mange innvandrerfamilier og enslige forsørgere som mottar tjenester fra NAV og barneverntjenesten, og som kan betegnes som lavinntektsfamilier.

Sosial isolasjon og stigmatisering trekkes frem som felles trekk hos både barn og voksne i disse familiene, noe informantene ser i sammenheng med flere årsaker. Foreldrene har kanskje ikke råd til ulike goder som utviklingsfremmende opplevelser eller nødvendig klær og utstyr, noe som ofte synes på barna. Dette er noe andre barn legger merke til og kan bidra til at barna blir mindre populære. Mange foreldre har heller ikke råd til å betale kontingenter og utstyr som kreves for å delta i fritidsaktiviteter, og konsekvensene av dette er at barna ikke får blitt med i like stor grad på arenaer hvor andre barn treffes.

«Det er unger som er mindre populære, det er jeg ikke i tvil om. I hvert fall opp til en viss alder. Sånn fra mellomtrinnet og oppover, ungdomsskole og sånn ... Det er det med å gå møkkete og sjuskete ...». (Informant 1BV).

«Da tenker jeg jo det er sosial isolasjon da ... At de ikke har muligheten til å være med på alt, og ... ja, ferie og fritidsaktiviteter, og når det er turdager med skolen og alle skal ha med seg sykler og ...». (Informant 2BV).

Utover dette tilfører informant 3BV at felles for mange barn i lavinntektsfamilier er at de har mindre referanser og opplevelser, og at dette i seg selv kan påvirke deres muligheter for å inngå i nye sosiale relasjoner.

«De «rike» har mulighet til kjøpe dyre ferier som de kan leve på i lang, lang, lang tid. Barnet har kommet på skolen og sier: Jeg har vært på sydentur! Ikke sant ... og det er det ikke alle som har muligheten til». (Informant 3BV).

Karakteristisk ved lavinntektsfamilier er også sosial isolasjon hos foreldre som følge av lav tilknytning til arbeidslivet og mange er lite mobile fordi de ikke har råd til førerkort. Flere beskriver de som «utenfor samfunnet» og at de «ikke er med i denne verden vi lever i». Mange bor avsides til og langt fra både arbeid, og aktivitetstilbud, og det blir vanskelig med kommunikasjon som følge av lite offentlig transport. Informantene nevner også isolasjon som følge av manglende struktur i hverdagen og foreldrene har vansker med å følge opp, slik at både de og barna går glipp av ting. Det er også klar overvekt av foreldre av barn i lavinntektsfamilier som ikke møter til for eksempel dugnader i de tilfellene barna er med på en organisert aktivitet. I tillegg har mange lite eller belastet nettverk, og liten mulighet til å få hjelp av andre, noe som gjenspeiler seg i barneverntjenestens opplevelse av at foreldrene har mindre kapasitet og blir fort slitne.

«Ja, for mange i distriktet her så kan det være en stor utfordring». (Informant 2NAV).

«Så opplever jeg at det har mye å si hvilke nettverk du har. For at det er akkurat det at ... hadde de foreldra her når dem var små, og hadde besteforeldra ... ikke sant». (Informant 1BV).

Samtlige informanter nevner at dårlig helse ofte preger foreldrene til barn i lavinntektsfamilier. Det påpekes fysiske og psykiske helseutfordringer og det varierer i forhold til hvilke som er mest fremtredende. Ofte kan det se ut som det er sammensatt og står i vekselvirkning til hverandre. Noen nevner helseutfordringer som kan knyttes til alkohol- og rusmisbruk, og det kommer frem at dette ofte kan ses i familier som har mistet omsorgen for barna, og at dette var innholdet i den første bekymringsmeldingen som kom til barneverntjenesten i disse sakene.

«Det er ofte helseplager, enten fysisk eller psykiske. De mottar som regel, enten en eller begge i familien mottar ... ja, for eksempel uføretrygd da, eller arbeidsavklaringspenger». (Informant 1NAV).

«Det er jo ofte at det er noe rus inni bildet, at det er dårlig helse, psykisk, fysisk ... De fleste har det vært på grunn av rus, rus eller helse ... ja, det er det som har kommet først» (Informant 3BV).

Uegnet boligforhold og hyppig flytting trekkes også frem av informanter ved begge tjenester, og det anslås at det er overvekt av lavinntektsfamilier som leier bolig da de er i en posisjon hvor det er vanskelig å få boliglån. Informanter fra NAV viser til at det søkes om mye depositumsgarantier blant barnefamilier, og gjennomgående mange søker supplerende sosialhjelp ved siden av inntekt eller ytelse for å klare å betale bolig. Hyppig flytting beskrives i sammenheng med at familier for eksempel ikke har prioritert å betale husleie eller strøm. De klarer ikke å ordne opp i ting, de vet ikke hvordan de skal gjøre det og ofte går det for langt før de ber om hjelp, og de kan risikere utkastelse av bolig. En informant tror derfor at manglende evne til planlegging og betaling av regninger får større konsekvenser for de med lav inntekt. Det fortelles også at noen lavinntektsfamilier er på gjennomreise i kommunen. De flykter fra forrige kommune fordi de skylder penger, og så reiser de videre når det igjen hopper seg opp med regninger. Samtidig er det noen som bor på samme sted hele tiden, og eier egen bolig, noe en informant tror kan knyttes til tilhørighet og familie. Felles for mange av de som eier er at det er vanskelig med vedlikehold av bolig.

«Lav inntekt da, det betyr igjen noe for hvordan en får bodd da. Altså det er dårligere boforhold ... Lavinntektsfamilier ... da vil jeg tro at det er overvekt av de som leier i stedet for å eie ... Hvis man eier så har man dårligere muligheter for vedlikehold».
(Informant 1NAV).

«Du må tenke videre at strømregninga på vinteren er høyere enn på sommeren, ikke sant. Det er ikke alltid like lett for de rike å være forutsigbare heller, men konsekvensen for de er ikke like stor. De har antakelig råd til å betale den strømregninga som er 4000 dyrere». (Informant 3BV).

Fremtredende for lavinntektsfamilier synes også å være manglende foreldreferdigheter og liten omsorgskapasitet, og informantene undrer seg over hvorfor det er slik i lavinntektsfamilier. Barneverntjenesten tror at utfordringer i disse familiene handler mer om manglende foreldreferdigheter, enn det å ha svak økonomi. NAV viser en forståelse av at

manglende foreldreferdigheter er påført, som en konsekvens av svak økonomi og belastninger knyttet til dette.

«Jeg tror ikke det går på at du ikke har råd til å kjøpe såpe ... Vi har unger her med enslige foreldre som har kanskje, altså som ikke har høy utdanning, men som klarer seg veldig bra. Rene og fine unger og alt av det utstyret dem trenger». (Informant 1BV).

«Jeg tenker at det ikke alltid handler om at de ikke har penger til den sykkelen heller. Det handler jo også om å reise og kjøpe den, og følge opp og lære barnet og sykle». (Informant 2BV).

«Jeg tror at det med økonomi er så viktig at det fører til uhelse da for å kalle det det ... At det tynger og kan føre til at man rett og slett blir syk og at man igjen er i dårligere stand til å ta vare på barna sine». (Informant 1NAV).

Uavhengig av hvordan sammenhenger forstås så forteller informanter fra begge tjenester at foreldrene synes å ha svakere evner til å ivareta barna både fysisk og emosjonelt. Det beskrives mangler på grenser og trygge rammer, samt mangelfull hygiene som møkkete og uflidde barn. Videre opplever informantene at foreldrene ofte beskriver utfordringer hos barna sine, og en gjenganger er at barna beskrives som litt hyperaktive, med ADHD og er under utredning. Det påpekes også at foreldrene synes å ha vansker med planlegging og forutsigbarhet, da de strever med å levere søknader til riktig tid, avlyser møter og ikke klarer å følge opp tiltak. Flere opplever også at lavinntektsfamilier ikke klarer å benytte seg av tilbud som er gratis fordi de mangler struktur i hverdagen, og om barna er med på en aktivitet så klarer ikke foreldrene å frakte dem til og fra. Samtidig opplever informantene at foreldrene har lav terskel for holde barna hjemme fra barnehage og at barn på skolen har mye fravær. Mange tror at foreldrene ruser seg og drikker alkohol, og bruker penger på dette, samtidig som det fører til at de ikke er til stede for barna sine. Flere opplever også at det er mange barn i lavinntektsfamilier, og det blir vanskelig for dem å følge opp da de verken har råd eller kapasitet til det. Informantene synes også at mange av disse familiene ser ut til å slite med å forstå NAV- systemet så de unngår å søke fordi det blir for vanskelig, og går dermed glipp av nødvendige ytelser og bistand.

«Leverer sjelden søknaden i tide. Mangel på struktur og planlegging og uforutsigbarhet. Vi blir i hvert fall bekymra når vi gjentatte ganger ser noen setter seg i veldig vanskelig økonomiske situasjoner da ... risikerer utkastelse, risikerer at strømmen blir stengt». (Informant 2NAV).

«Det er ofte slik at det er unger som ikke møter tidsnok på skolen, og kan være litt møkkete. Som ikke direkte går på økonomi ikke sant, men som går mere på den derre ivaretakelsen av barn da». (Informant 1BV).

Oppsummering av funn

Det viser seg at det er samsvar i begge tjenesters beskrivelse av de utfordringene barn i lavinntektsfamilier har, og det er felles forståelse for at de har omfattende vansker i tillegg til økonomiske utfordringer. Det kommer frem at det er flere sammenhenger mellom lav inntekt og sosiale utfordringer, og de livsbetingelser og utfordringer som beskrives er faktorer som omfatter både NAV og barneverntjenestens ansvarsområde.

Lav inntekt relateres til sosial isolasjon og mindre deltakelse på sosiale arenaer, samt begrenset tilgang på venner og nettverk. Det viser også sammenheng mellom lav inntekt og utilstrekkelige boforhold, samt foreldrenes manglende tilknytning til arbeidslivet. Videre synes det å være sammenheng mellom begrenset økonomi og stigmatisering og utenforskap, og mindre foreldreressurser som følge av blant annet nedsatt helse, rus- og alkoholmisbruk. Samtidig ser det ut til det ikke bare er lav inntekt og økonomiske vansker alene som bidrar til begrensninger for barna, men at det må ses i sammenheng med foreldrenes generelle omsorgskapasitet.

Dette indikerer at det ikke er tilstrekkelig at NAV følger opp lavinntektsfamilier alene, kun med økonomisk bistand og arbeidsrettede tiltak. Selv om NAV har ansvar for å gi økonomisk bistand som sikrer livsopphold, aktiviteter og bolig, er det nødvendig å trekke inn barneverntjenestens kompetanse fordi informantene forteller at foreldrekapasitet og barns omsorgssituasjon påvirkes av familiens økonomiske situasjon.

6.2 Muligheter og utfordringer i samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten i lavinntektsfamilier

Informanter beskriver det generelle samarbeidet med hverandre som godt i det daglige, og de opplever hverandre som tilgjengelige og imøtekommende. Det tas kontakt ved behov og det er lav terskel for å be om råd eller hjelp.

«Vi går opp og ned til hverandre. Vi har samarbeidet greit. Hvis jeg lurar på noe så bare går jeg ned trappa». (Informant 2BV).

Samtidig beskrives kontakten mellom tjenestene som tilfeldig, og uten faste møtepunkter eller rutiner for samarbeid. Informantene forteller at de ønsker felles møter på dagsorden da de synes det er for lite kontakt med den andre tjenesten, noe som også gjør det vanskeligere å bli kjent med hverandre. Flere opplever også at det er enklere å forholde seg til de som de vet de har god kjemi med.

«Det er mer som sak fra sak-dialog og der er dialogen bra, men vi har forbedringspotensial i forhold til å få det inn i ordna former». (Informant 1NAV).

«Det blir aldri godt nok samarbeid». (Informant 3BV).

Noen av informantene har samarbeidet med den andre tjenesten, men det er tilfeldig hvem det er og det kan knyttes til alvorlighetsgrad. Informanter ved NAV har bare erfaringer fra regelmessig samarbeid i enkeltsaker der barneverntjenesten har vurdert høy alvorlighetsgrad. Videre forteller informanter fra barneverntjenesten at saker som omhandler barn i lavinntektsfamilier ikke vurderes som de mest alvorlige, noe som kan indikere at ingen har erfaring med regelmessig samarbeid i disse sakene.

Med bakgrunn i det informantene forteller synes det å være barneverntjenesten som tar mest kontakt med NAV, og ikke motsatt. Barneverntjenesten innhenter skriftlige opplysninger fra med NAV i forbindelse med at de har iverksatt undersøkelser i nye saker, men kan også ta en telefon for å spørre om noe underveis i videre oppfølging av familien. Informanter ved barneverntjenesten forteller at det er nødvendig å innhente opplysninger fra NAV i en undersøkelse da de har mye relevant informasjon, og de beskriver NAV som en viktig informasjonskilde for å få frem et helhetsbilde av barnas omsorgssituasjon.

Barneverntjenesten forteller videre at de kontakter NAV i det generelle oppfølgingsarbeidet

med familien hvis de har foreldre som trenger å komme seg ut i tiltak eller arbeid, eller som trenger hjelp til å søke om økonomiske ytelser.

Informanter ved NAV opplever selv at de har lite erfaring med å opprette kontakt med barneverntjenesten. De tar kontakt med barneverntjenesten hvis de er bekymret for barns omsorgsevne, enten for en anonym drøft eller ved at de sender en skriftlig bekymringsmelding.

«Når det er rus tenker jeg at det er helt opplagt at da må vi melde fra. Ja, så rus og psykiatri er jo opplagte, og bostedsløs. Altså hvis det kommer noen hit med barn som er bostedsløse så vil vi melde ifra. Hvis vi er usikre på om dette her skal meldes ... Da vil jeg lufte ... er dette grunn til bekymring». (Informant 2NAV).

Taushetsplikten som begge tjenester er underlagt trekkes frem av de fleste som vanskelig å forholde seg til, og de opplever at den kan hindre åpenhet og dialog i saker hvor det i utgangspunktet kan være hensiktsmessig å snakke med hverandre. Begge instanser kan sitte med informasjon som de ikke kan dele med hverandre, noe de synes er uheldig, og en informant legger til at det kan synes som at barneverntjenestens taushetsplikt er strengere.

«Det oppleves av og til som en hemsko.. vi opplever mer andre veien, at barnevernet ikke kan gi oss ... holdt på å si ... nok opplysninger da. At det er strengere den veien. Det er i hvert fall den opplevelsen jeg sitter med». (Informant 1NAV).

Informanter ved begge tjenester opplever at det er vanskelig å vite hvor grensa går i forhold til hva man kan si og ikke si til hverandre, og de skulle ønske de kunne dele mer da det kunne lette vurderinger og saksbehandlingen, og komme bruker og barn til gode. Samtidig forteller barneverntjenesten at de har mulighet til å dele opplysninger uavhengig av taushetsplikten, og at de kan dele opplysninger med NAV uten foreldrenes samtykke om de vurderer at det er for det beste for barnet. Informantene forteller også at foreldrene til barn i lavinntektsfamilier alltid samtykker, og at de ikke opplever at taushetsplikten er til hinder for å utveksle informasjon i disse sakene. De opplever at foreldrene er generelt positive til samarbeid mellom tjenestene, og barneverntjenesten har noen ganger opplevd at foreldrene selv ønsker at det skal tas kontakt med NAV.

«Jeg klarer ikke å komme på noen som har nektet samtykke. Det har vært i helt spesielle saker hvor det har blitt nektet». (Informant 1NAV).

«Akkurat når det gjelder disse familiene her så opplever jeg det ikke som et problem. For disse familiene samtykker jo. Det kan også være at dem for eksempel sier her at de har hatt kontakt med sosialkontoret ved NAV helt siden denne ungen ble født». (Informant 1BV).

Opplysningsplikten ble også trukket frem av informanter ved NAV, med ulike erfaringer. En informant opplever den som uklar og synes det er vanskelig å vite når den trer i kraft. Samtidig var det en annen informant som syntes den var grei å forholde seg til da den kunne benyttes til å melde ifra uten å sende skriftlig melding. Denne informanten viste til at opplysningsplikten kunne være et utgangspunkt for å drøfte en sak anonymt med den andre tjenesten for å få klarhet i om det er en sak det bør varsles i.

«Jeg synes det kan bli veldig vanskelig. Det er så vanskelig å vite om det er noe man kjenner på selv eller om det faktisk er noe i det her da». (Informant 3NAV).

«Ja, det synes jeg jo. Vi har jo på en måte meldt uten å sende skriftlig». (Informant 2NAV).

Samtlige informanter forteller at de ønsker mer dialog i forhold til hvilken oppfølging den andre tjeneste kan gi. De synes det er vanskelig å vite hva slags forventninger de kan ha av den andre tjenesten da de ikke vet hva de kan tilby av hjelp og oppfølging. Informanter ved begge tjenester mener at de bør kjenne bedre til hverandres lovverk. Det kom også frem at noen informanter ved NAV har behov for avklaring av ansvarsområder rundt ettervern og ungdom generelt i de sakene familiene strever med økonomi.

«Det har vært vanskelig å få barnevernet på banen på grunn av høy alder da. Det blir litt sånn utfordrende rundt de sakene, og så hva med ettervern etter 18 år ... og så videre. Behov for mer dialog og avklaringer». (Informant 1NAV).

Oppsummering av funn

Ingen av tjenestene beskriver sakene som omhandler lavinntektsfamilier som de mest alvorlige, men de ansatte synes det er nødvendig at NAV og barneverntjenesten utveksler informasjon i disse sakene for å kunne sikre en tilstrekkelig kartlegging av barna og familiene deres. Begge tjenester mener at dette vil sikre barna en best mulig oppfølging videre.

Det kommer frem at NAV og barneverntjenesten samarbeider lite om barn i lavinntektsfamilier, og at de ansatte ønsker et mer etablert samarbeid.

Paradoksalt viser det seg at det finnes gode muligheter for å opprette et samarbeid mellom tjenestene i disse sakene da disse familiene samtykker og er generelt positive til samarbeid.

6.3 Hvordan kan NAV og barneverntjenesten imøtekomme behovet til barn i lavinntektsfamilier og i hvilken grad har de barna i fokus?

Informanter ved begge tjenester mener at barn i lavinntektsfamilier har behov for bistand av hjelpeapparatet for å sikre at de får mulighet for å delta i samfunnet sammen med andre barn, og få tilgang på opplevelser. Informantene refererer til økonomisk bistand som å dekke nødvendige klær, opphold i barnehage og skolefritidsordning, ulike kontingenter/aktivitetsgebyr og innkjøp av nødvendig utstyr for å sikre barns deltakelse på ulike arenaer. Samtidig påpekes viktigheten av å sikre at barna er i barnehage eller på skolefritidsordning for å gi de tilgang på ressurssterke voksne og stabilitet i hverdagen.

«Jeg tenker stabilitet. Kanskje det er spesielt viktig at de barna går i barnehage og kanskje på SFO. Ressurssterke voksne rundt seg der da ...». (Informant 2NAV).

«At man unngår at man blir ekskludert da på grunn av økonomien ... Det må jo være det som er det viktigste da». (Informant 1NAV).

Informanter fra barneverntjenesten trekker også frem besøkshjem og støttepersoner som nødvendige hjelpetiltak for å kunne sikre barn gode barndomsopplevelser. I tillegg tenker de at mange av disse foreldrene er i behov av avlastningshjem fordi de er slitne, og har dårlig helse. En informant tenker også at støttekontakt i hjemmet kan være nødvendig da den kan bistå og hjelpe barna direkte, i tillegg til å bistå foreldrene som omsorgsgivere. Denne informanten påpeker at det stilles mye krav til alt det foreldre skal klare, og at det har liten

hensikt å bare pøse på med forventninger når foreldre i lavinntektsfamilier har dårlig kapasitet i utgangspunktet.

«Besøkshjem, eller støtteperson av andre slag eller litt sånn reserve besteforeldre. De gir i hvert fall unga noen erfaringer som de kanskje ikke ville ha fått med foreldrene sine da». (Informant 1BV).

«I noen av de familiene her så burde det ha vært støttekontakt. De kan hjelpe til med lekser, gå gjennom ukeplan, forberede uka, finne på aktiviteter. Være med å lage sunn mat for det er også en «greie». Støttekontakt er nok en positiv greie i de familiene selv om det er lite vi bruker det». (Informant 2BV).

Det informant 2BV forteller her er at de benytter seg lite av støttekontakt i disse familiene selv om det synes å være et tiltak med god effekt, og samtidig fortelles det generelt ved begge tjenester at de skulle ønske de hadde tilgang på flere tiltak. Videre forteller informantene at de opplever at de tiltakene de har tilgang på ikke alltid har ønsket effekt.

«Det er jo ofte råd og veiledning egentlig. Prøve å styrke relasjonen, og en del på det praktiske da. Det er jo å få til de tiltakene man ønsker ... Kunne jo ønske vi kunne sette inn mer til tider». (Informant 2BV).

«Vi blir litt sånn i mangel på gode tiltak. Da faller man litt mellom disse velkjente stolene». (Informant «NAV»).

I tråd med dette tror informant 1BV at foreldrene til barn i lavinntektsfamilier har behov for en fast kontaktperson i NAV, en person som kan ta litt vare på dem og hjelpe dem med alt. Behovet for en slik støtte/kontaktperson synes også å bli bekreftet av de andre informantene på bakgrunn av hva de forteller. De forteller at foreldrene virker utrygge og maktesløse, og samtlige informanter har erfart at disse foreldrene lar være å gjøre ting som krever noe av dem. De opplever at foreldrene ofte ikke orker eller klarer, for eksempel å søke på ytelser fra NAV, og dette kan føre til at de mister stønader de har krav på.

«Alle, som hvert fall ønsker det, kunne hatt *en* saksbehandler på NAV. Det er alfa og omega, særlig for disse unge mammaene som har blitt alene». (Informant 1BV).

Utover dette tror informanter fra NAV at det er viktig å arbeide målrettet for å forhindre at de unge overføres til NAV når de fyller 18 år fordi det kan oppleves mindre stigmatiserende for ungdom å bli selvstendig voksen under oppfølging av barneverntjenesten. De tror at det er nødvendig, og til det beste for de unge, at barneverntjenesten også derfor dekker det de trenger av økonomiske midler for å kunne etablere seg som voksne. NAV mener at dette kan bidra til å forhindre at de unge kommer i NAV-systemet, og at dette er nødvendig fordi det kan være vanskelig å komme ut igjen. De tenker at terskelen for å ta kontakt med NAV vil bli høyere for de unge på et senere tidspunkt om de bare følges opp av barneverntjenesten, enn om det etableres kontakt ved å overføre de til NAV når de blir 18.

«Jeg vet ikke om det er riktig, men at det å komme inn i dette NAV- systemet ... Det kan være litt vanskelig å komme ut igjen. Det er mange foreldre også som kommer hit med 18 åringene sine, men vet ikke alltid hvor lurt det er ...». (Informant 2NAV).

Det er ulikheter i hvor stort fokus det er på barna, også innenfor samme tjeneste. Informanter ved barneverntjenesten beskriver to ytterpunkter der en informant mener de er veldig opptatt av barns fokus i lavinntektsfamilier, mens en annen synes det er vanskelig å ha barn fokus. Denne informanten opplever at foreldrene har mer enn nok med seg selv, og kan derfor prate mye om egne plager og miste fokus på hvor barna er i alt dette.

«Det er vanskelig å liksom hente inn barnets fokus i så stor grad fordi de har så nok med seg selv da. I de familiene så er det så mye - så barnets fokus blir kanskje mindre da ... og at man gjør det litt i samtalen også». (Informant 2BV).

«Jeg er i hvert fall veldig opptatt av at barnet skal være i fokus. Jeg kan gå direkte på foreldrene å si: sånn jeg opplever det så prioriterer du feil ... Det er viktig å bli med dem over i NAV hvor jeg kan sette fokus på barnet». (Informant 1BV).

Informanter ved NAV forteller at det er brukeren som er fokus, men at de også tenker på barna fordi de har en lavere terskel for å innvilge økonomisk stønad til lavinntektsfamilier med barn. De forteller at de har en mildere saksbehandling i barnefamilier generelt og viser til lovverket og deres plikt til å ha barna i fokus, og en formildende vurdering i disse sakene. I praksis kan dette bety at selv om familien i utgangspunktet ligger over norm, og egentlig skal ha nok penger til å klare seg, så kan NAV innvilge økonomisk stønad for å sikre at barna ikke

mister en plass i barnehage eller skolefritidsordning. En informant trekker også frem at NAV hjelper barna og deres situasjon ved å bistå foreldrene til å bli selvstendige.

«Det er søkeren som står i fokus på NAV, men tenker over at det er barn i bildet.

Loven presiserer at det skal tas hensyn til barn og vi må tenke på barnets beste i den situasjonen foreldrene er i». (Informant 3NAV).

«Generelt sett så er det alltid en, kall det mildere saksbehandling da, når barn er inne i bildet for det veier ekstra tungt. Det står det ganske sterkt i rundskrivet at vi skal».

(Informant 1NAV).

Samtidig opplever en informant at de ikke har tilstrekkelig fokus på barna, og de ansatte på NAV spør ikke bruker om de har, eller har vært i kontakt med barneverntjenesten selv om nesten alle nye brukere innkalles til en kartleggingssamtale. Det er først når det søkes om bistand direkte til barn, eller en bruker forteller selv at de har vært i kontakt med barneverntjenesten at dette er tema. Det spørres kun om bruker generelt har hatt kontakt med andre tjenester i hjelpeapparatet.

«Vi har nok alt for lite fokus på barna, vi treffer dem jo ikke. Jeg har vel sjelden følt at jeg har sittet og fulgt opp en hel familie. Har vel sjelden opplevd at jeg følger opp de barna. Det er kanskje en, ja - en tankevekker». (Informant 2NAV).

«Vi har ikke noen sånn rutine, har ikke det som et fast spørsmål. Jeg tror nok kanskje at vi jobber med de samme familiene uten at vi vet det». (Informant 2NAV).

Informantene forteller at kommunen har et overordnet fokus på lavinntektsfamilier i et folkehelseperspektiv, men det synes som om tjenestene er ulikt involvert i tiltak knyttet til dette med bakgrunn i at noen informanter forteller at de ikke vet noe særlig om dette. Kommunen har egen folkehelsekoordinator og et pågående prosjekt som omhandler økonomisk rådgivning innenfor dette perspektivet, og det er opprettet ulike frivillige aktivitetstilbud knyttet til fysisk helse, og flere er gratis. Tiltak som nevnes av informantene er aktivitetsskole, sommerskole og en aktivitetsskasse hvor familiene kan søke om å få dekket til kontingenter og innkjøp av utstyr. Kommunen har også egen «utstyrbod» hvor familier kan låne sykler, ski, med mer. Samtidig er det innført redusert foreldrebetaling for barnehage og skolefritidsordning for familier med lav inntekt.

Likevel forteller informanter fra begge tjenester om begrenset effekt av tiltakene knyttet til kommunens fokus på folkehelse, og informantene har ulike tilnærminger til hva som kan være årsaker til dette. Informant 2BV tror det handler om begrensede foreldreressurser og informant 1NAV knytter det til generell skam ved det å ha dårlig råd. Denne informanten opplever at det vanskelig å snakke med andre fagpersoner i kommunen om økonomi, og tror det kan knyttes til tabu. Dette gjør det vanskelig å rekruttere familier i prosjektet da NAV er avhengig av at andre instanser i kommunen melder inn familier i målgruppen.

«Der også går det på foreldrenes ressurser. For det er jo åpna en fin bu her som man kan planlegge og låne utstyr - og så ser man jo gjerne at de som har dårlig økonomi er nettopp de som ikke reiser dit og låner utstyret heller og da ...» (Informant 2BV).

«Det er ikke alle som er komfortable med å rett og slett fortelle at ... at man har dårlig økonomi, har dårlig råd. Jeg trur dette med å snakke om økonomi er vanskelig for folk flest, ikke bare brukere men også for andre ansatte. Det er tabu, det er vanskelig, man vil ikke trække over en terskel og så videre». (Informant 1NAV).

Oppsummering av funn

Det kommer frem at det kan være utfordrende å ha barns fokus ved begge tjenester, og med bakgrunn av hva informantene forteller får jeg en forståelse av at dette handler om egenskaper ved foreldrene og at deres generelle livsførsel kan være «forstyrrende».

NAV og barneverntjenesten kan møte barns behov for sosialisering og integrering med andre barn og gi de tilgang på ressurssterke voksne, stabilitet og struktur i hverdagen ved å betale for barnehageplass og skolefritidsordninger. Videre kan de bistå med å integrere barn fra disse familiene ved å betale for utstyr, klær og fritidsaktiviteter. Samtidig er det slik at dette betinger at foreldrene selv ber om bistand da NAV ikke kartlegger barns behov i samtaler med foreldrene ved første kontakt med NAV. Videre kommer det frem at NAV arbeider målrettet med foreldrene for at de skal bli selvstendige ved arbeidsrettet tiltak, økonomisk råd og veiledning og andre støttetiltak. Informanter poengterer at de hjelper barnas situasjon ved å arbeide for å styrke foreldrenes ressurser gjennom tilknytning til arbeidslivet og generell samfunnsdeltakelse.

Barneverntjenesten kan møte barns behov for sosialisering og integrering med andre barn og voksne, og gi de tilgang på ressurssterke voksne, struktur og stabilitet ved å sette inn

støttepersoner og besøkshjem. Informanter poengterer at dette også gir barna muligheter for gode opplevelser. Videre kan de iverksette foreldrestøttende tiltak for å styrke foreldrene i oppdragelsen av barna, praktisk råd og veiledning, samspillveiledning og avlastningstiltak. De kan også bidra med integrering av foreldrene ved å kontakte NAV.

Samtidig kommer det frem at begge tjenestene opplever at de har begrenset tilgang på gode hjelpetiltak og at de tiltakene som er tilgjengelige har begrenset effekt.

7 DISKUSJON OG ANALYSE AV FUNN

Jeg vil nå diskutere funn i undersøkelsen som er særlig relevante for å kunne svare på mine problemstillinger. Funnene, som er sentrale momenter fra min empiri vil bli diskutert ved hjelp av teori og analytiske begreper for å løfte empiri over i teoretisk forståelse.

I første del vil jeg diskutere funn opp mot relevant forskning. Her vil jeg se om det er en sammenheng mellom de utfordringene ansatte ved NAV og barneverntjenesten beskriver at barn i lavinntektsfamilier har og de beskrivelser som allerede presentert forskning viser til. Annen forskning eller teori kan trekkes inn der det er relevant for å forsterke funn.

I andre del vil jeg analysere empiri og funn i lys av Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell for å synliggjøre hvordan lav inntekt kan påvirke barns utvikling, og betydningen av at NAV og barneverntjenesten samarbeider.

I tredje del vil jeg diskutere funn som omhandler NAV og barneverntjenestens lovverk og se om det har noen betydning for deres samarbeid og tilnærmingen til barns utfordringer.

7.1 Er funn i undersøkelsen forenlig med relevant forskning?

Funn viser at det er flere sammenfall mellom det jeg finner i min undersøkelse og det som kommer frem i annen forskning som jeg har redegjort for tidligere i oppgaven.

I min undersøkelse kommer det frem at det er overvekt av lavinntektsfamilier som leier bolig, og at det kan medføre hyppig flytting, samt at familier som eier selv har vansker med vedlikehold. Dette er forenlig med Hyggen, Brattbakk og Borgenaas (2018) som fant i sin forskning at barn i lavinntektsfamilier har dårlige livsbetingelser som følge av ustabilitet og flytting, og lav standard på bolig. I tillegg kommer det frem i min undersøkelse at lavinntektsfamilier ofte bor avsides til, langt fra sentrum og arbeids- og aktivitetstilbud, og med liten tilgang på offentlige kommunikasjonsmidler. Mange mangler bil eller førerkort, og

på grunn av at bolig og utleiepriser ofte er rimeligere i avsides strøk har de lite alternativer. Dette sier noe om at disse familiene er mer utsatt for å bo uhensiktsmessig til, i lite egnet bolig, men det kommer ikke frem i min undersøkelse at de bor i særlig belastede områder, slik Hyggen et al. (2018), samt Økland (2012) fant i sin forskning. Dette tror jeg kan handle om at min undersøkelse er gjennomført i en liten kommune med få innbyggere, innenfor et spredt og landlig område. Det kan likevel være grunn til å tro at det å bo avsides til og langt fra «andre» kan føre til at barn i lavinntektsfamilier har økt risiko for isolering ved at de hindres i å delta på aktiviteter sammen med andre barn på fritiden. Dette er også forenlig med deres forskning som viste sammenhenger mellom familieøkonomi og barns muligheter til å inngå i relasjoner med jevnaldrende, og det som kommer frem i min undersøkelse. Informanter forteller at barn i lavinntektsfamilier har mindre tilgang på ulike sosiale arenaer fordi det er vanskelig for foreldrene å frakte de til og fra aktiviteter.

«Sosiale utfordringer. Som igjen kanskje kan skyldes da lav utdanning og lav inntekt. Det med mangler på førerkort, bor kanskje litt sånn grisegrendt ... vanskelig med kommunikasjon». (Informant 2NAV).

Videre fant Hyggen et al. (2018) at barn i lavinntektsfamilier er mindre populære enn andre barn, noe som er forenlig med det mine informanter forteller. De forteller om mindre populære barn som en konsekvens av materielle mangler og mangel på hygiene. Videre kommer det frem i min undersøkelse at disse barna kan være mer utsatt for hyppig flyttinger og at dette fører til stadige brudd i nettverk, noe som er lite forenlig med varige vennskap. Dette er i tråd med Killèn (2008) som påpeker at det kan være vanskelig for barn (og voksne) og etablere og opprettholde nettverk hvis de stadig skifter bosted. Samtidig kommer det frem i min undersøkelse at mange barn i lavinntektsfamilier har skilte foreldre, noe jeg tror kan ha betydning for kvaliteten på barns nettverk og sosiale kapital. Dette er forenlig med Storhaug, Kojan og Kvaran (2012) som fant at barn i familier med enslige forsørgere ofte har lite nettverk, og mange har ikke kontakt med den andre forelderen. Informantene forteller også at mange lavinntektsfamilier er innvandrere, og jeg tror at mange innvandrerfamilier kan ha utfordringer med å etablere nettverk og bygge sosial kapital da mange ikke har familie i nærheten. I tillegg er det rimelig å anta at språklige og kulturelle utfordringer bidrar til at det er vanskelig å komme i kontakt med andre.

«Mange er innvandrere og de har de samme utfordringene som norske lavinntektsfamilier. Det er også mange aleneforsørgere». (Informant 2BV).

Økland (2012) viser til sosioøkonomisk segregering i sin forskning, noe som kommer frem i liten grad i min undersøkelse. Jeg tror at dette også kan ha sammenheng med at forskningen til Økland (2012) er mer relevant i byer eller steder med større innbyggertetthet enn «min kommune». Likevel mener jeg at funn i min undersøkelse viser at segregasjon kan forekomme på et «annet nivå» da segregering omfatter grupperinger med samme «kjennetegn». Mine informanter forteller at barn i lavinntektsfamilier ofte er mindre populære enn andre barn, og stigmatisert, som følge av mangler på materialistiske goder. Dette mener jeg kan bidra til at barn i lavinntektsfamilier danner egne grupperinger med kjennetegn som de «marginaliserte». Grupperinger, eller segregering kan derfor forekomme slik jeg ser det, uavhengig av om familiene bor fysisk nær hverandre eller ikke. Informantene mine forteller ellers ikke noe om nærmiljøets betydning, eller at disse barna leker mer ute og er mer eksponert for kollektiv ressursfattigdom, slik Økland (2012) fant. Dette tror jeg også kan ha en sammenheng med store fysiske avstander, og spredde boligutbygging i kommunen (Hyggen, Brattbakk & Borgenaas, 2018, s. 9, 156, 168-169; Killen, 2008, s. 110; Storhaug, Kojan & Kvaran, 2012, s. 14; Økland, 2012, s. 53-54).

Videre fant Hyggen et al. (2018) at det er en sannsynlig sammenheng mellom oppvekst i lavinntektsfamilier og økt risiko for utvikling av ulike former for atferdsproblemer, noe som stemmer med det mine informanter forteller. De forteller om foreldre i lavinntektsfamilier som fremstiller barna som hyperaktive og med trekk av ADHD. Selv om ADHD i seg selv ikke nødvendigvis er forenlig med sosiale vansker kan det indikere at barna er mindre tilpasningsdyktige i samspill med andre barn, da mange barn med ADHD har atferdsvansker. At barn i lavinntektsfamilier har svakere fungering og lavere skolefaglige prestasjoner enn andre barn er ikke direkte nevnt av informanter i min undersøkelse til tross for at forskning viser dette, men ifølge informantene er det ikke uvanlig at foreldrene forteller at barna er under utredning noe som kan indikere at det har utfordringer på skolen. Samtidig beskriver informantene at foreldrene har utfordringer knyttet til helse, alkohol og rusmisbruk, noe som kan påvirke barns prestasjoner i skolen i henhold til Hyggen et al. (2018).

«De er litt sånn hypre, hører ofte ADHD at barna er under utredning ...». (Informant 2NAV).

Mine informanter forteller i liten grad om helseplager hos barn, noe jeg synes er litt overraskende. Jeg hadde forventet at dette skulle bli nevnt i større grad da det av kommunens statistikk kommer frem at helseplager er et økende problem, og folkehelseperspektiv er et overordnet fokus i kommunen. Dette er også forenlig med Helsedirektoratet (2015) og familieprosessmodellen som viser at foreldrene i lavinntektsfamilier er utsatt for å utvikle negativ oppdragerstil, noe som kan utløse psykiske vansker hos barna. Det eneste informantene forteller som kan forstås som at barn i lavinntektsfamilier har mer helseplager enn andre barn er at de har et høyere fravær på skolen og at foreldrene har lav terskel for å holde dem hjemme.

«... når man kanskje fra barnehagealder ser ... Det er lav terskel for å holde barnet hjemme og avlyse møter for eksempel, fordi den er så forkjøla i dag så vi blir hjemme». (Informant 2NAV).

Samtidig kan dette like godt handle om sosiale utfordringer og dårlige holdninger hos foreldrene, enn sykdom hos barna. Både validert forskning og egne funn i undersøkelsen viser at mange foreldre i lavinntektsfamilier har lav utdanning og svak tilknytning til arbeidslivet. Jeg tenker at dette kan ha betydning for foreldrenes holdninger til utdanningsinstitusjoner og samfunnsdeltakelse generelt, og at dette kan påvirke i hvilken grad skole og barnehage prioriteres (Helsedirektoratet, 2015, s. 8; Hompetitten kommune, 2016, s. 13,17; Hyggen, Brattbakk & Borgenaas, 2018, s. 9-10).

Oppsummert synes det som om mine funn i undersøkelsen samsvarer i stor grad med relevant forskning.

7.2 Konsekvenser for barns utvikling

Jeg vil nå se nærmere på de utfordringene barn i lavinntektsfamilier har, og hvordan dette har betydning for deres utvikling i lys av Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell.

Mine informanter forteller om flere faktorer som omfattes av, eller kan ses i lys av Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell og de ulike systemene som omfattes av modellen. Informantene beskriver flest faktorer som befinner seg innenfor mikrosystemet, men det kommer også relevant informasjon som omfattes av meso- og eksosystemet.

Ifølge Bø (2010) består mikrosystemet av flere ulike miljøer, og de miljøene som trekkes frem av mine informanter og dermed er relevante for analysen er: familien, venner, nettverk, nabolag, skole og barnehage. Felles for disse miljøene er at alle er primære sosialiseringsarenaer hvor barna selv er aktivt til stede og i regelmessig samhandling med andre personer. Familien trekkes frem som den viktigste av de alle, og jeg vil derfor starte med å redegjøre for viktige relasjoner og samhandlinger barna deltar i her, og diskutere hvordan lavinntekt kan ha betydning for kvaliteten på dette (Bø, 2010, s. 159, 160-161).

Mikrosystemet

Ifølge Bø (2010) er familiemiljøet og det følelsesklimaet som utvikles i forhold til familiens medlemmer, særlig i forhold til barna, sentralt for deres utvikling. For at det skal være utviklingsfremmende bør det være et kjærlig, aksepterende og emosjonelt bekræftende klima, i tillegg til at det er intellektuelt utfordrende og stimulerende. Det sentrale er kvaliteten på relasjonene, ifølge Shelton (2019) som viser til at Bronfenbrenner benytter begrepet dyade for å beskrive slike utviklingsfremmende relasjoner. En dyade kjennetegnes som en gjensidig relasjon mellom to personer som retter oppmerksomheten mot hverandre eller deltar i hverandres aktivitet. Relasjonen i hver dyade kan beskrives å være positiv eller negativ med utgangspunkt i hvordan personen (barna) opplever følelsen («affect»), balansen i maktforholdet og hvilken påvirkning de har ovenfor hverandre («power»), samt graden av gjensidighet («reciprocity»). Dyader som er preget av lite gjensidighet, varme og bekræftelser er lite forenlig med vekst hos barn, og om barn inngår i mange negative dyader i hjemmet kan det skape konflikter og øke faren for omsorgssvikt.

Mine informanter forteller at barn i lavinntektsfamilier ofte har foreldre som mangler engasjement og kapasitet, noe som kan føre til destruktive samhandlingsmønstre i form av negative dyader i familien, sett i lys av Bronfenbrenners modell. Om foreldrene har lite emosjonell tilstedeværelse på grunn av at de er preget av bekymringer for økonomiske eller sosioøkonomiske forhold kan kvaliteten på dyadene bli preget av lite gjensidighet, varme og bekræftelser, slik som en informant beskriver det når vi snakker om foreldre som ruser seg:

«.... psykisk borte. Du kan sitte i sofaen, men du er ikke tilgjengelig likevel».
(Informant 3BV).

Dyader er det sosiale systemet som er viet mest oppmerksomhet i utviklingspsykologien, og ifølge Gulbrandsen (2010) gjelder det særlig mor-barn dyader som er basert på morens omsorg og imøtekommenhet overfor barna, og varigheten av den. Dyader som dette er preget av nærhet, og Bronfenbrenner benevner de som proksimale prosesser. Det informant 3BV trekker frem her er et eksempel på en mor-barn-dyade som har lite til felles med proksimale prosesser. Informanten beskriver en mor som er psykisk fraværende, noe som gir inntrykk av et lite bekreftende klima. Dette sier noe om at barn i lavinntektsfamilier ser ut til å ha mindre tilgang på proksimale prosesser noe som er uheldig for deres utvikling. Bronfenbrenner ser på proksimale prosesser som utviklingsprosessens fremste drivkraft, og han fremhever nødvendigheten av at barn inngår i slike prosesser med et annet menneske. Det er også viktig at de proksimale prosesser stadig blir mer omfattende og komplekse for at de skal fremme utvikling videre i livsløpet, noe som etter hvert vil involvere et bredt spekter av betydningsfulle samspillspartnere. Det må ikke være moren, men et menneske som forplikter seg i forhold til barnas velbefinnende og utvikling, og som barna utvikler et sterkt, gjensidig emosjonelt forhold til (Bø, 2010, s. 161; Gulbrandsen, 2010, s. 55; Shelton, 2019, s. 27-28, 34-35, 37-39).

Samtidig trenger barn tilgang på andre mennesker, barn og voksne, utenfor familiemiljøet, og ifølge Bø (2010) er hovedpoenget i Bronfenbrenners utviklingsøkologi nettopp det å inkludere et system av krefter og forhold som befinner seg utenfor den umiddelbare familiesituasjonen. Bronfenbrenner fremhever aktiviteter, relasjoner og roller som de viktigste sosialiseringsfaktorene innenfor et mikromiljø og dette forutsetter samhandling med andre. Barn trenger å møte andre for å få erfaringer med hvordan ulike mennesker møter dem, og de må ha muligheten til å delta i aktiviteter og inngå i meningsfylte dyader sammen med andre, i tillegg til familien. Det er nødvendig for barn å ha tilgang på andre rollemodeller enn de innenfor hjemmets fire vegger, og de mister muligheten til kognitiv og sosial stimulering om det ikke blir eksponert for andre enn familie. I tråd med dette understreker Shelton (2019) hvilken betydning det har for barn å ha gode venner, i tillegg til familien. Gode venner er nødvendig, og en forutsetning for at barn skal få muligheten til å inngå i dyader som sannsynligvis er primære, slik som dyadene innenfor familien. De er primære fordi de er viktige, og Bronfenbrenner vektlegger denne aktivitetstypen som kan oppstå mellom gode venner. Dette kaller han molare aktiviteter og med den mener han aktiviteter som er pågående over tid, og som får en drivkraft i seg selv ved at de oppfattes som meningsfulle av deltakerne.

Mine informanter forteller at barn i lavinntektsfamilier har mindre tilgang på venner og er mer utsatt for ekskludering enn andre barn, noe som betyr at de har mindre muligheter til molarer aktiviteter, noe som kan få uheldige konsekvenser for deres utvikling (Bø, 2010, s. 166-169, 192; Shelton, 2019, s. 21, 24-25, 30).

«... men at det er unger som er mindre populære, det er jeg ikke i tvil om ...».
(Informant 1BV).

Bolig og nabolag kan også være av betydning for barns tilgang på venner, og barns muligheter for å delta i aktiviteter med andre utover familien. Samtidig kan det påvirke barns sjanser for å etablere og opprettholde nettverk, slik det kommer frem i min undersøkelse og validert forskning som jeg har redegjort for tidligere. Bø (2010) påpeker at det å omgås mange, og ha venner, også gir grunnlag for å erfare ulikt innhold i ulike nettverksrelasjoner, og det å ha stort og variert nettverk gir muligheter til flere sosiale og geografiske settinger. Bronfenbrenner vektlegger nettverkets betydning i sin utviklingsmodell da andre menneskers rolle, og hvordan de kan støtte og bringe barn i kontakt med andre miljøer, er viktig for barns utvikling. Dette gir barn grunnlag for erfaring med ulike interaksjonsstiler og ulikt innhold i nettverksrelasjoner ved at de eksponeres for rollemodeller utenfor familien. Hva slags nettverk barn har, påvirkes av foreldrene og deres tilknytning til miljøer utenfor familiemiljøet, og Bronfenbrenner påpeker viktigheten av at foreldrene utvider eget nettverk fordi dette vil bidra til at barna selv får større nettverk. Foreldre som har et nettverk med stabile og trygge venner, kan også få viktig praktisk og psykisk støtte i oppdragerrollen. De får lettere tilgang på råd om grensesetting, oppdragelse- eller samhandlingsmønstre innenfor eget nettverk, og de har tilgang på støtte som kan bidra til å gi de trygghet og selvtillit.

I min undersøkelse kommer det frem at det er forhold ved foreldrene som tilsier at de har vansker med å oppsøke nye mennesker og nye miljøer. Informantene forteller om lav tilknytning til arbeidslivet og samfunnet generelt og at foreldrene har økonomiske og sosiale utfordringer knyttet til helse og rusmisbruk. Dette tror jeg øker sannsynligheten for at familien ikke etablerer og opprettholder kontakt med eventuelle naboer, og andre voksne som kunne vært en ressurs for familien og barna.

«Ofte veit vi jo at de familiene ofte har både rusproblemer, helseproblemer ...».
(Informant 3NAV).

Med bakgrunn i dette forstår jeg det slik at barn i lavinntektsfamilier har mindre tilgang på ressurssterke nettverk, og dermed eksponeres i mindre grad for variasjon av mennesker som representerer ulike roller, relasjoner og aktiviteter i sitt nærmiljø. Barn mister også muligheten til å inngå i observasjonsdyader, noe som er like viktige for barns utvikling som dyader der barn selv er deltakere i aktiviteten. Med dette mener Bronfenbrenner, ifølge Shelton (2019), at barn har behov for å observere aktiviteter som utføres av andre, uavhengig av om det er barn eller voksne. En observasjonsdyade kjennetegnes ved at barn er tilskuer til handlinger som utføres av andre, hvor den andre er klar over at den blir observert. Eksempler på en slik dyade kan være at barn observerer at naboen snekrer eller klipper plenen og at de snakker sammen om den handlingen som skjer. At de voksne har lite nettverk innebærer også at barna mister muligheten til å omgis av mange kjente, som også kjenner hverandre, noe som skaper grunnlag for trygghet ved at barns livsfelt struktureres (Bø, 2010, s. 189, 200-201; Shelton, 2019, s. 30-31).

Skole og barnehage er andre viktige miljøer innenfor mikrosystemet som har betydning for barns utvikling. Skole og barnehage gir barn mulighet til å delta i aktiviteter sammen med andre barn og voksne utenfor familien, og inngå i nye roller med andre forventninger. Shelton (2019) påpeker at roller er et av de grunnleggende komponentene i Bronfenbrenners modell. Bronfenbrenner definerer roller som et sett av aktiviteter og relasjoner som forventes av en person som innehar en bestemt posisjon i samfunnet, og som forventes av andre i forhold til denne personen. Barn skifter rolle i møte med skole og barnehage fordi det går fra å være sønn/datter til å være elev/ barnehagebarn, noe som skaper andre forventninger til barna. Det kan for eksempel være at skole og barnehage forventer at barna skal ha en mer selvstendig rolle enn hjemmet, ved at barna skal klare seg mer selv uten hjelp fra voksne. Bronfenbrenner mener at variasjon, og deltakelse i ulike roller fremmer barns utvikling, og at det er viktig at de deltar i aktiviteter med andre barn/personer som selv spiller ulike roller. Når barn opplever og tilpasser seg nye roller konstruerer det en forståelse av det sosiale miljøet det er en del av, og deres evne til å fungere i det (Shelton, 2019, s. 41, 43).

Informanter forteller at mange lavinntektsfamilier har utfordringer med å betale for opphold i barnehage selv om kommunen har justert betalingssatsene etter inntektsnivå, og det kommer frem at barna har mye fravær i de tilfellene de går i barnehage. Dette betyr at barn innenfor denne aldersgruppen har mindre muligheter til å inngå i nye roller. Samtidig er det slik at barn i lavinntektsfamilier, og alle andre barn i det norske samfunnet har tilgang på gratis skole, noe som betyr at de i utgangspunktet har like muligheter som andre barn for å inngå i nye roller

når de når skolealder. Likevel kommer det frem i min undersøkelse at selv om barn i lavinntektsfamilier har muligheter for å inngå i ulike roller på skolen, kan det være grunn til å tro at de vil ha mindre utbytte av det fordi det er viktig med regelmessighet og enn viss varighet på aktivitetene barn deltar i for at de skal være utviklingsfremmende.

Informantene forteller at disse barna har mer fravær og flytter hyppigere enn andre barn, noe som kan føre til skolebytter. Fravær og hyppige skolebytter er lite forenlig med å oppholde seg innenfor samme system over tid.

«Veldig mye fravær i fra barnehagen». (Informant 2NAV).

«... ofte at ungen aldri gjør lekser eller at det er mye fravær». (Informant 1BV).

Dette er forenlig med Shelton (2019) som påpeker at det er viktig for barn at de systemene de inngår i er stabile, som i dette tilfelle er skole og barnehage. Jo lenger barn er i det samme systemet, jo mer vekstfremmende er det. Jo lenger barn leker med andre barn på skolen, jo mer stabilt er det sannsynlig at systemet blir. Barn i lavinntektsfamilier synes derfor å ha mindre tid innenfor samme systemet, noe som vil forringe deres muligheter til nye erfaringer som fremmer utvikling. Dette bidrar til å hemme barna i å være konsekvente og inngå i varige relasjoner, noe som er nødvendig for at deres forståelse skal bli mer gyldig og en forutsetning for god vekst (Shelton, 2019, s. 18).

Samtidig er det nødvendig å trekke frem betydningen av at barn er godt forberedt på sin nye rolle og nye forventninger i møte med skole og barnehage. Kvaliteten på overgangene mellom miljøer og systemer er sentral i Bronfenbrenners modell, ifølge Bø (2010). Bronfenbrenner benevner disse overgangene for økologiske, og de er av stor betydning i forståelsen av hvorfor utvikling skjer. En økologisk overgang skjer når barn trer ut av et system og inn i et annet, der overgangene omfatter en endring i rolle eller en situasjon (setting), eller begge deler. Ikke alle overganger er økologiske, men alle er som regel sosiale overganger, og barn som starter i skolen og trer inn i rollen som elev er et eksempel på dette. Bronfenbrenner poengterer at en sosial eller økologisk overgang kan bety mulighet for vekst, men det kan også være en sårbar fase. Om barn ikke opplever struktur og ensartede forventninger i det økologiske miljøet, eller mister muligheten for en gradvis tilnærming til nye miljøer, kan det resultere i stagnasjon og feilutvikling. Som det kommer frem av min undersøkelse opplever informantene at foreldrene til barn i lavinntektsfamilier er lite strukturerte og de har utfordringer med å forholde seg til

frister. Det er derfor nærliggende å tro at de ikke klarer å følge opp og forberede barna tilstrekkelig da det sier noe om at de utsetter og glemmer oppgaver som forventes av dem. Samtidig forteller informantene at forandringer i livssituasjonen til barn i lavinntektsfamilier kan skje fort som følge av utilsiktet flytting eller plassering utenfor hjemmet om det lever under alvorlig omsorgssvikt (Bø, 2010, s. 172-173).

Jeg har nå redegjort for hvordan de ulike miljøene i barns mikrosystem kan ha betydning for barns utvikling og det kan synes som om at barn i lavinntektsfamilier hemmes i sin naturlige utvikling innenfor samtlige miljøer.

Mesosystemet

Bronfenbrenner vektlegger betydningen av kontakten mellom hjemmet og skole/barnehage, og andre mikromiljøer barn er en del av. For å utdype dette skal jeg nå redegjøre for barns mesosystem. Mesosystemet er, ifølge Bø (2010), et nett av mikrosystemer som barn pendler mellom, som for eksempel hjem og skole. Det omfatter to eller flere mikrosystemer som barn er deltakende i, og kvaliteten på denne relasjonen er av avgjørende betydning for barna.

Bronfenbrenner mener at god kvalitet på kontakten mellom to miljøer kan være en pedagogisk ressurs i seg selv og at meso kan være like avgjørende for utviklingen som hendelser innenfor hvert mikromiljø. Med det mener han at barn profiterer på at de ulike mikrosystemene «trekker» sammen, og i samme retning, og at det ikke er for stort sprik i verdisyn mellom systemene, og at de ulike systemene kjenner og støtter hverandre.

I min undersøkelse kommer det frem forhold ved foreldrene til barn i lavinntektsfamilier som kan føre til dårlig kvalitet på forbindelsene mellom hjem og skole. Informantene opplever at barn i lavinntektsfamilier ofte kan ha foreldre som er lite involvert, har manglende engasjement, eller helseutfordringer som er lite forenlig med å følge opp barna generelt. Informantene forteller at det er overvekt av lavinntektsfamilier som ikke møter til dugnader og sosiale forekomster, noe som forringer muligheten til å bli kjent med barnas lærer og andre foreldre. Dette er uheldig da den mest grunnleggende og viktigste forbindelsen i Bronfenbrenners modell er at en eller flere personer inngår aktivt i flere settinger, ifølge Bø (2010). Det er også vekstfremmende at de ulike personene i systemene kjenner og støtter hverandre (Bø, 2010, s. 162, 164).

«Den største bekymringen er jo at man ikke klarer ... at man for eksempel har fått for mange barn i forhold til hva man både har råd til og ork til». (Informant1BV).

Manglende, eller forbindelseslinjer av dårlig kvalitet øker risikoen for at barn utvikler risikoatferd og tilpasningsproblemer, da barn som opplever for store ulikheter i verdisprik i de ulike mikrosystemene kan utsettes for krysspress og lojalitetskonflikt. Ifølge Bø (2010) betyr dette at det er viktig for barns utvikling at de opplever samsvar mellom dets behov og egenskaper på den ene siden og de krav og forventninger som stilles på den andre, i alle situasjoner de befinner seg i. Om det ikke eksisterer forbindelseslinjer mellom viktige settinger i oppdragelsen, og at de er forenlige kvalitativt, kan barn derfor komme i en lojalitetskonflikt.

Med bakgrunn i det mine informanter forteller kan det synes som om barn i lavinntektsfamilier derfor er mer utsatt for å utvikle negativ atferd, og kanskje særlig barn av enslige forsørgere og barn i innvandrerfamilier. Jeg tror at det kan være ekstra utfordrende for disse familiene å delta på møter eller annen aktivitet på skolen, noe som kan svekke kvaliteten på forbindelsen. En enslig forsørger som ikke har kontakt med den andre forelderen eller har lite nettverk kan bli hindret i å gå om det ikke har noen som kan passe barna om det er avhengig av tilsyn, eller det har søsken som ikke kan være alene hjemme. For innvandrerfamilier kan møtet med skolen/barnehage bli overveldende, ifølge Kvello (2011) fordi mange innvandrerfamilier opplever stress i tilpasningen til det norske systemet, og familiene har en kulturell bakgrunn og forutsetninger som avviker mye fra det norske samfunnet. Samtidig tror jeg at mange vegrer seg for å gå på møter og sosiale sammenkomster på grunn av manglende språkferdigheter. For disse familiene kunne det vært en løsning å opprette forbindelseslinjer mellom hjem og skole/barnehage gjennom korrespondanse eller telefon da det, ifølge Bronfenbrenner, går an å opprette forbindelseslinjer gjennom kontakt som ikke er fysisk. Utfordringen ved dette er hvorvidt foreldrene har kapasitet til å følge opp likevel, og for innvandrere kan det være en ekstra vanskelig om de ikke her tilstrekkelige norskferdigheter.

Jeg vil også tro at barn generelt, og barn i lavinntektsfamilier som bor med en enslig forsørger eller har foreldre med utenlandsk opprinnelse har økt risiko for å bli utsatt for krysspress og lojalitetskonflikter som følge av ulike verdisett og forventninger til barna. Jeg tenker at barn som bor med en forelder og har samvær med den andre kan komme i en lojalitetskonflikt om foreldrene ikke er enige i verdisyn eller syn på oppdragelse. Barn fra innvandrerfamilier kan som følge av kulturelle og religiøse ulikheter i miljøene de ferdes i, oppleve noe av det samme, og i møte med skole/barnehage kan dette bli fremtredende. Bø (2010) påpeker at det

kan være stort avvik i de ulike forventningene i hjem og skole fordi foreldrene ønsker å prege barna med sin tro og skolen ønsker å påvirke barna i tråd med norsk kultur (Bø, 2010, s. 162, 163; Kvello, 2011, s. 190).

Barns mesosystem sier noe om hvilken betydning forbindelseslinjer mellom de ulike mikrosystemene har for barns utvikling generelt, og det synes som om barn i lavinntektsfamilier har begrenset mulighet for gode forbindelseslinjer. Da Bronfenbrenner mener at god kvalitet på kontakten mellom to miljøer er nødvendig for å fremme utviklingsvekst hos barn kan det se ut som om disse barna hemmes i deres utvikling og er mer utsatt enn andre barn for å utvikle risikoatferd.

Eksosystemet

Eksosystemet omfatter et av de systemene som er “lengst vekk” fra barna og ifølge Bø (2010) omfatter eksosystemet steder eller mikromiljøer som barn sjelden eller aldri selv er til stede. Samtidig er det slik at de hendelser og beslutninger som fattes her er av betydning for personer som har med barn å gjøre eller av betydning for de arenaene barn opererer på. Dette har altså indirekte innvirkning på barn.

Ifølge Gulbrandsen (2010) må vi kunne knytte begivenheter i det eksterne systemet til prosesser i barns mikrosystem og knytte det til utviklingsmessige forandringer hos barna for at det skal ha betydning for deres utvikling. Foreldrenes sosiale nettverk av arbeidskamerater, naboer og betydningsfulle venner er en del av barns eksosystem da foreldrene får erfaringer utenfor hjemmet som virker indirekte på barna. Et eksempel på dette er at mor har en jobb som hun trives i og at hun inngår i positive relasjoner med arbeidskollegaer, noe som påvirker hennes psykiske helse ved at hun blir i godt humør og lett til sinns. Dette positive hun opplever på arbeidsplassen bidrar til at hun får overskudd, noe hun tar med seg hjem til familien som inngår i barns primære mikrosystem. Det at mor har overskudd og er positiv bidrar til at hun klarer å være til stede og oppmerksom på barna og gi de nødvendig bekreftelser. Om det motsatte skjer, at mor ikke trives på jobb og er veldig sliten av en arbeidsdag som stjeler energi, kan dette ha negativ påvirkning for mors engasjement i aktiviteter med barna. Om hun er sliten og nedstemt orker hun kanskje ikke å være like mye til stede både emosjonelt og fysisk da hun helst vil være i fred og samle krefter. De erfaringene mor får kan derfor ha både en positiv og negativ effekt i samspillet med barna. For at utviklingen skal være vekstfremmende for barn er det derfor nødvendig at de har en positiv påvirkning på mor. Det som skjer er at mor, eller foreldrenes erfaringer i samspill med

andre får konsekvenser for prosesser i de mikrosystemer barn er aktivt deltagende i. Det kan få direkte betydning for kvaliteten for mor-barn-dyaden, og om mor har mer energi er det mer sannsynlig at hun klarer å inngå i proksimale prosesser med barna.

I min undersøkelse kommer det frem at barn i lavinntektsfamilier synes å ha et mer begrenset eksosystem enn barn som kommer fra familier med god økonomi. Informantene forteller at foreldre til barn i lavinntektsfamilier har lav eller manglende utdanning, samt svak tilknytning til arbeidslivet, og mange har helse- og sosiale utfordringer som begrenser deltakelse i samfunnet. Dette fører til lite impulser utenfra som kan få betydning for kvaliteten og muligheten for vekst i barns mikrosystem.

«Kanskje mangelfull utdanning, kanskje ikke fullført, kanskje ikke en gang grunnskole eller videregående ... ikke i jobb. Vi tenker jo det er en grunn til at man ikke har klart å fullføre skole, det er en grunn til at man ikke klarer å komme seg i jobb. Om det er kognitive utfordringer eller om det er sosiale utfordringer eller historikk eller ...». (Informant 2NAV).

Ifølge Bø (2010) er eksosystemet også viktig for utvikling av foreldrerollen, med de påkjenninger og støtte foreldrene opplever fra andre nærmiljøer utenfor hjemmet. Kontaktpersoner i foreldrenes nettverk kan bidra med viktige innspill i oppdragelsen av barn (Bø, 2010, s. 164-165, 213; Gulbrandsen, s. 59-61).

Jeg har nå redegjort for de ulike systemene/miljøene i Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell, og hvilken betydning de ulike systemene/miljøene har for barns utvikling. Som det kommer frem i redegjørelsen synliggjør Bronfenbrenners modell at barn i lavinntektsfamilier er mer utsatt for destruktive samhandlingsmønstre og negative dyader i hjemmet enn andre barn. De har økt risiko for å bli utsatt for negative dyader og har lite tilgang på proksimale prosesser, som vektlegges som drivkraften i barns utvikling.

Disse barna har også begrenset mulighet til å inngå i systemer og samhandle med andre utenfor familien, som er en forutsetning for at barn skal utvikle seg i aktiviteter, relasjoner og roller, noe som Bronfenbrenner anser som de viktigste sosialiseringsfaktorene innenfor et mikromiljø.

Barn i lavinntektsfamilier er dermed mer utsatt enn andre barn for utviklingsforstyrrelser som følge av manglende sosial, og kognitiv stimulering. De har økt risiko for skjevutvikling og utvikling av avvikende atferd, og har økt risiko for stagnasjon. De utvikler i større grad risikoatferd og tilpasningsproblemer, og har lavere skoleprestasjoner som kan få senere konsekvenser for utdanning og arbeid.

7.3 Har bestemmelser i de ulike lovverkene betydning for samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten?

NAV og barneverntjenesten er regulert av ulike lovverk, men felles for begge tjenester er at de har et særskilt ansvar for å sikre barn og vanskeligstilte familier en tilstrekkelig omsorgs- og livssituasjon. Samtidig er de underlagt ulike bestemmelser og ulike mandat, og det er relevant for min undersøkelse å se om dette skaper muligheter eller begrensninger for et samarbeid mellom tjenestene. Det vil også være relevant for å se om det har betydning for tjenestenes tilnærming til barns behov. Selv om det er samsvar i hva tjenestene opplever av utfordringer hos barn i lavinntektsfamilier så kan dette kanskje legge føringer for hvordan de tilnærmer seg vanskene som beskrives. Dette er forenlig med Killèn (2008) som mener at ulike tjenesters behov for samarbeid er grunnet i ulike primære målsettinger og funksjoner, ulike lovverk, og hvilke muligheter og begrensninger som ligger i disse. Barneverntjenesten har formelle og faglige ansvaret for barns omsorgssituasjon, mens sosialtjenesten har ansvaret for vanskeligstilte, og at barn og unge og deres familier sikres en helhetlig oppfølging.

Jeg synes det er lite i min undersøkelse som tyder på at det er bestemmelser i de ulike lovverkene som er til hinder for et samarbeid mellom NAV og barneverntjenesten. Det eneste som kommer frem og som kan være uheldig er uavklarte forventninger og for lite kunnskap om hva den andre tjenesten kan bistå med i et samarbeid. Informantene forteller om usikkerhet i forhold til hverandres ansvarsområder, og at tjenestene kjenner for lite til hverandres lovverk. Dette kan ifølge Killèn (2008) påvirke forståelsen av samarbeid, da ulike tilnærminger som følge av uklare forventninger og uavklarte roller kan gjøre det vanskelig å samarbeide. Mangel på viten og forståelsen av hverandres referanserammer kan skape vansker, og mangel på felles helhetlig forståelsesramme virker til å være et reelt og stort problem (Killèn, 2008, s. 344, 373).

En informant forteller om en hendelse som er i tråd med dette:

« vært tilfeller hvor.. ja, litt sånn økonomisk, at NAV og barnevern står og har litt steile fronter på hvem som skal ta regninga egentlig ... og det har jeg opplevd som litt ubehagelig». (Informant 2NAV).

Med bakgrunn i hva mine informanter forteller kan det også synes som om tjenestene har ulike oppfatninger av hva som er den grunnleggende “årsaken” til de utfordringene barn i lavinntektsfamilier har. Barneverntjenesten tror det handler mer om manglende foreldreoppfølging enn det å ha svak økonomi, mens NAV tror de økonomiske utfordringene er av stor betydning til mange og eskalerende utfordringer. For å vise hva jeg mener vil jeg trekke frem et utsagn fra hver av tjenestene:

«Tror økonomi er roten til veldig mye ondt, mye starter der. Er ball som begynner å rulle, som drar meg seg veldig mye og vokser seg større og større. Stort tema som er årsaken til mye problemer». (Informant 1NAV).

«.... manglende foreldreoppfølging, handler om ivaretagelsen av barn mer enn det økonomiske». (Informant 1BV).

Tjenestenes ulike tilnærminger og forankring til “problemene” kommer også til uttrykk i hvilken grad det er barn eller bruker som står i fokus. Informanter forteller at det er bruker, den som søker om økonomiske bistand, som står i fokus på NAV. Det er i tråd med hva jeg forventet da NAV sitt lovverk ikke er begrenset til å gjelde barn slik det er nedfelt i Lov om barneverntjenesten. Samtidig synes jeg det er et tankekors at NAV ikke vektlegger å ha egne kartleggingssamtaler med brukere som har barn, og at de ikke spør om familien har, eller har hatt kontakt med barneverntjenesten. Likevel opplever informantene selv at de har fokus på barna ved at de har en lavere terskel for å innvilge økonomisk bistand til lavinntektsfamilier med barn. Dette underbygger min oppfatning av at NAVs barneperspektiv er forankret i det økonomiske og dette er også i tråd med hva jeg forventet meg. Ikke fordi jeg tror at ansatte ved NAV ikke vet nok om barns behov, men fordi Lov om sosiale tjenester primært er et økonomisk sikkerhetsnett som skal fremme og bidra til å gi vanskeligstilte økonomisk trygghet. Informantene forteller at de har barna i fokus da de innvilger økonomisk bistand for å sikre at barn ikke mister en barnehageplass, eller å dekke kostnader i forbindelse med fritidsaktiviteter. Dette er ikke uriktig, slik jeg ser det, men det kan bli snevert da det ikke sikrer barn en helhetlig oppfølging, noe som også fremheves i Lov om sosiale tjenester. Dette

er kun økonomiske bidrag, og de har ingen oppfølging utover dette, selv om de ikke vet om disse barna har behov for ytterlig oppfølging. Med bakgrunn i hva informantene forteller har de heller ingen rutiner for å kontrollere om de pengene som innvilges til barna benyttes til riktig formål selv om de opplever at foreldre i lavinntektsfamilier ikke klarer å betale regninger i tide og organisere hverdagen

«Vi blir i hvert fall bekymra når vi gjentatte ganger ser noen setter seg i veldig vanskelige økonomiske situasjoner da, risikerer utkastelse, risikerer at strømmen blir stengt ...». (Informant 2NAV).

I Lov om barneverntjenester står det klart og tydelig at barnets beste skal stå i fokus, og at det er hensynet til barna som skal være gjeldende om det er motstridende med hva foreldrene trenger. Det fremkommer også av undersøkelsen min at det er slik, selv om det kan være vanskelig å holde fokuset på barn i lavinntektsfamilier fordi foreldrene har nok med seg selv. Samtidig kommer det frem av min undersøkelse at barneverntjenesten har begrenset fokus på økonomiens betydning for barns utvikling, noe en av informantene blir oppmerksom på selv i samtalen med meg.

«Hvis bekymringa er på økonomi så tenker vi jo NAV ikke sant, med en gang ... Ja, det er litt lite fokus ... Dårlig økonomi, det tar jo veldig mye kapasitet fra de foreldrene da. Som er bekymra for om de kan ha strøm neste måned for eksempel. Og så kommer vi inn, og er opptatt av blikk kontakt og godt samspill ... mens man burde heller ha ... ryddet det av banen først da. Altså på en måte ta det primære før man ...». (Informant 2BV).

Min forståelse av det denne informanten poengterer her er at barneverntjenesten i for liten grad trekker inn og kartlegger familiens økonomi, og hvilke belastninger dette medfører for barna. Dette er heller ikke uventet for meg, da Lov om barneverntjenestens primære mål er å sikre barn og unge trygge og gode oppvekstvilkår, og i en slik kontekst vil kanskje det økonomiske bli sekundært.

Uavhengig av årsak tror jeg at barneverntjenesten bør vektlegge økonomiens betydning i større grad fordi jeg tror det kan svekke foreldrene evne til å nyttiggjøre seg tiltak om

økonomiske bekymringer tynger og «tar plass». Samtidig tror jeg det nødvendig å ha kjennskap til økonomiens betydning for å sikre en helhetlig forståelse av barns situasjon, noe som er forenlig med Storhaug, Kojan og Kvaran (2012). De påpeker at det ikke er nok at barneverntjenesten er psykologisk- og relasjonsorientert i forståelsen av problemene i familien, og samspillet i familien må ses i sammenheng med den økonomiske situasjonen, og hvordan dette oppleves og påvirker barna i husholdningen. De mener at barneverntjenesten har ansvar for at alle relevante aspekter ved en familie blir sett og tematisert, og at levekår, bolig og økonomi kartlegges. For at barn i lavinntektsfamilier skal sikres gode og trygge oppvekstvilkår, slik det står nedfelt i formålsparagrafen i barnevernloven, må det handles ut fra kjennskap til materielle og psykososiale belastninger for å få et helhetlig bilde (Storhaug, Kojan & Kvaran, 2012, s. 14-15).

Det kommer også frem i min undersøkelse at andre instanser som sender bekymringsmelding til barneverntjenesten har lite fokus på økonomi. Kanskje kommer dette av at barneverntjenesten selv generelt har lite fokus på økonomi, da det kan sende et signal videre til foreldre og henvisende instanser om at økonomi ikke er så viktig.

«Det er sann vedheng på bekymringsmeldinga og opplysningene fra barnehage og skole, at det er liksom ikke det dem er mest bekymra for ...». (Informant 1BV).

Samtlige informanter, uavhengig av tilnærming og ulike roller, er opptatt av at det ikke skal gå utover barna at foreldrene har økonomiske vansker, og som jeg har redegjort for tidligere i analysen er det samsvar i tjenestenes beskrivelse av hvilke utfordringer barn i lavinntektsfamilier har. Det synes heller ikke som om informantene opplever at ulike tilnærminger og faglig perspektiv er uheldig for samarbeidet mellom tjenestene, men at dette heller er noe de benytter seg av ved å innhente faglig kompetanse fra hverandre ved behov. Jeg oppfatter det heller ikke slik at taushetsplikten er til hinder for å samarbeide i disse familiene. Selv om informantene forteller at denne generelt er vanskelig å forholde seg til begrenser den ikke utveksling av informasjon mellom tjenestene i saker som omhandler barn i lavinntektsfamilier. Informantene forteller at i disse sakene går det alltid greit få samtykke fra foreldrene noe som tillater åpen dialog mellom tjenestene.

«Akkurat når det gjelder disse familiene her så opplever jeg det ikke som et problem ... for disse familiene samtykker jo». (Informant 1BV).

I tråd med dette hadde jeg forventet at informantene skulle trekke frem deres forpliktelse til å samarbeide med hverandre slik det står nedfelt i lovverkene som jeg har redegjort for i første del av oppgaven. Noen av informantene trakk frem opplysningsplikten, men ikke at de var forpliktet til samarbeid utover det. Det var heller ingen av tjenestene som trakk frem Barnekonvensjon selv om både barnevernloven og sosialtjenesteloven forvalter tjenester som omhandler barn direkte eller indirekte, og begge er underlagt barnekonvensjonens bestemmelser.

Det kommer også frem at kommunen har åpnet for tverrfaglig samarbeid ved å satse på økonomisk veiledning i et folkehelseperspektiv og folkehelse generelt. Samtidig virker det som informantene har begrenset innsikt i hva dette omhandler, og med bakgrunn i dette er det grunn til å tro kommunen ikke har lykkes helt i å formidle dette til sine ansatte. Jeg synes også det er betenkelig at barneverntjenesten synes å være minst involvert i kommunens satsningsområde, noe som kan indikere at de ikke er deltakere og aktive samarbeidspartnere i prosjektet. Årsaken til dette kommer ikke frem, men jeg tenker at dette sier noe om at kommunikasjonen internt, mellom de ulike enhetene i kommunen, ikke er tilstrekkelig.

Selv om det beskrives godt klima for samarbeid og lovverkene ikke hindrer for dette, synes jeg det kan virke som om NAV og barneverntjenestens ulike tilnærminger til barn i lavinntektsfamilier påvirkes av reguleringer i lovverket, og at det kan være vanskelig for tjenestene å hele tiden tenke helhetlig og utover eget fagområde. Dette tror jeg kan føre til at barns fokus og forståelsen av hva lav inntekt betyr for barns oppvekst kan svekkes, om ikke tjenestene samarbeider.

Oppsummering av kapittelet

I dette kapittelet har jeg diskutert validert forskning og egne funn i undersøkelsen, og redegjort for hvilke konsekvenser lav inntekt kan ha for barns utvikling i lys av Bronfenbrenners modell. Videre har jeg diskutert og drøftet om lovverkene til NAV og barneverntjenesten har betydning for deres samarbeid og tilnærming til barna.

Jeg har kommet frem til at mye samsvarer mellom tidligere presentert validert forskning og egne funn i undersøkelsen, og at det er samsvar i hvordan NAV og barneverntjenesten beskriver barn i lavinntektsfamilier og deres livsbetingelser. Videre synes jeg det er grunnlag for å si at barn i lavinntektsfamilier strever innenfor samtlige systemer og miljøer som omfattes av Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell, og at dette sier noe om at barn har

økt risiko for å hemmes i deres utvikling. Det kommer også frem at barn i lavinntektsfamilier har mindre tilgang på ulike miljøer innenfor hvert system. Samtidig synes jeg det kommer frem av min undersøkelse at bestemmelser i de ulike lovverkene ikke hindrer samarbeid og at det derfor er gode muligheter for at NAV og barneverntjenesten kan samarbeide. Det synes også å være nødvendig å samarbeide for å sikre et helhetlig perspektiv på barns behov da tjenestene har ulike tilnærminger til problemene.

8 KONSEKVENSER FOR NAV OG BARNEVERNTJENESTEN

Med bakgrunn av funn i min undersøkelse mener jeg det er grunnlag for å hevde at arbeid i lavinntektsfamilier krever omfattende helhetlig arbeid, og langsiktige mål. Endringsarbeid tar tid og jeg tror det er helt nødvendig at NAV og barneverntjenesten søker sammen i dette arbeidet. Jeg mener at det være et målrettet, formelt samarbeid, og ikke tilfeldig, slik som informantene forteller om i undersøkelsen.

Selv om de tiltakene som er iverksatt innenfor tjenestene synes å være i tråd med hva som anbefales for å bedre oppvekstbetingelser for barn i et samfunnspolitisk perspektiv, ifølge Gjertsen (2010) forteller informantene at de samme familienavnene går igjen over tid, og at de sosiale utfordringene synes å gå i arv fra generasjon til generasjon. Informantene opplyser at kommunene har innført redusert foreldrebetaling for barnehager, gratis aktivitetsskole, aktivitetsskasse og andre tiltak for å inkludere barn som kommer fra familier med lavinntekt. I tillegg er det forsøkt foreldreveiledning i den hensikt å øke foreldrekapasitet og økonomiforståelse. Likevel kan det synes som om de tiltakene som er forsøkt har hatt mindre effekt enn ønsket, og dette er også forenlig med det informantene opplever selv, at det er vanskelig å finne riktige tiltak (Gjertsen, 2010, s. 106-107).

«Nei, kunne jo ønske vi kunne sette inn mere til tider ...». (Informant 2BV).

Hva som er årsakene til dette, om det er mangel på ressurser og «riktige» tiltak er vanskelig å si noe om, men hovedvekten av tiltakene som tjenestene har tilgang på synes å være mer kompenserende enn endringsrettet, noe som er forenlig med forskning Helsedirektoratet (2015) viser til. Helsedirektoratet (2015) påpeker at det ikke er tilstrekkelig å gi økonomisk støtte for å sikre barnehageplass fordi familiene man antar kunne profitert mest på de positive effektene av barnehage, er av varierende årsaker også de som benytter seg minst av tilbudet. Dette samsvarer med det mine informanter forteller, om at barn i lavinntektsfamilier har mer

fravær fra skole og barnehage enn andre barn og at foreldrene synes å være mindre engasjert. Helsedirektoratet (2015) fremhever nødvendigheten av å sikre at lavinntektsfamilier har tilgang på emosjonell støtte, i tillegg til økonomiske støtteordninger. Utviklingsarbeidet i disse familiene bør også inkludere intervensjoner rettet mot de mellomliggende faktorene som for eksempel foreldres psykiske vansker og oppdragerstrategier. For foreldrene vil det også være nødvendig å ha noen å diskutere bekymringer angående barna eller parforholdet med da det vil virke beskyttende mot negative konsekvenser av dårlig økonomi. Samtidig ser barnehage ut til å være virksomt som et kompensierende tiltak da barnehager har et sosialt utjevnende mandat og bidrar til positiv utvikling av språk, læring og sosiale ferdigheter. Barnehage vil også være et nyttig tiltak som gjør det lettere å balansere arbeid og familielivet i en kontekst av økonomiske utfordringer, og for barna vil det være sosialt utjevnende på språkkompetanse og virke beskyttende i forhold til utvikling av atferdsvansker hos familier med dårlig råd (Helsedirektoratet, 2015, s. 20-21).

Det Helsedirektoratet (2015) trekker frem her, og som er forenlig med sentrale poeng i Bronfenbrenners utviklingsteori, er betydningen av å ha tilgang på miljøer og andre mennesker utenfor den umiddelbare familiesituasjonen, samt kvaliteten på disse relasjonene. Som jeg har redegjort for tidligere synes jeg det er grunnlag for å si at barn i lavinntektsfamilier strever innenfor samtlige systemer og miljøer som omfattes av Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell. Det ser også ut til å være gjennomgående lav kvalitet på relasjonene mellom barna og de som inngår i de ulike systemene og mellom de ulike systemene. Et sentralt poeng i Bronfenbrenners teori er, som jeg har redegjort for tidligere, at god kvalitet på relasjonene barn inngår i er en forutsetning for vekst, og med bakgrunn i dette tror jeg at det er nødvendig å arbeide med å styrke barns sosiale kapital.

«Vi veit jo at det på en måte er familier som ikke har så mange rundt seg som er ensomme. Rett og slett, ikke har mange og støtte seg på». (Informant 3BV).

Økland (2012) påpeker i tråd med dette at for livskvalitet, helse og velvære har samfunnet etter hvert fått stort fokus på sosial kapital, og betydningen det har for barns utvikling. Sosial kapital handler om kvaliteten på relasjonen mellom mennesker, og mennesker og samfunnet, og det vektlegges særlig relasjoner knyttet til arbeid, venner og nabolag. Dette er forenlig med Fauske (2009) som mener at god kontakt med øvrig familie, personer og nettverk utenfor

familien bidrar positivt til barns oppvekst. Han mener at sosial kapital er viktig for vår helse og velferd og det handler om ressurser knyttet til sosiale relasjoner, samt kvaliteten på dette som preges av gjensidig tillit. Putnam og Coleman, som Fauske (2009) viser til, påpeker at det ikke er noen tvil om at sosial kapital har en helt avgjørende betydning for alle barns utvikling. Putnam hevder at tillit, nettverk og gjensidighetsnormer i familien, skole, blant jevnaldrende og i samfunnet har konsekvenser for barns valg og muligheter, og atferd og utvikling. Coleman mener at den sosiale kapitalen, i de gjensidige relasjonene mellom familiemedlemmer kan ha større betydning for barns skoleprestasjoner enn annen kapital. Samtidig påpeker Fauske (2009) at om tiltak i barneverntjenesten for å styrke barns sosiale kapital skal virke positivt, er det avhengig av hva slags politikk som føres og ha slags samfunnsmessige betingelser for tiltakene som foreligger. Familier som har mest problemer er lite integrert i nærmiljøet og har lite støtte fra familien, og om foreldrenes håndtering av problemene er årsaken antas mulighetene for å skape sosial kapital å være begrenset. Fauske (2009) poengterer med dette at den sosiale kapitalen må være tilgjengelig for familiene, og betingelsene må være til stede for at kapitalen gir den ønskede effekt for barns velferd. Derfor vil velferdspolitiske tiltak være viktige og det omfatter tiltak rettet mot foreldrene, tiltak som bidrar til barns deltakelse på viktige arenaer som skole og fritidsmiljøer. En slik kombinasjon av tiltak er viktig for å bygge sosial kapital innen familiemiljøet og lokalsamfunn, og han mener at dette krever innsats fra flere tjenester, blant annet NAV. Barneverntjenesten alene vil ikke kunne avhjelpe alle problemene da det kreves samordnet innsats fra flere tjenester for å utløse ressursene som måtte ligge i familiens sosiale nettverk. Hovedpoenget, slik Fauske (2009), trekker frem, er at kvaliteten på foreldrenes omsorg er avgjørende, i tillegg handler det om betydningen av familiestruktur, relasjoner mellom familiemedlemmer og foreldrenes involvering i barns liv, samt til familiens relasjoner til øvrig familie og lokalsamfunn. Samtidig påpeker han at det kan se ut som om det er vanskeligere å mobilisere positive ressurser for dem som sliter med ulike problemer, noe som er forenlig med det informantene forteller i min undersøkelse.

«De kommer seg på en måte ikke ut. De får ikke til ...». (Informant 1BV).

«Det er noe som hindrer dem da, i å kunne være en kjemperessurs for samfunnet». (Informant 3BV).

Det Fauske (2009) trekker frem og mine informanter forteller er også i tråd med Gjertsen (2006) og Bourdieu. De mente at usikre boforhold, få forbruksgoder og et lite støttende nettverk, i tillegg til foreldre som har lite utdanning og svak tilknytning til arbeidslivet, har liten adgang til både økonomisk kapital, kulturell kapital og sosial kapital. Slik jeg forstår Bourdieu betyr dette at barn i lavinntektsfamilier har dårligere forutsetninger for å utvikle sosial kapital (Fauske, 2009, s. 84, 89, 96-97; Gjertsen, 2006, s. 123; Økland, 2012, s 62-63).

I arbeidet med å styrke disse barnas sosiale kapital tror jeg det er sentralt at NAV og barneverntjenesten søker sammen, slik Fauske (2009) påpeker ovenfor. De sosiale tjenestene og sosiale ytelser som omfattes av NAV er sentrale i velferdspolitikken, og jeg tror derfor at NAV er en viktig samarbeidspartner for barneverntjenesten for å sikre en kombinasjon av tiltak som kan bidra til å tilføre og styrke barns sosiale kapital. NAV kan bidra med boligsosialt arbeid og med bakgrunn i det mine informanter forteller tror jeg at dette er nødvendig.

«Det igjen betyr noe for ... hvordan en får bodd. Det er dårligere boforhold, hvis man eier så har man dårligere muligheter for vedlikehold og så videre ... Forskjellene blir større og større». (Informant 1NAV).

NAV er sentral i det boligsosiale arbeidet, men også barneverntjenesten kan bidra med å øke kvaliteter på nettverksrelasjoner ved foreldrestøttende tiltak og tiltak som tilrettelegger for barns deltakelse i nabolaget. Pløger, som Økland (2012) viser til, mener at boligsosialt arbeid er viktig for tilføring av sosial kapital fordi det har betydning for muligheten til å utvikle naboskapsrelasjoner som kan bli ressurser i dagliglivet. Pløger påpeker at en stabil boligsituasjon skaper stabilitet og kontinuitet og at dette er avgjørende for å skape forutsigbarhet og homogene miljøer. Videre mener han at boligrelaterte sosiale nettverk kan motvirke isolasjon og utstøting av svake beboergrupper, noe det synes som om lavinntektsfamilier kan være, med bakgrunn i hva informantene forteller. Slik jeg forstår Pløger vil derfor barn i lavinntektsfamilier ha et bedre utgangspunkt for å opprette og videreutvikle viktige relasjoner til andre om de har en stabil boligsituasjon. Samtidig tror jeg at egnet bolig generelt, med tilstrekkelig fysisk rom til alle i husholdningen vil ha positiv effekt på barns omsorgssituasjon og gi et bedre utgangspunkt for barneverntjenestens arbeid. Som Kvello (2011) påpeker øker konfliktnivået i familier med dårlig økonomi fordi det

reduserer varmen og sosial støtte mellom omsorgspersonene og barna, og jeg tror at egnet bolig, i tillegg til stabile boforhold kan bidra til å senke konfliktnivået i familien og bidra til bedre samspillsituasjoner. Dette er også forenlig med det som kommer frem av familieprosessmodellen som jeg har redegjort for tidligere i oppgaven. Videre tror jeg at stabile boforhold er en viktig forutsetning for at barn skal kunne inngå i nære prosesser med andre utenfor familien, slik Pløger påpeker. Barn som slipper hyppige flyttinger har bedre forutsetninger for å inngå i varige relasjoner, noe jeg tror vil bidra til mindre brudd i relasjoner til andre miljøer generelt. Dette er ifølge Gulbrandsen (2010) forenlig med Bronfenbrenner og hans forståelse av at nære relasjoner og proksimale prosesser må være ganske regelmessige, og varige over tid, for å fremme vekst (Gulbrandsen, 2010, s. 64; Kvellø, 2011, s. 186; Økland, 2012, s. 37).

En viktig del av boligsosialt arbeid innebærer nettopp dette, å styrke nettverk gjennom gode naborelasjoner, slik Økland (2012) og Pløger viser til. For Putnam, handlet dette om bonding og bridging, slik jeg har redegjort for tidligere i oppgaven. Putnam mente at bonding, som er noe sammenbindende og omfatter nettverk med sterke bånd i en gruppe, er nettverk som er helt nødvendige for at hvert enkelt menneske (barn) skal klare seg i hverdagslivet. Jeg tror derfor Økland (2012) og Pløger har rett i at dette er viktige relasjoner og jobbe med, da barn som har tilgang på slike nettverk har bedre muligheter for å kunne etablere seg i betydningsfulle fellesskap og føle tilhørighet. For barn kan dette handle om å få mer tilgang på voksne som kan fungere som rollemodeller, og bedre forutsetninger for å inngå vennskap ved at relasjonene ikke brytes slik det kommer frem ovenfor. De sterke båndene i slike nettverk kan også skape solidaritet og gjensidighet mellom de som inngår i gruppen, og virke identitetsforsterkende. Videre tror jeg at boligsosialt arbeid er nyttig for å bygge relasjoner til andre og andre miljøer, slik bridging handler om. Slike relasjoner kan ifølge Putnam hjelpe barn (og voksne) videre og frem i livet og øke sjansene for å komme i utdanning og arbeid. Dette er brobyggende relasjoner som omfatter den overbyggende sosiale kapitalen, og for barn i lavinntektsfamilier er dette viktig fordi mine informanter forteller at mange av foreldrene til disse barna har lav tilknytning til arbeidslivet (Økland, 2012, s. 39. 51, 65).

«De mottar som regel ... enten en eller begge i familien mottar ... ja, for eksempel uføretrygd da, eller arbeidsavklaringspenger». (Informant 1NAV).

Samtidig er det viktig fordi Kvello (2015) påpeker at barn generelt har bedre forutsetninger for adekvat utvikling om foreldrene har ordinær, eller bedre fungering, og ordinært eller bedre sosialt nettverk. Han mener at utdanning og yrkesaktivitet, samt at foreldrene er godt integrert i samfunnet generelt er viktige beskyttelsesfaktorer for utvikling av risikoatferd hos barn. Jeg tror derfor at boligsosialt arbeid er nødvendig for å sikre barn i lavinntektsfamilier en tilstrekkelig omsorgssituasjon. Samtidig tenker jeg at NAV og barneverntjenesten bør søke sammen i dette arbeidet fordi barneverntjenestens mandat på dette området er begrenset, og det er NAV som har ansvar for å få foreldrene i arbeidsrettet tiltak. Gjertsen (2010) og Naper, Wel og Halvorsen (2008) påpeker også at arbeid er den viktigste sikringen mot fattigdom, men at det er viktig for sosial deltakelse og ikke bare i form av inntekt. Arbeid er en sentral arena for sosial identitetsutvikling og kilde til verdighet, selvrespekt, sosiale relasjoner og selvrealisering. Gjertsen (2010) mener at tilknytning til arbeidslivet fyller ulike behov i tillegg til at det gir inntekt som kan sikre materielle og fysiske behov. Det gir et fellesskap og kan skape sentrale sosiale nettverk, utvikle egen identitet og er for mange en aktivitet som gir mening.

Videre påpeker Gjertsen (2010) at boligsosialt arbeid er nært knyttet til det sosialpedagogiske arbeidet fordi det fanger opp mennesker som av ulike grunner har behov for hjelp og støtte for å klare seg i egen bolig. Det kan være mennesker med svake ressurser, dårlig helse og lav inntekt. Uavhengig av årsak kan de følges opp med råd og veiledning til praktiske og daglige gjøremål, økonomisk veiledning, sosial aktivisering og opprettholde daglige rutiner (Gjertsen, 2010, s. 110, 113; Kvello, 2015, s. 253; Naper, Wel & Halvorsen, 2008, s. 92).

Med bakgrunn i hva informantene forteller mener jeg at det er rimelig å anta at barn i lavinntektsfamilier har behov for tett oppfølging slik Gjertsen (2009) viser til her. Informant 2BV forteller det slik:

«Fordi det er jo ... de strever med grensesetting for eksempel. Det blir jo komplekst da. Veiledning i forhold til grenser og de tinga, og praktisk ... og støttekontakt hadde vært lurt». (Informant 2BV).

Jeg tror også at det er viktig å styrke sosial kapital for å begrense overføring av sosial arv. Ifølge Bø (2010) innebærer sosial arv at barn overtar fattigdom, avmakt, a-sosialitet og myndighetshat fra foreldrene, som igjen har arvet fra sine foreldre. Tidligere ble sosial arv

knyttet til foreldrene og familie, men i et utviklingsøkologisk perspektiv kan begrepet utvides til å omfatte eget nettverk og oppvekstarenaer som barn ferdes i. Bø (2010) mener at det er en utfordring å kompensere for uheldige miljørisikoer om barn for det meste av tiden oppholder seg i hjemmet, sammen med sine omsorgspersoner. Selv om barn, i større grad enn før, er eksponert for utviklingsøkologisk mangfold med flere valgmuligheter synes det å være vanskelig å kompensere for uheldige miljørisikoer barn har blitt født inn. Årsaken til dette er at barn tilbringer mer tid i hjemmet, enn i institusjoner, og barn internaliseres i de uheldige miljøfaktorene de er født inn i, og det forsterkes og vedlikeholdes fra tidlig alder innenfor familie og nettverk. Barn som vokser opp i dårligere kår risikerer derfor å komme på minussiden i forhold til atferd, normer, skolegang og har økt risiko for å ende opp som en sosial taper. Det Bø (2010) påpeker her er forenlig med Økland (2012) og Loury. Loury påpeker at sosial kapital ikke er en ressurs som oppstår tilfeldig fordi den ligger fastlagt, og er innvevd i de sosiale nettverk og sosiale sammenhenger barn fødes inn i. Han mener også at sosial kapital kan ses på som en del av den sosiale arven da et voksent menneske er produktet av sitt tidligere livsløp, og at særlig mangel på familiestøtte kan medføre et stort problem for barns videre livsbetingelser. Samtidig tror han at en vennekrets med sammenfallende normer og verdier, hvor hver og en kan utvikle seg, kan kompensere for manglende familiestøtte.

Dette er videre i tråd med Gjertsen (2006) og barns habitus, den legemliggjorte kapital, slik Bourdieu, viser til. Habitus vil forbli uforandret om barn ikke eksponeres for andre miljøer utenfor hjemmet. For å kunne utvikle barns habitus må det eksponeres for nye miljøer slik at de evner, disposisjoner og handlingsmuligheter de har kan brukes og videreutvikles i nye situasjoner. Barns oppvekstbetingelser og sosialisering er bestemmende for den enkeltes habitus, eller hvordan barns utviklingsmuligheter er. Dette samsvarer med Bronfenbrenner og hans forståelse av at barn utvikler seg gjennom deltakelse i ulike økosystemer ved at det lærer å opptre effektivt innenfor det systemet det deltar i sammen med andre, slik Shelton (2019) viser til. I aktiv deltakelse og samhandling med andre vil barn konstruere nye måter å tilpasse seg andre på og utvikle ny forståelse av egne erfaringer (Bø, 2010, s. 49-51; Gjertsen, 2006, s. 122; Shelton, 2019, s. 10, 12, 13; Økland, 2012, s. 66).

Det som trekkes frem her forsterker min forståelse av at det er viktig å arbeide for å styrke sosial kapital for barn i lavinntektsfamilier, da barns valg av venner og sosiale forbindelser kan påvirkes av bosted og foreldrenes verdier og prioriteringer. Jeg tror at barn i lavinntektsfamilier har liten mulighet til å bryte sosial arv om ikke NAV og barneverntjenesten bistår familiene, da de har svake forutsetninger for å klare dette alene.

For barn i lavinntektsfamilier som synes å være mer utsatt for omsorgssvikt er det også nødvendig å hindre uheldige overføringer i generasjoner for å bedre barns omsorgssituasjon. Kvello (2015) påpeker at omsorgssvikt tenderer mot å overføres fra generasjon til generasjon og barn som blir utsatt for fysisk mishandling har betydelig økt risiko for å selv mishandle sine barn når de blir foreldre. Generasjonsarv ses som en kombinasjon av genetikk og atferdslæring, og kvaliteten på omsorgen for barn er omtrent like stabil i generasjonen uavhengig av om den er god eller dårlig. Samtidig er generasjonsoverføringen sterkere jo mer alvorlig mishandlingen og omsorgssvikten er. Det vil si at jo mer traumatiseringen preger barna når de selv har blitt foreldre, desto mer fare er det for at de selv utsetter egne barn for dårlig omsorg. Selv om omgang, grad og type omsorgssvikt og mishandling kan variere på tvers av familiefaser og med barns utviklingsnivå tenderer omsorgssvikt og fysisk mishandling å gå i arv (Kvello, 2015, s. 220-221).

«Hadde de foreldra her når dem var små, og hadde besteforeldra ... som har gått igjen i alle år liksom ... Som er litt sånn, kall det stigmatisert da ... men som man ikke er overraske over da på en måte hvis jeg kan si det sånn». (Informant 1BV).

Jeg har nå diskutert hvordan boligsosialt arbeid kan bidra til å styrke barns sosiale kapital for barn i lavinntektsfamilier og hvordan det kan være nyttig for å dempe overføring av negativ sosial arv. Endringsarbeid som tilfører sosial kapital er en tidkrevende prosess og Fauske (2009) og Gjertsen (2010) påpeker at det kreves innsats fra ulike sektorer i samfunnet for å sikre at tiltakene som iverksettes har god kvalitet og bidrar til forebygging av marginalisering og ekskludering, slik jeg har redegjort for ovenfor.

Med bakgrunn i dette tenker jeg at boligsosialt arbeid og styrking av barns sosiale kapital generelt og ved arbeidsrettede tiltak for foreldrene vil være forebyggende tiltak. Samtidig er det slik at mange barn i lavinntektsfamilier er i behov av at tiltak iverksettes innen kort tid da de lever under forhold som bidrar til skjevutvikling og utilstrekkelige omsorgssituasjoner. Selv om de fleste og viktigste risikofaktorene for å utvikle risikoatferd som blant annet rusmiddelmisbruk, ifølge Kvello (2011), er knyttet til miljøet barn lever i, noe som kan innebære at det er nødvendig å skifte ut store deler av det sosiale nettverket for å bli rusfri, kan ikke barn vente på tidskrevende boligutbygging- og kartleggingsprosesser i ulike sektorer. De barna som allerede har utviklet atferdsvansker og tilpasningsproblemer kan være i behov

for mer omfattende og inngripende tiltak fra barneverntjenesten, enn hva NAV kan tilby for å hindre eskalering. Selv om NAV og barneverntjenesten sammen kan bidra til å øke kvaliteten på relasjoner i mikrosystemet ved å styrke foreldrenes nettverk og sosiale kapital er det nødvendig at barneverntjenesten iverksetter tiltak rettet direkte mot samspillet i familien.

Det er barneverntjenesten som har ansvar for at barn ikke lever under forhold som skader deres helse og utvikling slik det kommer frem av barneverntjenestens formålsparagraf.

Informantene forteller at de alltid har pågående saker som omhandler barn i lavinntektsfamilier noe som indikerer at barneverntjenesten har en sentral rolle sammen med NAV. Det er barneverntjenestens som kan, og har plikt til, å iverksette tiltak for å endre destruktive samspillsmønstre og uheldige oppdragerstiler innen familiemiljøet. Jeg tror det vil ha begrenset effekt å styrke barns sosiale kapital hvis familiemiljøet som omfatter barns omsorgssituasjon hemmer barns utvikling. Dette er i tråd med familieprosessmodellen og Kvello (2011) som påpeker at foreldre i familier med høyt konfliktnivå ofte preges av å være lite involvert, lite engasjement og lite emosjonelt tilgjengelig i samspillet med barna. Dette er også forenlig med validert forskning jeg har redegjort for tidligere i oppgaven og Killèn (2008) og hennes forståelse av at sosioøkonomiske og sosiokulturelle forhold kan utløse og forsterke destruktive prosesser i forholdet mellom foreldre og barn, og øke faren for omsorgssvikt. Det Kvello (2011) og Killèn (2008) viser til her er at samspillet i familier med høyt konfliktnivå er lite forenlig med god kvalitet på dyader og proksimale prosesser (Killèn, 2008, s. 110; Kvello, 2011, s. 192).

«Det vi ser er at ... mangler på en måte en slags stimuli fra, fra andre. At det er kanskje ingen voksne som er like tilgjengelig og like observante for de da. Som gjør at du ikke alltid klarer å være en helt optimal mamma eller pappa». (Informant 3BV).

Barneverntjenesten, og deres «liste» av hjelpetiltak er utømmelig jamfør Lindbo (2016) og Lov om barneverntjenester. Det betyr at barneverntjenestens muligheter til å iverksette tiltak kun hemmes av ressurser og fri fantasi. Dette sier noe om hvor omfattende hjelp barneverntjenesten kan tilby og samtidig har barneverntjenesten myndighet til å iverksette tiltak mot foreldre og barns vilje. Et eksempel på dette er om det er fare for barns liv og helse og det oppstår en akutt situasjon. Det kan kanskje diskuteres hvorvidt det er forenlig med tvangstiltak i endringsarbeid, noe jeg ikke skal gå nærmere inn på i min oppgave, men

poenget er at barneverntjenesten har myndighet til å hjelpe barn generelt, også barn i lavinntektsfamilier, uten samtykke. Denne myndigheten har ikke NAV og om NAV vurderer at barn bør være i barnehage og i ulike aktivitetstilbud så kan de ikke gjøre noe annet enn å gi tilbud om dette. NAV har heller ikke muligheten til å pålegge foreldrene å følge opp tiltak i den grad barneverntjenesten har.

Samtidig har NAV et oppfølgingsansvar om foreldrene ruser seg eller misbruker alkohol. NAV har plikt til å skaffe hjelp til rusmisbrukende gravide kvinner, og i disse tilfellene er det NAV som har myndighet og makt til å iverksette avrusningstiltak uavhengig av samtykke. Samtidig er det viktig å at NAV søker til barneverntjenesten for videre oppfølging av den gravide da barneverntjenesten kan iverksette undersøkelse av barns omsorgssituasjon før fødsel i de tilfellene kvinnen samtykker. Om kvinnen samtykker kan barneverntjenesten og NAV opprette et samarbeid allerede før barnet er født slik at barneverntjenesten kan iverksette foreldrestøttende tiltak i løpet av svangerskapet. Dette har, ifølge Kvello (2015), vist seg å være en nyttig intervensjon for å avdekke den dynamikken som ligger til grunn eller kjennetegner rusmisbruket og for å hjelpe foreldrene til å ivareta barnas behov tilstrekkelig. Styrking av foreldrenes omsorgsferdigheter har videre vist seg å redusere risiko for fødselskomplikasjoner og tidlig debuterende samspillsvansker. Kvello (2011) påpeker at det derfor er viktig at begge tjenester er kjent med og har kunnskap om at rusmiddelbruk ofte leder til nye belastninger, og vansker som opptrer sammen med rusmisbruk er blant annet relativ fattigdom, hjemløshet, sosial isolasjon og et kaotisk og lite strukturert liv (Kvello, 2011, s. 347-348; Kvello, 2015, s. 360; Lindbo, 2016, s. 275).

Uavhengig av om tjenestene arbeider forebyggende eller ikke så tror jeg at barns behov må etterstrebes og ivaretas i samsvar med lovverk, med forankring i Barnekonvensjonen. Det er derfor viktig at tjenestene har god kjennskap til muligheter og begrensninger innenfor hverandres ansvarsområder, og jeg tror at dette best kan løses ved regelmessig kommunikasjon og samarbeid. Jeg tror at regelmessig samarbeid og felles drøftinger vil kunne legge til rette for at barns situasjon blir bedre belyst, noe som gir et sterkere faglig grunnlag og en mer helhetlig tilnærming til problemet. Dette er forenlig med Fellesorganisasjonen [FO], 2016, som mener det er helt nødvendig at NAV og barneverntjenesten samarbeider for å sikre barn en tryggere oppvekst og for å ivareta barns rettigheter. Det er NAV som må bidra til egnet bolig og et nødvendig stønadsnivå, og barneverntjenesten må identifisere risikofaktorer knyttet til livsbetingelser. Det viktigste er at

begge tjenester har kunnskap om hva dårlige levekår kan representere av belastninger for barn og familiene deres, og sammen tar ansvar for konsekvensene av å leve i fattigdom. Killèn (2008) påpeker også at et samarbeid mellom ulike tjenester er av stor betydning for å klare å opprette et reelt bilde av familiens situasjon. Hun mener at faren for overidentifisering er større når en kun arbeider utfra egne observasjoner. Det Killèn (2008) trekker frem her viser at et godt samarbeid mellom tjenestene bidrar til å sikre mer målrettet hjelp til barna og familiene deres (Fellesorganisasjonen, 2016; Killèn, 2008, s. 345).

Videre tror jeg at kvaliteten på samarbeidet og gode forbindelseslinjer mellom NAV og barnverntjenesten er av betydning. Bø (2010) trekker frem hvordan Bronfenbrenner vektlegger betydningen av å binde sammen livsarenaer når barn er i ferd med eller har utviklet risikoatferd. Bronfenbrenner mener at det i et utviklingsøkologisk perspektiv må være forbindelseslinjer til folk og fellesskap, ansvar og arbeid, da «problemet» ofte har en tendens til å bli isolert fra den helheten det er innfelt i. Dette kan føre til at man ikke når inn til kjernen av problemet, og i verste fall kan det isolere og kamuflere de egentlige problemene, noe som vil være mer til skade enn hjelp for barna. Med dette hevder Bronfenbrenner at god kvalitet på forbindelseslinjer mellom ulike arenaer gir et rikt utviklingspotensial for barn. Selv om det Bø (2010) og Bronfenbrenner viser til her omhandler forbindelseslinjer mellom ulike miljøer i barns mikrosystem, slik jeg forstår det, så synes jeg dette også sier noe om hvor viktig det er med god kvalitet mellom NAV og barneverntjenesten for å sikre riktig og målrettet hjelp.

Gode forbindelseslinjer vil også bidra til å opprette tillit mellom tjenestene, noe jeg tror vil gjenspeile seg i møte med barn og familiene deres. Tillit, er ifølge Økland (2012), grunnleggende for å bidra til endringsprosesser i utsatte grupper, og hun påpeker at det er viktig å være bevisst på hvor viktig tillit er. Manglende tillit kan i verste fall føre til hindringer i samarbeidet mellom hjelpeapparatet og barn/familiene deres. Grunnen til dette er at mange har opprettet en grunnleggende mistillit etter flere møter med det offentlige hjelpeapparatet (Bø, 2010, s. 206-207, 163; Økland s. 57-58).

9 AVSLUTNING OG OPPSUMMERING

Min hensikt med denne undersøkelsen var å finne svar på mine problemstillinger som er

- Hvilke utfordringer opplever ansatte ved NAV og barneverntjenesten at barn i lavinntektsfamilier har, og er det samsvar i hva tjenestene opplever?

- Hvilke konsekvenser har disse utfordringene for utviklingen for barn i lavinntektsfamilier, og har det betydning for disse barna at NAV og barneverntjenesten samarbeider?

Første del av problemstillingen handler om de ansattes opplevelser. Funn i undersøkelsen viser at det er samsvar i det NAV og barneverntjenesten opplever og de beskriver omfattende utfordringer, noe som er forenlig med forskning slik jeg har redegjort for i analysen.

Informantene beskriver barn som er utsatt for stigmatisering og marginalisering, og med økt risiko for å utvikle uheldig atferd. De ansatte opplever at barn i lavinntektsfamilier er mer utsatt for å være urolige og hyperaktive, at de er mindre populære enn andre barn og har mindre muligheter for å utvikle sosial kapital. Informantene forteller om barn som strever hjemme, på skolen og i nærmiljø, og samtlige tror det er sammenheng mellom lavinntekt og omsorgssvikt selv om den grunnleggende årsaken ikke er opplagt. Samtidig opplever de ansatte at foreldrene til disse barna har mer enn nok med seg selv som følge av utfordringer knyttet til helse og sosiale faktorer, i tillegg til økonomiske vansker.

Andre del av problemstillingen omhandler hvilke konsekvenser lavinntekt har for barns utvikling, og om det har betydning for barn i lavinntektsfamilier at NAV og barneverntjenesten samarbeider.

De utfordringene informantene forteller at barn i lavinntektsfamilier har er analysert og diskutert i lys av Bronbrenners økologiske utviklingsmodell for å se hvilke konsekvenser det har for barns utvikling. Med bakgrunn i det informantene forteller er det grunn til å tro at disse barna allerede fra spedbarnsalder er mer utsatt enn andre barn for skjevutvikling og utvikling av risikoatferd. Informanter forteller at barn i lavinntektsfamilier har begrenset muligheter til å utvikle seg i samspill innenfor familiemiljøet og med andre barn og voksne utenfor familiemiljøet, og de synes å streve innenfor samtlige miljøer og systemer. Sett i lys av Bronfenbrenner innebærer dette at barn i lavinntektsfamilier er mer utsatt enn andre barn for utviklingsforstyrrelser og skjevutvikling, noe som øker risikoen for utvikling av tilpasningsvansker og risikoatferd. Bronfenbrenners modell synliggjør også at barn hemmes i sin utvikling som følge av begrensninger ved foreldrene, og i min undersøkelse kommer det frem at dette er begrensninger som kan gi økt risiko for at barn i lavinntektsfamilier utsettes for omsorgssvikt.

Min undersøkelse viser derfor at det ofte er sammenheng mellom lav inntekt og mangler i barns omsorgssituasjon, og med bakgrunn i dette mener jeg at det har betydning for barn i lavinntektsfamilier at NAV og barneverntjenesten samarbeider. Jeg tror at et samarbeid mellom tjenestene vil øke disse barnas livssjanser fordi det vil utvide perspektivet på de utfordringene barn i lavinntektsfamilier har. NAV og barneverntjenestens ulike innfallsvinkler og faglige perspektiver er nødvendig for å forstå omfanget av vanskene. Barneverntjenesten trenger NAV for å utvide foreldrenes kapital, både økonomisk og sosialt. Det er NAV som har ansvar for å hjelpe foreldrene til å bli økonomisk selvhjulpne, og legge til rette for arbeidsrettede aktiviteter eller varige ytelser ved eventuelt uførhet. NAV er også forpliktet til å sikre forsvarlig boligforhold og er sentrale i boligsosialt arbeid. Samtidig trenger NAV barneverntjenesten for å hindre eskalering av negativt samspill og konflikter i hjemmet da dette vil føre til psykiske vansker hos barna, slik familieprosessmodellen illustrerer. Psykiske vansker hos barn kan føre til utvikling av uheldige atferdsmønstre som er lite forenlige med utdanning og senere tilknytning til arbeidslivet. NAV trenger barneverntjenesten for å hindre at barn og unge blir sosial- eller trygdemottakere som følge av at de har levd med omsorgssvikt.

For barn i lavinntektsfamilier er det viktig at NAV og barneverntjenesten samarbeider for at de skal sikres tilstrekkelig og helhetlig oppfølging. Samtidig tror jeg et samarbeid mellom tjenestene vil gi barna raskere hjelp fordi to ulike faglige tilnærminger, som NAV og barneverntjenesten har, kan identifisere problemet raskere. God kommunikasjon, samarbeid og kjennskap til hverandres tjenester vil bidra til å unngå unødvendig venting og at familier blir sendt rundt i systemet for nye utredninger og kartlegging. Dette er viktig fordi varigheten på å leve med lavinntekt har betydning for i hvilken grad barns utvikling påvirkes, noe som påpekes av Hyggen, Brattbakk og Borgeraas (2018). De fant i sin forskning at det er vanskelig å definere når i barns livsløp lavinntekt kan påvirke deres utvikling mest, men at det kan konkluderes med at det har betydning for barns utvikling hvor lenge de eksponeres for fattigdom og lavinntekt, herunder også sosialhjelpsmottak i husholdet. Varigheten kan ses i sammenheng med risiko for uheldige utfall gjennom barndom, ungdomstid og inn i voksen alder. Jo lenger barn eksponeres for lavinntekt, jo mer utsatt er de for å utvikle risikoatferd (Hyggen, Brattbakk & Borgeraas, 2018, s. 177-178).

Avsluttende kommentarer

Min undersøkelse dekker et lite område av et omdiskutert og omfattende tema, og jeg har tatt for meg de generelle utfordringene for barnet i lavinntektsfamilier i alderen 0-18 år. Min empiri er basert på data fra et NAV-kontor og et barnevernskontor, fra et relativt lite utvalg av informanter. Kanskje kunne jeg ha intervjuet flere, og intervjuet ansatte ved NAV og barneverntjenesten i to ulike kommuner, eller jeg kunne ha omformulert problemstillingen og valgt en annen tilnærming til tema og ikke intervjuet ansatte i det hele tatt. Jeg kunne også ha valgt å begrense barnas alder og bare konsentrert meg om de yngste eller eldste, og kanskje snakket direkte med barna og/eller familiene deres for å få deres subjektive opplevelser.

Andre tilnærminger kunne kanskje gitt andre resultater, men selv om valg av metode og utvalg kan ha satt noen begrensninger ved min undersøkelse så mener jeg at mine resultater kan være gjeldende og være relevante å undersøke nærmere. Gjennomgående funn i min undersøkelse viser at det er samsvar med forskning i Norge og internasjonalt, og det mine informanter beskriver og oppfatter. Dette forsterker min empiri, og viser at det ikke bare er min subjektive oppfattelse av at mine funn er sanne.

Det viktigste av alt er kanskje hvorvidt jeg har lyktes med å utvide egen forståelse og belyse et viktig tema. Dette tror jeg at jeg har klart ved hjelp av mine informanter som har bidratt med å kaste lys over hva som kan gjøres for å bedre barns oppvekst i lavinntektsfamilier.

10 LITTERATURLISTE

Backe-Hansen, E., Madsen, C. & Hvinden, B. (2014). *Avsluttende diskusjon og anbefalinger*. (NOVA Rapport 9/2014). Hentet fra

https://bufdir.no/globalassets/global/barnevern_i_norge_1990_2010_nova.pdf

Barne- og familiedepartementet. (2007). *Oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter – herunder om betalingsordninger i barnevernet* (Rundskriv Q-06/2007). Hentet fra

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2007/rundskriv_q_06_2007.pdf

Buer, B. A. & Fauske, H. (2009). Barnemishandling, omsorgssvikt og sosial kapital. I R. Rønning & B. Starrin (Red.), *Sosial kapital i et velferdsperspektiv. Om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring* (s. 98-112). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bø, I. (2010). *Barnet og de andre* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Bronfenbrenner, U. (1999). *Growing Chaos in the Lives of Children Youth and Families: How Can We Turn It Around?* Hentet fra

<https://parenthood.library.wisc.edu/Bronfenbrenner/Bronfenbrenner.html>.

Bronfenbrenner, U. & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. I R. M. Lerner & W. Damon (Red.), *Handbook of Child Psychologi* (s. 793-828). Hoboken: John Wiley & Sons.

Claussen, B. (2014). *Fattigdom i Norge*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Elstad, I. & Pedersen, A. W. (2012, 3. juli). Dårlig økonomi gir dårlig helse: Dårlig familieøkonomi kan gi ungdommer dårligere helse, og jenter kommer dårligere ut enn gutter.

Hentet fra <https://forskning.no/nova-partner-samfunnsmedisin/darlig-okonomi-gir-darlig-helse/697326>

Fauske, H. (2009). Kan barnevernet bygge sosial kapital? Sosial kapital som ressurs i barnevernets arbeid. I R. Rønning & B. Starrin, B. (Red.), *Sosial kapital i et velferdsperspektiv. Om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring* (s. 84-97). Oslo: Gyldendal akademisk.

Fellesorganisasjonen. (2016, 16.-17. mars). Et godt samarbeid mellom barnevern og NAV sikrer barn en tryggere oppvekst. Hentet fra <https://www.fo.no/uttalelser-fra-landsstyret/et-godt-samarbeid-mellom-barnevern-og-nav-sikrer-barn-en-tryggere-oppvekst-article3584-1325.html>

Folkehelse rapporten. (2018, 14 mai). Sosiale helseforskjeller i Norge. Hentet fra <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/sosiale-helseforskjeller/>

Furuberg, J., Grav, T., Lima, I. A. Å. & Munch-Ellingsen, E. (2018). Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2018. (NAV-rapport 2018:3). Hentet fra <https://docplayer.me/107516054-Lavinntekt-og-levekar-i-norge.html>

Gjertsen, P. Å (2006). *Grunnlagstenkning, kunnskap og refleksjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Gjertsen, P. Å. (2010). *Sosialpedagogikk. Forståelse, handling og refleksjon* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Gulbrandsen, L. M. (Red.). (2010). Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver. I Gulbrandsen, L. M. (Red.), *Urie Bronfenbrenner: En økologisk utviklingsmodell* (s. 50-71). Oslo: Universitetsforlaget.

Haugli, T. (2009). Hensynet til barnets beste. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen Barns rettigheter i Norge* (s. 46-62). Oslo: Universitetsforlaget.

Helgeland, I. M. (2008). «Det handler ikke bare om penger.» Barnevernsbarn og fattigdom. I I. Harsløf & S. Seim (Red.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (s. 171-185). Oslo: Universitetsforlaget.

Helsedirektoratet. (2015, 16. desember). Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet. Hentet fra https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/sosioekonomisk-status-og-barn-og-unges-psykologiske-utvikling/Sosio%C3%B8konomisk%20status%20og%20barn%20og%20unges%20psykologiske%20utvikling.pdf/_attachment/inline/61d6a93f-8373-42f6-8ece-489e381c5696:53bcd908664966042380887179cdc51d757505e/Sosio%C3%B8konomisk%20status%20og%20barn%20og%20unges%20psykologiske%20utvikling.pdf

Helsedirektoratet. (2019, 5. juli). Hvorfor er økonomi viktig for helsa? Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/lokale-folkehelsetiltak-veiviser-for-kommunen/okonomi-lokalt-folkehelsearbeid/kunnskapsgrunnlag>

Hompetitten kommune (2016). *Kommunal planstrategi 2016-2019* (Sak KS 005/17).

Hyggen, C., Brattbakk, I. & Borgeraas, E. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier – En kunnskapsoppsummering*. (NOVA Rapport 11/2018). Hentet fra <https://www.kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2018/12/Muligheter-og-hindringer-for-barn-i-lavinntektsfamilier.pdf>

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm AS.

Killèn, K. (2008). *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar* (3. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.

Kjønstad, A. (2014). *Taushetsplikt om barn. Kommunikasjon og samarbeid mellom helse- og omsorgstjenesten, skoleetaten, sosialtjenesten i NAV og barnevernstjenesten* (4. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.

Kristofersen, L. B. (2019). *Barnefattigdom og barn i lavinntektsfamilier: Begrepsdrøfting og forskningskunnskap* (NOVA Notat 2/2019). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra

<https://fagarkivet.oslomet.no/en/item/asset/dspace:13259/NOVA-Notat-2-2019-Barnefattigdom-og-barn-i-lavinnstekstfamilier.pdf>

Kvello, Ø. (2011). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lindboe, K. (2016). *Barnevernrett* (6. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Naper, S.O., Wel, K. W. D. & Halvorsen, K. (2008). Arbeidsmarginalisering og fattigdom blant langtidsmottakere av sosialhjelp i 1990 og 2005. I Harsløf, I. & Seim, S. (Red.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (s. 80-108). Oslo: Universitetsforlaget.

NAV – Arbeids- og velferdsetaten. (2012). Rundskriv til sosiale tjenester (R35-00-2012-06-22). Hentet fra <https://lovdata.no/nav/rundskriv/r35-00>

Omholt, E. L. (Red.). (2019). *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2019* (SSB Rapporter 2019:33). Statistisk sentralbyrå. Hentet fra https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/401236?_ts=16e12ba0ff0

Oppedal, M. (2009). Retten til materiell velferd. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen Barns rettigheter i Norge* (s. 190-204). Oslo: Universitetsforlaget.

Qvortrup, J. (2010). Om børns rettigheder i voksensamfundet. I A. T. Kjørholt (Red.), *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* (s. 30-46). Oslo: Universitetsforlaget.

Sandberg, K. (2010). Barns rett til medbestemmelse – et juridisk perspektiv. I A. T. Kjørholt (Red.), *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* (s. 47-70). Oslo: Universitetsforlaget.

Shelton, L. G. (2019). *The Bronfenbrenner Primer. A Guide to Develcology*. New York: Routledge.

Sievertsen, H. & Montgomery, C. J. De. (2015). *Børn i lavindkomstfamilier*. (SFI Rapport 2015:22). Hentet fra <https://www.vive.dk/media/pure/5382/277420>

Smith, L. (2009). FNs konvensjon om barnets rettigheter. I N. Høstmælingen, E .S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen Barns rettigheter i Norge* (s. 15-27). Oslo: Universitetsforlaget.

Sosialtjenesteloven. (2009). Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (LOV-2009-12-18-131). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-12-18-131>

Starrin, B. (2009). Sosial kapital og helse. I R. Rønning & B. Starrin (Red.), *Sosial kapital i et velferdsperspektiv. Om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring* (s. 31-43). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Statistisk sentralbyrå. (2019, 18. februar). Flere barn med vedvarende lave husholdningsinntekter. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>

Storhaug, A. S., Kojan, B. H. & Kvaran, I. (2012). Enslige mødre i kontakt med barnevernet. *Fontene Forskning* 2/12, 4-17). <https://fonteneforskning.no/pdf-15.19398.0.3.192bdb1d23>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2017). *Vitenskap, kunnskap og praksis: Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Øia, T. & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge* (2. utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.

Økland, M. A. (2012). *Samfunnsarbeid og boligsosialt arbeid. En erfaringssamling med fokus på strategier og virkemidler*. Bergen: Fagbokforlaget.

11 VEDLEGG

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Hva kan barneverntjenesten og NAV gjøre for å ivareta barn i lavinntektsfamilier på en best mulig måte»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se hva barneverntjenesten og NAV kan gjøre for å ivareta barn i lavinntektsfamilier på en best mulig måte.

Jeg er masterstudent ved Høgskolen i Innlandet og forskningsprosjektet er del av min masterstudie, og i dette skrivet vil du få informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å øke fokuset på barn i lavinntektsfamilier og konsekvenser det har for barn å vokse opp i familier med vedvarende lav inntekt. Jeg ønsker å se på hvordan barneverntjenesten og NAV imøtekommer utfordringene mange av disse barna står ovenfor, og i hvilken grad tjenestene er bevisst og tar hensyn til det vi vet barn trenger.

Det er NAV som er sikkerhetsnettet for å fange opp familiene med lav økonomi, men samtidig viser forskning at disse barna er overrepresentert i barneverntjenesten. Jeg tenker at det derfor er nødvendig å ta for seg begge tjenestene.

Spørsmål jeg vil stille meg underveis i studien for å finne svar på min problemstilling er:
Hvordan fanger sikkerhetsnettet opp barna i disse familiene og hvilke behov har barna?
Hvordan møter barneverntjenesten og NAV disse behovene?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet, avdeling Lillehammer.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å belyse min problemstilling er det nødvendig å snakke med deg og dine kollegaer for å få et realistisk bilde av virkeligheten. Jeg skal gjennomføre en kvalitativ studie hvor individuelle intervjuer er en velegnet metode for å få frem et nyansert bilde av hvilke oppfatninger, opplevelser og holdninger dere som arbeider med disse familiene har. Jeg vil legge til rette for at du kan snakke ut fra eget perspektiv og med egne ord.

Jeg ønsker å intervju 3 ansatte på hver arbeidsplass, altså 3 ansatte i barneverntjenesten og 3 ansatte på NAV (sosialtjenesten). Utvalget vil være lite strategisk, og heller tilfeldig, men kan

påvirkes av organisering ved tjenestene. Er det ulike team som arbeider med ulike områder så må jeg vurdere underveis om det er noen team som er mer hensiktsmessige enn andre. Det er også ønskelig at en av de 3 ansatte ved hver tjeneste er faglig leder for avdelingen. De to andre bør være veiledere/saksbehandlere med oppfølgingsansvar for barn og familier.

Hva innebærer det for deg å delta?

Intervjuene vil gjennomføres med utgangspunkt i en intervjuguide for å sikre at jeg får belyst tema og problemstilling tilstrekkelig, men jeg legger også opp til åpne spørsmål slik at vi begge står mer fritt til å utdype og fortelle. Hvis ønskelig kan du få intervjuguiden tilsendt på forhånd slik at du kan forberede deg.

Intervjuene vil bli gjennomført høsten 2019, og hvert intervju vil ta cirka en time. Tid og sted for intervju kan avtales sammen, men det er ønskelig med et sted hvor vi kan sitte uforstyrret da jeg vil ta opp intervjuet med diktafon.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun min veileder og jeg som vil ha tilgang til dataene foruten deg selv
- Ditt navn og kontaktopplysninger vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Jeg vil også benytte personlige koder for mobile enheter som pc, og låse inn materialet når jeg ikke bruker det for å sikre at ingen uvedkommende får tilgang

Innhentet data vil ikke kunne gjenkjennes eller knyttes til den enkelte og alt vil være anonymt. Opplysninger og innhentet data skal kun benyttes i studentarbeid og vil ikke bli publisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.07.2020 og all innsamlet data slettes innen prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få rettet personopplysninger om deg

-få slettet personopplysninger om deg

-få utlevert kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)

-å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet, avdeling Lillehammer har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet, avdeling Lillehammer v/Anne Sigfrid Grønseth, tlf. 61288201
- Vårt personvernombud: Hans Petter Nyberg, tlf. 62430023
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Bente Granli
Forsker/student

SAMTYKKE ERKLÆRING - DELTAKELSE I INTERVJU

Jeg bekrefter å ha fått tilstrekkelig med informasjon om formålet med dette intervjuet og om forskningsstudiet det skal brukes til.

Jeg gir tillatelse til at mastergrad student ved Høgskolen i Innlandet, avdeling Lillehammer gjennomfører intervjuet.

Jeg er kjent med at jeg når som helst kan trekke tilbake samtykket om intervju og min deltakelse i forskningsstudiet.

Jeg samtykker til at masterstudent benytter diktafon under intervjuet.

Jeg er kjent med innhold og fremgangsmåte, og at de opplysningene som fremkommer i intervjuet ikke kan brukes til andre formål enn dette forskningsstudiet.

Jeg bekrefter at samtykke erklæringen er gjennomgått i sin helhet og at jeg har forstått innholdet.

Sted og dato

Underskrift

INTERVJUGUIDE

for individuelt intervju i forskningsprosjekt.

”Hva kan barneverntjenesten og NAV gjøre for å ivareta barn i lavinntektsfamilier på en best mulig måte»?

Fagområde/profesjon.

Hvilken tjeneste tilhører du?

Hvilken stilling har du? Profesjon? Hva er dine arbeidsoppgaver?

Hvor lenge har du arbeidet i tjenesten?

Hvor mange arbeider i din tjeneste? Hvordan er avdelingen inndelt i team?

Hvordan opplever du din arbeidsmengde?

Tema. Barn i lavinntektsfamilier.

Forskning viser at lavinntektsfamilier er overrepresentert i barnevernet. Hvorfor tror du det er slik?

Er det noe du tenker er karakteristisk ved lavinntektsfamilier/hvem er disse barna?

Hvilke behov har disse barna, og hvordan imøtekommer din tjeneste dette?

I hvilken grad opplever du at det er barnets situasjon som står i fokus?

Hvordan vil du beskrive de vanskene/utfordringene som lavinntektsfamilier står i og opplever?

Hvordan står disse opplevelsene i forhold til det arbeidet din tjeneste utfører?

Hvilke egne erfaringer har du med arbeid i lavinntektsfamilier med barn?

Hvilke arbeidsformer/tiltak er vanlige å bruke i arbeidet med lavinntektsfamiliene?

Opplever du tilfredshet i det arbeidet du/dere gjør i forhold til lavinntektsfamilier med barn?

- Hvorfor / hvorfor ikke? Hva kunne du eventuelt ønske var annerledes?

Samarbeid. Rutiner.

Hvordan vil du beskrive samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten i din kommune?

Synes du det er tilstrekkelig med samarbeid, for lite, for mye?

Hvilke forventninger har du av den andre tjenesten?

Finnes det rutiner for samarbeid og er du kjent med disse?

I hvilke saker har du samarbeidet med barnevern/NAV?

I hvilke saker tenker du at det er nødvendig å kontakte barnevern/NAV?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Har det vært saker/situasjoner der det har vært hensiktsmessig å kontakte den andre tjenesten, uten at dette skjedde? Hvorfor ble det slik, tror du?

Kan du fortelle fra en sak/situasjon hvor du opplevde at samarbeidet med den andre tjenesten fungerte bra?

Opplever du at barneverntjenesten og NAV i din kommune har særlig fokus på barn i lavinntektsfamilier? Begrunn.

Hva tenker **du** at barneverntjenesten og NAV kan gjøre for å ivareta barn i lavinntektsfamilier på en best mulig måte?

Er det noe du har lyst til å utdype eller legge til før vi avslutter? Noe du tenker er relevant som vi ikke har snakket om?

Takk for at du tok deg tid til å svare på mine spørsmål 😊

Bente Granli

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hva kan barneverntjenesten og NAV gjøre for å ivareta barn fra lavinntektsfamilier på en best mulig måte?

Referansenummer

236843

Registrert

14.06.2019 av Bente Granli - 140005@stud.inn.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for sosialfag og veiledning

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Anne Sigfrid Grønseth, anne.gronseth@inn.no, tlf: 61288201

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Bente Granli, bentegranli39@gmail.com, tlf: 97681482

Prosjektperiode

01.09.2019 - 01.07.2020

Status

17.06.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

17.06.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 17.06.19.

Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.07.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

DE ANSATTES TAUSHETSPLIKT

Informantene i prosjektet er ansatte i barneverntjenesten og sosialtjenesten i NAV, og har taushetsplikt. Det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke registreres taushetsbelagte opplysninger. Vi anbefaler at dere er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, sted og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene. Studenten og læreren har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Vi anbefaler at dere minner informantene om dette i forbindelse med intervjuene.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD

vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD

legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Dersom du benytter en databehandler i prosjektet må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art

28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD

vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)